

Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Loppuraportti

Henna Attila
Miina Keski-Petäjä
Marjut Pietiläinen
Laura Lipasti
Juhani Saari
Kimmo Haapakangas

Tilastokeskus

Tekijät:

Henna Attila

Miina Keski-Petäjä

Marjut Pietiläinen

Laura Lipasti

Juhani Saari

Kimmo Haapakangas

Kansikuva: iStock

Kannen suunnittelu: Riikka Turunen

Taitto: Riikka Turunen

Tietoja lainattaessa lähteenä on mainittava Tilastokeskus.

© 2023 Tilastokeskus

ISBN 978-952-244-717-3 (verkkojulkaisu)

Helsinki 2023

Esipuhe

Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 -tutkimus on osa Euroopan unionin Gender Based Violence -tutkimushanketta, jossa mitataan lähisuhdeväkivallan yleisyyttä eri jäsenmaissa. Tutkimus on yksi väline Euroopan ja Suomen tasa-arvotilanteen arvioimisessa. Se tuottaa myös tietoa, jota edellyttää Suomen allekirjoittama Euroopan neuvoston yleissopimus naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus).

Tutkimus on nyt toteutettu ensimmäistä kertaa EU-jäsenmaissa sekä muutamissa EU-hakemusta valmistelemissä maissa. Suomessa tutkimuksen tiedonkeruu väkivallan kokemisesta toteutettiin 16-74-vuotiaalle väestölle suunnatulla otostutkimuksella. Väkivallan, erityisesti lähisuhdeväkivallan, mittaaminen on haastavaa, sillä aiheen arkaluontoisuuden ja uhrien usein kokeman häpeän ja pelon vuoksi viranomaisien tietoon päätyy vain pieni osa koko ilmiöstä, kuten tämäkin tutkimus osoittaa. Siksi rekisteritietojen rinnalle tarvitaan laadukasta, väestötasolle yleistettävää sekä kansainvälisesti ja yli ajan vertailukelpoista tietoa ihmisten kokemuksista.

Tuloksista nähdään, että lähisuhteissa koettava väkivalta ei koske vain yksittäisiä väestöryhmiä vaan läpäisee koko suomalaisen yhteiskunnan. Lähimmissä ihmissuhteissa koetun väkivallan vahingoittavat vaikutukset ovat moninaisia ja voivat ulottua sukupolvien yli, mikä on tärkeää huomioida myös kansallisessa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuspolitiikassa. Väkivallan moninaisia seurauksia havainnollistaa tehokkaasti myös vuonna 2022 valtioneuvoston yhteisen selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) toimeksiannosta laadittu Lähisuhdeväkivallan kustannukset Suomessa -selvitys, jossa hyödynnettiin mm. tämän tutkimuksen tuloksia.

On tärkeää, että tutkimus on kiinni kulloisessakin toteutusajassa ja kehittyi maailman muuttumisen myötä. Onkin odotettavaa, että mikäli tutkimus toistetaan esimerkiksi viiden tai kymmenen vuoden kuluttua, sen sisältö tulee olemaan erilainen kuin nyt. Tästä huolimatta on tärkeää pitää kiinni hyväksi havaituista väkivallan yleisyyden perusmittareista, jotka mahdollistavat vertailun maiden ja eri ajankohtien välillä.

Suomessa tutkimuksen toteutti Tilastokeskus. Hanketta rahoitettiin EU Grant -tutkimusrahoituksella sekä kansallisella panostuksella oikeusministeriöstä, sisäministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä Tilastokeskuksesta.

Tutkimuksen toteutti Tilastokeskuksessa hankkeen projektiryhmä, jonka projektipäällikkönä toimi yliaktuaari Henna Attila ja jäsenenä erikoistutkija Marjut Pietiläinen sekä yliaktuaarit Miina Keski-Petäjä, Laura Lipasti, Kimmo Haapakangas ja Juhani Saari. Projektiryhmään osallistuivat myös yliaktuaarit Varpu Vuoristo ja Hanna Koskinen, graafikko Riikka Turunen sekä korkeakouluharjoittelija Ilona Rania. Tutkimuksen toteuttamista tukivat ohjausryhmä sekä laaja asiantuntijaryhmä, jonka näkemyksiä hyödynnettiin erityisesti tiedonkeruulomakkeen valmistelussa sekä tulosten raportoinnissa.

Tutkimuksen ohjausryhmän puheenjohtajana toimi ryhmäpäällikkö Kimmo Moisio ja jäsenenä ryhmäpäällikkö Johanna Leivo sekä yliaktuaari Pekka Hänninen. Asiantuntijaryhmän puheenjohtajana toimi Marjut Pietiläinen ja sihteerinä Henna Attila. Jäsenenä toimivat hankkeen ohjaus- ja projektiryhmien lisäksi Kimmo Halme sisäministeriöstä, Minna Piispa oikeusministeriöstä, Pirjo Lillsunde sosiaali- ja terveysministeriöstä, Elina Havu ja Nina Järviö tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta, Natalia Ollus ja Anni Lietonen Euroopan kriminaalipolitiikan instituutista (HEUNI), Johanna Hietämäki ja Reetta Siukola Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta sekä Monica Fagerlund ja Maiju Tanskanen Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutista (KRIMO).

Lämpimät kiitokset kaikille tutkimushankkeeseen sen eri vaiheissa osallistuneille!

Tilastokeskus jatkaa aineiston työstämistä ja tutkimustiedon tuottamista myös tulevaisuudessa. Tutkimusaineisto saatetaan vuoden 2023 lopulla Tilastokeskuksen tutkijapalveluiden aineistovalikoimaan, minkä jälkeen sitä voi käyttölupaa vastaan hyödyntää tilastoinnissa ja tieteellisessä tutkimuksessa.

Toivon, että sekä nykyiset että tulevat tutkimustulokset leviävät laajalle ja antavat aineksia vilkkaaseen tietopohjaiseen keskusteluun yhteiskuntamme turvallisuudesta, tasa-arvosta ja tulevaisuudesta.

Helsingissä 15.8.2023

Markus Sovala

Tilastokeskuksen pääjohtaja

Sisällys

Esipuhe	3
Sukupuolistuneen väkivallan ja lähisuhdeväkivallan kokemusten tilastoinnista	7
1 Parisuhdeväkivalta	16
Fyysisen parisuhdeväkivallan kokemukset	17
Henkisen parisuhdeväkivallan kokemukset	20
Kokemukset kumppanin tekemästä väkivallasta	24
Henkisen ja fyysisen parisuhdeväkivallan kierre ja kasautuminen	25
Parisuhdeväkivallan yleisyys eri väestöryhmissä	28
Väkivallan ylisukupolvisuus	33
Parisuhdeväkivallan seuraukset	35
Parisuhdeväkivallasta kertominen	38
2. Parisuhteen ulkopuolella koettu väkivalta	44
Parisuhteen ulkopuolisen väkivallan kokemukset	45
Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan ja uhkailun yleisyys eri väestöryhmissä	46
Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan ja uhkailun tekijät	50
Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan tekotyypit ja tapahtumapaikat ..	53
Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan seuraukset	54
Parisuhteen ulkopuolisesta fyysisestä väkivallasta kertominen	55
3. Seksuaaliväkivalta	56
Seksuaaliväkivallan kokemukset	57
Seksuaaliväkivallan yleisyys eri väestöryhmissä	58
Seksuaaliväkivallan tekotyypit ja tekijät	61
Seksuaaliväkivalta osana parisuhdeväkivaltaa	67
Seksuaaliväkivallan seuraukset	68
Seksuaaliväkivallasta kertominen	69
4. Seksuaalinen häirintä työelämässä	71
Näkemykset seksuaalisen häirinnän yleisyydestä työssä	73
Kokemukset seksuaalisesta häirinnästä työssä	74
Häirintäkokemukset eri toimialoilla	79
Häirintäkokemukset eri ammateissa	80
Kenen taholta häirintää koetaan?	82
Työssä koetun seksuaalisen häirinnän ilmenemismuodot	85
Työssä koetusta seksuaalisesta häirinnästä kertominen ja työpaikan toimenpiteet	87
Työssä koettu verkkohäirintä ja -väkivalta	89
Toimia seksuaalisen häirinnän kitkemiseksi työelämästä tarvitaan edelleen .	90

5. Väkivalta ja häirintä verkossa	91
Verkkoväkivallan ja -häirinnän kokemukset	92
Verkossa koetun väkivallan ja häirinnän muodot	94
Missä tilanteissa ja kenen taholta verkkohäirintää tai -väkivaltaa koetaan? ..	95
Verkossa koetun väkivallan ja häirinnän seuraukset.....	96
6. Yhteisöllinen väkivalta	100
Kunniaan liittyvä väkivalta	102
Avoliittoon painostaminen tai pakottaminen.....	105
Suhtautuminen tyttöjen ja poikien sukuelinten silpomiseen	106

Sukupuolistuneen väkivallan ja lähisuhdeväkivallan kokemusten tilastoinnista

Miina Keski-Petäjä & Henna Attila

Tämä selvitys on loppuraportti tutkimushankkeesta Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa. Selvitys on myös Suomen kansallinen loppuraportti Eurostatin Euroopan laajuisen sukupuolistuneen väkivallan hankkeessa, jossa yli 30:ssa Euroopan maassa tutkittiin ja tutkitaan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vuosina 2021–2024. Tutkimuksen menetelmistä ja aineistosta kerrotaan tarkemmin liitteessä 1. Hanke vastaa väkivaltaa koskeviin tietotarpeisiin, joita asettaa erityisesti Suomenkin ratifioima Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus). Kansallinen tutkimus on ollut lisäksi osa Sanna Marinin hallitusohjelmaan perustuvaa, oikeusministeriön koordinoimaa Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaa 2020–2023 (Oikeusministeriö 2020).

Tähän asti Suomessa ei ole säännöllisesti toteutettu sukupuolistuneen väkivallan ja lähisuhdeväkivallan kokemuksista omaa, laajempaa tutkimusta. Tietotarpeita ovat osin paikanneet säännöllisesti tuotettavat muut uhritutkimukset, kuten Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) tuottama kansallinen rikosuhritutkimus ja eri tahojen yhteistyössä tekemä lapsiuhritutkimus. Edelliset naisiin kohdistuvan väkivallan uhritutkimukset ovat vuosilta 2006 (Piispa ym. 2006) ja 1998 (Heiskanen & Piispa 1998). Ne osoittivat, että naisten kokemukset väkivallasta ja uhkailusta olivat yleisiä Suomessa. Vuonna 2005 kaikkiaan 43,5 prosenttia naisista kertoi kokeneensa 15 vuotta täytettyään fyysistä väkivaltaa, seksuaaliväkivaltaa tai niillä uhkailua. Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa on puolestaan kysytty vuosittain kokemuksia uhkailun ja fyysisen väkivallan kokemuksista parisuhdekumppanin tai muun läheisen henkilön tekemänä vuodesta 2012 alkaen (ks. Kolttola & Näsi 2022). Vuoden 2021 tulosten mukaan naisista 5,5 prosenttia ja miehistä 3,4 prosenttia oli kokenut kumppanin taholta fyysistä väkivaltaa tai uhkailua edellisen vuoden aikana vähintään kerran. Kansallisen rikosuhritutkimuksen yhteydessä on myös toteutettu erillinen moduuli parisuhdeväkivallasta vuonna 2012 (Danielsson & Salmi 2013) sekä tarkasteltu korona-ajan vaikutuksia parisuhdeväkivaltaan vuonna 2020 (Näsi & Kolttola 2021). EU-tasolla edellisen naisiin kohdistuvan väkivallan kyselytutkimuksen toteutti Euroopan perusoikeusvirasto FRA (European Union Agency for Fundamental Rights 2014). Tämänkin tutkimukset tulokset

olivat suomalaisittain pysäyttäviä. Tutkimus osoitti, että naisiin kohdistuva väkivalta on hyvin yleistä Suomessa, ja jopa 47 prosenttia yli 15-vuotiaista naisista oli kokenut elämänsä aikana fyysistä tai seksuaaliväkivaltaa. Suomen luvut väkivallan kokemisesta olivat myös muihin maihin verrattuna korkeita.

Nyt toteutettu Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa -tutkimus perustuu Turvallisuus ja hyvinvointi Suomessa -tiedonkeruuseen, jossa 25 000 henkilön otoksella pyrittiin kartoittamaan Suomessa vakinaisesti asuvien henkilöiden kokemuksia ja havaintoja väkivallasta ja häirinnästä.

Kyselytutkimuksessa keskityttiin erityisesti selvittämään sukupuolistunutta väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa, jonka yhtenä keskeisimmistä muodoista pidetään parisuhdeväkivaltaa. Väkivaltaisessa lähisuhteessa elävien vastaajien suojelemiseksi sekä vastaajien valikoitumisen välttämiseksi tiedonkeruun kentänimeksi annettiin Turvallisuus ja hyvinvointi Suomessa. (Ks. liite 1.)

Tutkimus pyrki kattamaan eri väkivaltamuotoja mahdollisimman monipuolisesti. Kumppanin tekemän väkivallan ohella kysyttiin kokemuksia muun kuin kumppanin tekemästä väkivallasta, kuten seksuaaliväkivallasta, lapsuudessa koetusta väkivallasta, verkkohäirinnästä ja -väkivallasta, työelämässä koetusta häirinnästä ja väkivallasta sekä erilaisista yhteisöllisen väkivallan kokemuksista. Lisäksi kysyttiin käsityksiä väkivallan yleisyydestä, väkivaltaan liittyvistä peloista sekä palveluiden tuntemuksesta ja käytöstä.

Nyt toteutetun tutkimuksen tulokset vahvistavat käsitystä sukupuolistuneen väkivallan ja lähisuhdeväkivallan yleisyydestä Suomessa. Vuosikymmenten aikana parisuhdeväkivallan kokemisessa ei ole tapahtunut juurikaan laskua: 16-74-vuotiaista suomalaisnaisista 34 prosenttia oli joskus kokenut fyysistä väkivaltaa kumppaninsa taholta, 18-74-vuotiaista miehistä 18 prosenttia. Seksuaaliväkivaltaa on kokenut 43 prosenttia naisista ja 12 prosenttia miehistä. Ylipäänsä 57 prosentilla naisista on elämän aikaisia kokemuksia jonkun tekemästä fyysisestä väkivallasta, seksuaaliväkivallasta tai uhkailusta. Miehillä vastaava osuus on 46 prosenttia.

Eurostatin aloitteen mukaisesti tutkimus kohdistettiin erityisesti 18-74-vuotiaisiin naisiin, mutta Suomen kansalliseen otokseen haluttiin mukaan myös miehet. Vaikka Eurostatin tutkimushankkeessa korostetaan erityisesti väkivallan sukupuolistunutta luonnetta ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, on väkivaltakokemusten yleisyys väestössä huolestuttavaa tietenkin sukupuolesta riippumatta. Väkivalta satuttaa kokijaansa sekä fyysisesti että henkisesti ja seuraukset voivat olla hyvinkin pitkäaikaisia.

Tämänkin tutkimusaineiston perusteella väkivallan kokemisen laaja kuva on hyvin sukupuolistunut: Sekä naiset että miehet kohtaavat väkivaltaa, mutta väkivalta on osin luonteeltaan erilaista. Miehet kohtaavat naisia useammin väkivaltaa tuntemattomien tai puolittujen taholta, naiset puolestaan kohtaavat lähisuhdeväkivaltaa ja seksuaaliväkivaltaa enemmän kuin miehet. Väkivaltaa kokeneet miehet kertovat ja ilmoittavat väkivallasta harvemmin kuin naiset. Naiset kohtaavat miehiä useammin toistuvaa väkivaltaa ja raportoivat miehiä useammin väkivallan aiheuttaneen fyysisiä vammoja ja psyykkistä oireilua. Väkivallan tekijöinä sekä naisten että miesten kokemassa väkivallassa on useimmiten miehet. (ks. Kolttola & Näsi 2022).

Naiset myös havaitsivat väkivaltaa useammin kuin miehet: Kolme neljästä naisesta ja puolet miehistä piti naisiin kohdistuvaa väkivaltaa Suomessa yleisenä. Mitä nuorempia henkilöt olivat, sen yleisempänä he väkivaltaa pitivät. Väkivaltaa itse kokeneet naiset pitivät ymmärrettävästi väkivaltaa yleisempänä kuin väkivaltaa kokemattomat. Kiinnostavaa on kuitenkin se, että naiset pitivät myös miehiin kohdistuvaa väkivaltaa yleisempänä yhteiskunnassa kuin miehet itse. Yli 40 prosenttia naisista näki, että miehiin kohdistuva väkivalta on yleistä, miehistä näin koki vain reilu viidennes.

Tyttöjen ja nuorten naisten kohtaamasta häirinnästä ja väkivallasta on julkaistu huolestuttavia tuloksia viime vuosina (Isotalo 2023; Virrankari & Leemann 2022a & 2022b; Mielityinen ym. 2022; Attila 2018 ym.). Näiden ilmiöiden seuraamiseksi tähänkin tiedonkeruuseen haluttiin ottaa erillinen otos 16–17-vuotiaista tytöistä. Tätä 16–17-vuotiaiden ryhmää ja nuoria naisia laajemmin on mahdollisuuksien mukaan tarkasteltu erikseen eri väkivaltaa käsitteleviä osioissa. Osassa tarkasteluja, kuten työelämäosiossa, tulokset on esitetty enimmäkseen sekä naisten että miesten osalta 18–74-vuotiaista, mutta esimerkiksi parisuhdeväkivallan osalta 16–17-vuotiaiden tyttöjen kokemukset ovat mukana silloin, jos he ovat olleet parisuhteessa. Myös tämän tutkimuksen perusteella voi havaita, että erityisesti nuoret naiset altistuvat väkivallalle niin seurustelusuhhteissa kuin muissakin lähisuhhteissa, verkossa ja työelämässä. Kun edeltävien 12 kuukauden aikana 2,4 prosenttia parisuhteessa joskus olleista naisista oli kohdannut väkivaltaa kumppanin taholta, nuorista 16–34-vuotiaista naisista väkivaltaa oli kohdannut 4,9 prosenttia. 16–17-vuotiaista tytöistä, joilla oli seurustelukokemusta, miltei puolet (47 %) on jo ehtinyt kohdata fyysistä tai seksuaaliväkivaltaa kumppaninsa taholta. Ylipäänsä jonkun tekemää seksuaaliväkivaltaa oli elämänsä aikana kohdannut jo peräti puolet 16–24-vuotiaista ja 25–34-vuotiaista nuorista naisista.

Vaikka tulokset ovatkin huolestuttavia, positiivista on ehdottomasti se, jos nyky-yhteiskuntamme nuoret naiset tunnistavat väkivaltaa entistä paremmin. Tämä on hyvä muistaa, kun vertaillaan eri ikäluokkien tuloksia keskenään.

Saattaa olla, että vanhempien ikäluokkien vastaukset eivät kata kaikkia sellaisia tekoja, jotka tänä päivänä nuoremmat ymmärtäisivät väkivallaksi. Aiempina vuosikymmeninä teot, jotka nykyään olisivat tuomittuja tai jopa kriminalisoituja, saattoivat olla kulttuurisesti hyväksytympiä ja vaietumpia, mikä vaikuttaa väistämättä vastauksiin.

Väkivallan toistuvuuden tai vakavuuden mittaaminen on usein uhritutkimuksille haaste, tai nämä ulottuvuudet jäävät tulosten raportoinnissa tai uutisoinnissa vähemmälle huomiolle. Lähisuhdeväkivallalle tyypillistä kokemusten toistuvuutta, pelon ilmapiiriä tai ahdistusta on vaikea mitata kvantitatiivisesti. Tässä loppuraportissa olemme kiinnittäneet erityistä huomioita siihen, että yksittäisten yleisyyslukujen ohella tarkastelemme fyysisen ja henkisen väkivallan kierrettä ja seurauksia. Tulokset osoittavat selvästi sen, miten lähisuhdeväkivallassa harvoin on kyse vain yksittäisistä teoista. Esimerkiksi yli yhdeksän kymmenestä kumppanin taholta fyysistä väkivaltaa kokeneesta on kokenut suhteessa myös henkistä väkivaltaa. Etenkin naiset ovat joutuneet kohtaamaan väkivallan kierrettä, jossa henkinen ja fyysinen väkivalta on ollut monimuotoista ja toistuvaa. Erityisen huolestuttava tulos on paitsi se, että väkivallasta aiheutuu paitsi fyysisiä ja psyykkisiä seurauksia kokijalle, myös se, kuinka usein lapset joutuvat todistamaan ja kokemaan väkivaltaa vanhempiensa taholta. Väkivallan kierre on ylisukupolvinen. Lapsuuden koettu ja todistettu väkivalta on yhteydessä muihin väkivallan kokemuksiin elämän aikana: kolmasosa kaikista naisista oli joskus kokenut fyysistä parisuhdeväkivaltaa, mutta lapsuudessaan väkivaltaa kokeneista naisista sitä oli kokenut kaksi kolmasosaa.

Tässä tutkimuksessa on selvitetty monipuolisesti väkivallan kokemuksia eri elämän osa-alueilla. Mukaan on otettu myös ajankohtaisia teemoja, kuten väkivallan ja häirinnän kokeminen verkossa. Reilu neljännes naisista ja vajaa neljännes miehistä kertoi kokeneensa väkivaltaa ja häirintää verkossa. Verkkoväkivallassakin toistui väkivallalle tyypillinen sukupuolistuneisuus: Miehillä yleisintä oli vastaanottaa epäasiallisia julkisia kommentteja, ja naisille yleisintä oli saada epäasiallisia viestejä yksityisesti.

Koko väestölle suunnatulla kyselytutkimuksella on haasteellista selvittää luotettavasti ilmiöitä, jotka koskevat enemmän vähemmistöjä kuin laajemmin koko väestöä. Esimerkiksi etniset tai uskonnolliset vähemmistöt, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt ja vammaiset henkilöt jäävät lukumäärällisesti pieniksi väestökyselyissä. Vaikka väestökyselyssä vähemmistöryhmien kokema väkivallan määrä voi jäädä piiloon tai näyttäytyä pieneltä, väestötasolla kokijoita voi olla tuhansia tai kymmeniä tuhansia ihmisiä. Lisäksi ilmiön vaikutukset voivat olla jonkun yhteisön sisällä suuret – sekä koettuna ja todistettuina väkivaltana että pelkona väkivallan uhasta. Näin kävi myös tässä tutkimuksessa: sukupuolivähemmistöjen määrä vastaajissa jäi niin pieneksi, ettei heitä voitu käsi-

tellä analyyseissä erikseen. Usein vähemmistöryhmien kokemusten kartoittamiseksi tarvitaankin erilliskyselyitä. Tällaisissa tutkimuksissa on esimerkiksi havaittu, että vammaiset ja toimintarajoitteiset ihmiset kohtaavat muuta väestöä enemmän lähisuhdeväkivaltaa (Luoma ym. 2022) ja että sateenkaari-nuorilla on selvästi enemmän kokemuksia seksuaaliväkivallasta ja vanhempien tekemästä väkivallasta kuin muilla nuorilla (Jokela ym. 2020).

Tässäkin tutkimuksessa haluttiin kerätä tietoa väkivallan vaietummista ilmiöistä. Yksi tällainen teema oli yhteisöllinen väkivalta. Yhteisölliset väkivallan muodot, kuten kunniaan liittyvä väkivalta, ovat kuitenkin vaikeasti mitattavia. Tässä tutkimuksessa kartoitettiin kansallisten kysymysten avulla sitä, kuinka yleisesti kunniaan liittyvää väkivaltaa paitsi koetaan, myös havaitaan. Tulokset osoittavat, että vaikka varsin harva kertoi kokeneensa kunniaan liittyvää väkivaltaa, 7 prosenttia 16–74 vuotiaista raportoi tietävänsä tai tuntevansa ainakin yhden henkilön, johon on kohdistettu kunniaiväkivaltaa tai sen uhkaa tai joka on tehnyt tai uhannut muita kunniaiväkivallalla. Sukupuolen sijaan ilmiö jakaantuu voimakkaasti iän mukaan siten, että eniten sekä omia kokemuksia että havaintoja kunniaiväkivallasta on alle 35-vuotiailla. Tätä voi pitää odotettuna, sillä kyseinen ikäryhmä on tyypillisessä seurustelu- ja avioitumisiässä. Ilmiö ei kuitenkaan ole vieras vanhemmissakaan ikäryhmissä.

Tutkimuksessa selvitettiin kokemisen ja havaitsemisen lisäksi sitä, miten väkivaltaa kokeneet hakevat ja saavat apua. Tulokset osoittavat väkivallan dynamiikan kuvan: suurin osa koetusta väkivallasta jää edelleen viranomaisilta piiloon. Tutkimuksen mukaan vain 10 prosenttia väkivaltaa kohdanneista kertoi väkivaltakokemuksistaan poliisille. Useammin väkivallasta kerrottiin jollekulle läheiselle ihmiselle kuin viranomaiselle tai terveys- tai tukipalveluille.

Vaikka tutkimukset väkivaltakokemuksista tarpeellisesti täydentävät kuvaa yleisestä rikollisuustilanteesta, kyselytutkimukseen ei tavoita ihmisten kokemuksia sellaisenaan. Yleisyyslukujen tulkinnessa pitääkin huomioida, että ne kertovat paitsi kokemuksista, myös siitä mitä tunnistetaan väkivallaksi, mitä muistetaan ja mitä haastattelijalle halutaan kertoa viranomaiskyselyssä.

Edellä mainittu aiheuttaa erityisesti haasteita, jos tahdotaan vertailla väkivallan kokemista kansainvälisesti. Suomessa väkivaltaa tunnistetaan verrattain hyvin ja luottamus viranomaisiin on korkealla tasolla. Suuri osa aihepiiriä koskevista tiedonkeruista tehdään hienovaraisesti vastaajan yksityisyys huomioiden, usein verkkokeruina. Tämä nostanee Suomen yleisyyslukuja väkivallan kokemisessa – ja saattaa toisaalla laskea lukuja vastaavista syistä. Joka tapauksessa kansallisiin lukuihin on syytä suhtautua vakavasti. Lisäksi vertailu muihin mahdollisimman samankaltaisiin verrokkimaihin, kuten pohjoismaihin, on tarpeen.

Tämän kyselytutkimuksen tiedonkeruu toteutettiin loppuvuonna 2021 ja alkuvuodesta 2022, jolloin Covid-19-pandemia oli muovannut arkeamme uudenlaiseksi. Tuloksia tarkasteltaessa onkin tärkeä muistaa, että poikkeava ajankohta vaikutti ihmisten elämään monin eri tavoin. Vastaajilta kysyttiin myös pandemian vaikutuksista koettuun väkivaltaan. Oman arvionsa mukaan sekä naiset että miehet kokivat läheistensä taholta pandemian ensimmäisen puolentoista vuoden aikana hieman harvemmin etenkin fyysistä väkivaltaa kuin ennen koronapandemian alkua (ks. Pietiläinen ym. 2022).

Tässä loppuraportissa on esitetty kootusti keskeisimmät tulokset parisuhdeväkivallan, seksuaaliväkivallan, muiden kuin kumppanien tekemän väkivallan, työelämän seksuaalisen häirinnän, verkkoväkivallan ja -häirinnän sekä yhteisöllisen väkivallan osalta. Tavoitteena on kuitenkin hyödyntää aineistoa myös jatkossa. Syventäviä artikkeleita spesifimmistä teemoista on tulossa myöhemmin. Lisäksi aineisto on avattu tutkijoille ja toivomme, että se tulee mahdollisimman laajaan käyttöön. Toivottavaa on sekin, että tulevaisuudessa sukupuolistuneen väkivallan ja lähisuhdeväkivallan yleisyyttä väestössä seurataan vastaavilla jatkotutkimuksilla.

Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet

Sukupuolistunut väkivalta

Sukupuolistuneella väkivallalla tarkoitetaan sitä, että väkivalta ilmiönä vaikuttaa eri tavoin eri sukupuoliin. Väkivalta on sukupuolistunut eli se näyttäytyy erilaisena miesten ja naisten osalta, kun tarkastellaan esimerkiksi väkivallan yleisyyttä, muotoja, motiiveja, uhreja ja tekijöitä.

Lähisuhdeväkivalta

Lähisuhdeväkivalta on väkivaltaa, jonka tekijä ja uhri ovat keskenään lähi-suhteessa. Lähisuhdeväkivalta voi olla parisuhdeväkivaltaa, seurusteluväkivaltaa tai muuta perheväkivaltaa. Lähisuhdeväkivalta voi kohdistua nykyisiin tai entisiin kumppaneihin, lapsiin, muihin sukulaisiin tai läheisiin. Lähisuhdeväkivallalle on tyypillistä, että tapahtuu yksityisissä tiloissa ja että se jää piiloon.

Tässä tutkimuksessa lähisuhdeväkivaltaa on tarkasteltu erityisesti parisuhdeväkivallan näkökulmasta. Lähisuhdeväkivaltaa on myös muiden läheisten henkilöiden tekemä väkivalta niin lapsuudenkodissa kuin muissa läheisissä suhteissa.

Parisuhdeväkivalta

Parisuhdeväkivalta on nykyisen tai entisen kumppanin taholta kohdattua väkivaltaa, eli tekijä ja uhri ovat tai ovat olleet keskenään avio- tai avoliitossa tai seurustelusuhteessa. Parisuhdeväkivalta voi ulottua myös entisiin kumppaneihin. Parisuhdeväkivaltaan sisältyy tässä tutkimuksessa myös seurusteluväkivalta.

Seksuaalinen häirintä

Seksuaalinen häirintä on sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Seksuaaliväkivalta

Seksuaaliväkivalta on väkivaltaa, jossa tekijä loukkaa toiminnallaan uhrin seksuaalista koskemattomuutta tai itsemääräämisoikeutta. Seksuaaliväkivalta on luonteeltaan moninaista ja voi sisältää fyysisen voimankäytön lisäksi painostamista, uhkailua ja kiristämistä erilaisiin seksuaalisiin tekoihin sekä uhrin päihtymyksestä, väsymyksestä tai pelosta johtuvan tilan hyväksikäyttöä. Seksuaaliväkivalta voi ilmetä myös pakottamisena tai painostamisena seksuaalisiin tekoihin kolmannen osapuolen kanssa.

Tässä tutkimuksessa seksuaaliväkivallalla viitataan fyysisesti kajoaviin seksuaaliväkivallan muotoihin, joihin lukeutuvat sukupuoliyhteyden sisältäneet raiskaukset, raiskauksen yritykset sekä vasten uhrin tahtoa hänen itsensä, tekijän tai kolmannen osapuolen tekemät muut seksuaaliset teot.

Verkkoväkivalta ja -häirintä

Verkkoväkivallalla ja -häirinnällä tarkoitetaan henkilöön verkossa tai sosiaalisen mediassa kohdistuvaa asiatonta tai loukkaavaa viestittelyä, uhkailua tai maalittamista. Maalittamisella tarkoitetaan ilmiötä, jossa yksi tai useampi toimija kehottaa tai yllyttää suurta joukkoa hyökkäämään yhden ihmisen kimppuun eri tavoin, kuten lähettämällä vihaviestejä sähköpostilla tai sosiaalisessa mediassa tai yksityiselämän tietojen esiin kaivamisena ja niiden vääristelemisenä.

Yhteisöllinen väkivalta

Yhteisöllisellä väkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jossa yhteiskunnassa tai siihen kuuluvassa pienemmässä yhteisössä vallitsevilla rakenteilla, valtajärjestelmillä, normeilla ja toimintatavoilla heikennetään joidenkin henkilöiden tai henkilöryhmien oikeuksia ja asemaa suhteessa muihin, estetään heidän perustarpeidensa tyydyttäminen, uhataan heidän henkeään, terveyttään tai hyvinvointiaan tai aiheutetaan muutoin heille vahinkoa. Yhteisölliselle väkivallalle on tyypillistä, että vastuu yksilöiden toiminnasta häviää yhteisön taakse, jolloin yhteisön sääntöjä uhmaavat henkilöt voivat kokea väkivallan uhkaa koko yhteisön taholta.

Lähteet

Attila, H. & Pietiläinen, M. & Keski-Petäjä, M. & Hokka, P. & Nieminen, M. (2018) Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018.

Danielsson, P. & Salmi, V. (2013) Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Verkkokatsauksia 34/2013. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

European Union Agency for Fundamental Rights (2014). Violence against women: an EU-wide survey – Main results, Publications. Office of the European Union, Luxembourg.

Heiskanen, M. & Piispa, M. (1998) Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Oikeus 1998:12. Sukupuolten tasa-arvo. Tilastokeskus & Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.

Isotalo, A (toim). (2023). Väkivalta nuorten seurustelusuhhteissa – Kyselytutkimuksen tuloksia. Tampereen yliopisto.

Satu Jokela S., Luopa p., Hyvärinen A., Ruuska T., Martelin T., Klemetti R. (2020). Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019. Työpaperi 38/2020.

Kolttola, I. & Näsi, M. (2022). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 51/2022. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Luoma, M-L, Valtokari, M., Väre, A., Holm, M., Sainio, P., Ervasti, E., Vuorenmaa, M., Hiekkala, S., Leppäjoki-Tiistola, S., Heini, A., Purhonen, S. (2022) Vammaisten henkilöiden kokeman lähisuhdeväkivallan yleisyys ja palvelujen saatavuus: Määrällinen ja laadullinen tarkastelu. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:24. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Näsi, M., & Kolttola, I. A. (2021). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteina 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. (Katsauksia; Nro 48/2021). Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Mielityinen, L., Hautamäki, S., Hakala, V. & Fagerlund, M. (2023). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022. Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988–2022. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Pietiläinen, M., Keski-Petäjä, M., Attila, H., Lipasti, L. & Haapakangas, K. Lähisuhdeväkivalta ja sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Mesiäislehto, Merita & Elomäki, Anna & Kivipelto, Minna & Närvi, Johanna & Räsänen, Tapio & Sutela, Hanna & Kärkkäinen, Elina (2022) Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:46. Valtioneuvoston kanslia.

Piispa, M. & Heiskanen, M. (2017). Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa: miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.), Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 55–72.

Piispa, M., Heiskanen, M., Kääriäinen, J. & Sirén, R. (2006). Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Ruuskanen, E. (2020). Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:15.

Virrankari L. & Leemann L. (2022a). Osallisuuden kokemus ja seksuaalinen häirintä: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 13/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022.

Virrankari L. & Leemann L. (2022b). Osallisuuden kokemus ja seksuaaliväkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 14/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022.

1 Parisuhdeväkivalta

Miina Keski-Petäjä & Henna Attila

- Kolmasosa naisista ja kuudesosa miehistä oli kohdannut elämänsä aikana fyysisiä väkivallan tekoja kumppaninsa taholta vähintään kerran.
- Henkistä parisuhdeväkivaltaa oli joskus elämässään kokenut puolet naisista ja 41 prosenttia miehistä. Naiset olivat kokeneet miehiä useammin sekä vakavaa että toistuvaa henkistä väkivaltaa.
- Mitä vakavammasta ja toistuvammasta väkivallasta oli kyse, sitä yleisempiä olivat väkivaltakokemukset naisilla. Neljännes parisuhteessa olleista naisista oli kokenut sekä fyysistä että henkistä väkivaltaa kumppanin taholta. Miehistä vastaavia kokemuksia oli reilulla kymmenesosalla.
- Seksuaaliväkivaltaa oli kokenut kumppanin taholta kymmenesosa naisista ja 2 prosenttia miehistä.
- Parisuhdeväkivalta on harvemmin yksittäisiä tekoja ja useammin toistuvaa, moninaista väkivaltaa. 93 prosenttia fyysistä väkivaltaa kokeneista naisista ja 84 prosenttia fyysistä väkivaltaa kokeneista miehistä oli kokenut myös henkistä väkivaltaa.
- Fyysisiä vammoja aiheuttanutta väkivaltaa oli kohdannut 14 prosenttia naisista ja 6 prosenttia miehistä. Psykkistä oireilua aiheuttanutta väkivaltaa oli puolestaan kokenut 11 prosenttia naisista ja 3 prosenttia miehistä. Seksuaaliväkivaltaa kokeneet kärsivät vammoista ja oireista eniten.
- Lapsuudessa sekä itse koettu että todistettu vanhempien tekemä väkivalta lisäsi todennäköisyyttä kokea myöhemmin elämässä parisuhdeväkivaltaa.
- Sekä nuoret naiset että nuoret miehet raportoivat kokeneensa parisuhdeväkivaltaa useammin kuin vanhemmat. Väkivaltakokemuksista raportoivat keskimääräistä enemmän myös työvoiman ulkopuolella olevat naiset sekä kaupunkialueilla asuvat miehet.
- Vain puolet oli kertonut parisuhdeväkivallan kokemuksistaan jollekulle ja alle kymmenesosa viranomaiselle. Naiset kertovat väkivallasta selvästi useammin kuin miehet, ja vanhemmat naiset useammin kuin nuoret naiset.

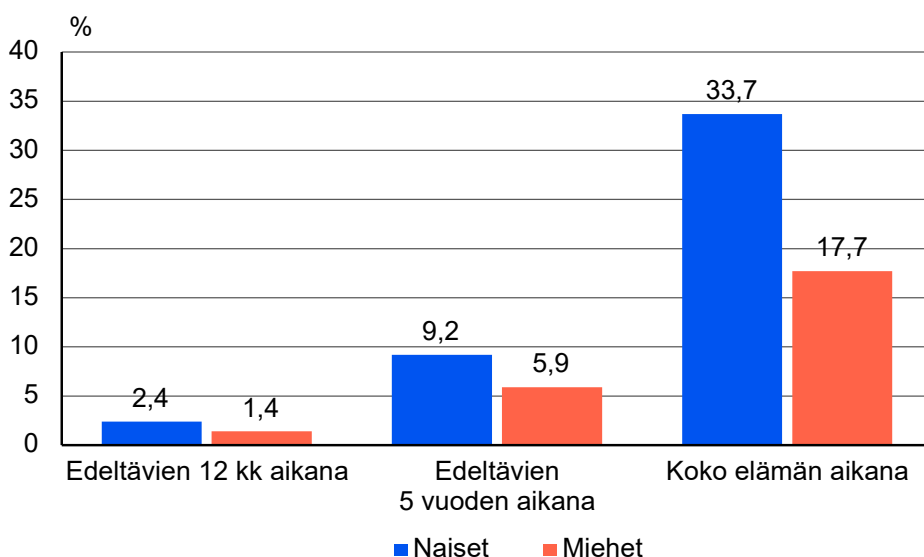
Tässä luvussa tarkastellaan parisuhdeväkivallan yleisyyttä sekä sen eri ilmenemismuotoja ja seurauksia. Ellei toisin erikseen mainita, tarkastelut kohdistuvat parisuhteessa joskus olleisiin Suomessa asuviin 16–74-vuotiaisiin naisiin ja 18–74-vuotiaisiin miehiin.

Fyysisen parisuhdeväkivallan kokemukset

Fyysisen parisuhdeväkivallan kokemukset ovat väestössä verrattain yleisiä. Kolmasosa (33,7 %) 16–74-vuotiaista joskus parisuhteessa olleista naisista kertoi, että on joskus elämänsä aikana kohdannut kumppanin taholta fyysistä väkivaltaa, fyysisen väkivallan uhkaa tai seksuaaliväkivaltaa. Vastaavasti miehistä tällaista väkivaltaa kumppanin taholta kohdanneita oli vajaa kuudesosa (17,7 %). Väestötasolla tämä vastaa noin 625 000 naista ja 309 000 miestä.

Naisista joka kymmenes (9,2 %) on kohdannut kumppanin taholta väkivaltaa edellisten viiden vuoden aikana, ja 2,4 prosenttia edellisen vuoden aikana. Miesten vastaavat osuudet ovat 5,9 prosenttia ja 1,4 prosenttia. (Kuvio 1.1.)

Kuvio 1.1. Fyysistä parisuhdeväkivaltaa kokeneet (ml. fyysinen ja seksuaaliväkivalta sekä väkivallalla uhkaaminen), % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

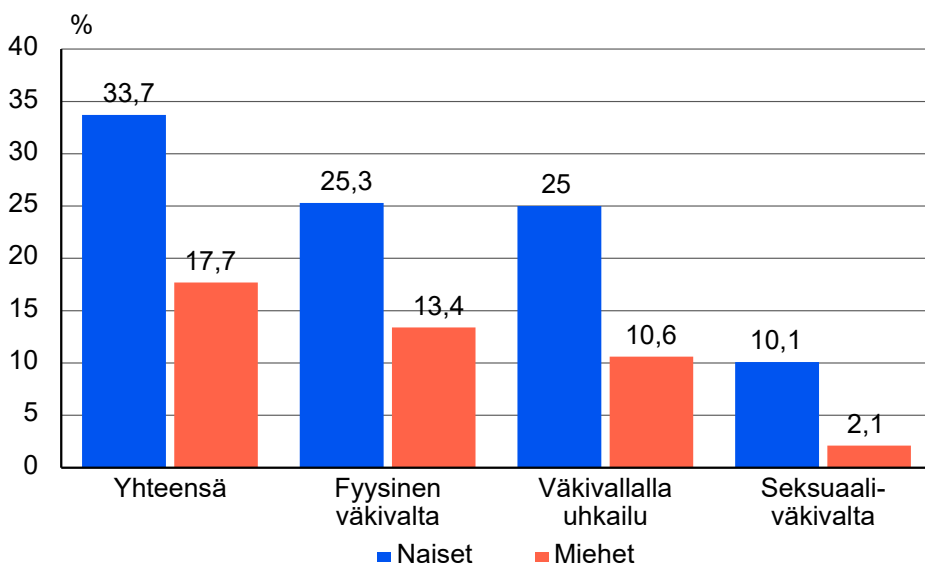
Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Parisuhteessa elämänsä aikana olleilta henkilöiltä kysyttiin nykyisen tai entisen kumppanin heihin kohdistamista teoista, jotka analyysseissa on luokiteltu henkiseksi, fyysiseksi tai seksuaaliseksi väkivallaksi. Kaikkiaan 90 prosenttia 16–74-vuotiaasta väestöstä oli tai oli joskus ollut parisuhteessa.

Valtaosa parisuhdeväkivaltaa kokeneista kertoi, että väkivallan tekijä oli entinen kumppani. 26 prosenttia parisuhteessa joskus olleista naisista ja 13 prosenttia miehistä kertoi, että oli kokenut väkivaltaa entisen kumppanin taholta. 7 prosenttia naisista ja 5 prosenttia miehistä puolestaan kertoi kokeneensa fyysistä väkivaltaa nykyisen kumppanin taholta. Alle prosentti (0,8 %) sekä naisista että miehistä kertoi kohdanneensa fyysistä väkivaltaa sekä nykyisen että jonkin entisen kumppanin taholta.

Tarkasti eri tekomuotoja kysymällä voidaan selvittää väkivallan kokemuksia riippumatta siitä, onko kokija itse määritellyt tai tunnistanut kohtaamiaan tekoja väkivallaksi. Fyysisiä väkivallan kokemuksia kartoitettiin kysymällä, onko kohdannut kumppanin taholta eri väkivallan tekoja eli tönimistä, läimäyttämistä, hakkaamista, kuristamista, polttamista, aseellista väkivaltaa tai muuta väkivaltaa. Tällaisia fyysisiä väkivallan tekoja oli kokenut 25,3 prosenttia joskus parisuhteessa olleista naisista ja 13,4 prosenttia miehistä. (Kuvio 1.2)

**Kuvio 1.2. Parisuhdeväkivaltaa kokeneet väkivaltamuodoittain, %
16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)**

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Neljännes naisista (25,0 %) oli kokenut kumppanin taholta uhkailua fyysisellä väkivallalla. Miehistä uhkailua oli kokenut joka kymmenes (10,6 %). Uhkailu on monissa tarkasteluissa laskettu osaksi fyysisen väkivallan kokemuksia, sillä lähisuhteessa tapahtuvan uhkailun on todettu olevan vallankäytön ja alistamisen väline ja usein johtavan pitkässä suhteessa väkivaltaan (Piispa & Heiskanen 2006, 136). Vain harvoilla olikin kokemuksia pelkästä uhkailusta.

Seksuaaliväkivallan kokemukset puolestaan kasautuivat naisille. 10,1 prosenttia naisista oli kokenut kumppanin taholta seksuaaliväkivaltaa. Miehillä vastaava osuus oli 2,1 prosenttia. Kysymykset painottuivat nimenomaan vakavaan seksuaaliväkivaltaan: kokemuksia kysyttiin raiskauksista, raiskausten yrityksistä sekä muusta kajoavasta seksuaaliväkivallasta. Kysymysmuotoilut saattoivat täten ohjata ihmisiä kertomaan enemmän vakavimmista väkivallan kokemuksista kuin lievemmistä tekemuodoista.

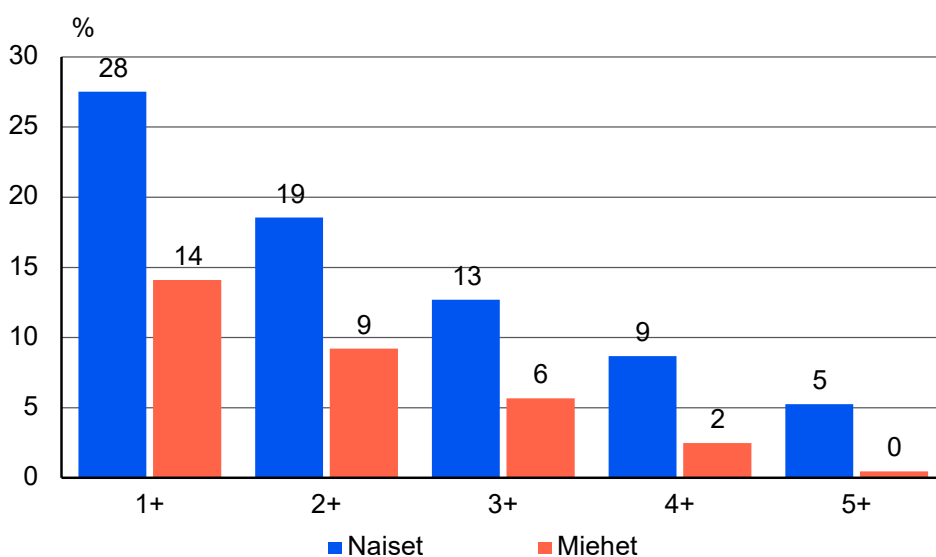
Joka tapauksessa nykyisen tai entisen kumppanin taholta koettu seksuaaliväkivalta koostui enimmäkseen vakavista seksuaaliväkivallan muodoista: ylivoimaisesti yleisin kumppanin tekemän seksuaaliväkivallan muoto oli tulosten

perusteella raiskaus. Kaikista parisuhteessa joskus olleista 16–74-vuotiaista naisista 8,9 prosenttia kertoi joutuneensa parisuhdekumppaninsa raiskaamaksi ainakin kerran elämänsä aikana. Miehillä vastaava osuus oli 2,0 prosenttia. Valtaosa kokemuksista oli entisten kumppaneiden tekemiä. Raiskauksia kokeneiden suuri osuus ei selity vanhempien ikäluokkien kokemuksilla ja sillä, että avioliiton tai parisuhteen sisäinen raiskaus olisi ollut yleisempää menneinä vuosikymmeninä. Päinvastoin nuoret naiset ilmoittivat kumppanin tekemistä raiskauksista jopa hieman useammin kuin vanhemmat ikäluokat.

Edellä käsitellyt kysymykset kartoittavat sitä, ovatko ihmiset joskus kokeneet väkivaltaa nykyisen tai entisen kumppaninsa taholta. Ne huomioivat yksittäisenkin teon, mutta eivät väkivallan toistuvuutta, vakavuutta tai sen seurauksia. Yleisyslukujen ohella on tärkeää tarkastella toistuvaa väkivaltaa eri muotoineen ja seurauksineen.

Etenkin naisilla oli toistuvan väkivallan kokemuksia: Kaikkiaan 28 prosenttia naisista ja 14 prosenttia miehistä oli kokenut fyysistä tai seksuaaliväkivaltaa vähintään kerran, kun taas 19 prosenttia naisista ja 9 prosenttia miehistä oli kokenut vähintään kahta fyysisen väkivallan tai seksuaaliväkivallan muotoa. 13 prosenttia naisista oli kokenut vähintään kolmea eri fyysisen väkivallan muotoa, ja 9 prosenttia vähintään neljää muotoa. Miehillä vastaavat osuudet olivat 6 prosenttia ja 2 prosenttia. 5 prosenttia naisista oli joutunut kokemaan vähintään viittä eri muotoa fyysistä väkivaltaa tai seksuaaliväkivaltaa, miehillä tällaisia kokemuksia oli todella harvoin. (Kuvio 1.3.)

Kuvio 1.3. Kumppanin taholta koetun fyysisen väkivallan tai seksuaaliväkivallan muotojen määrä, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

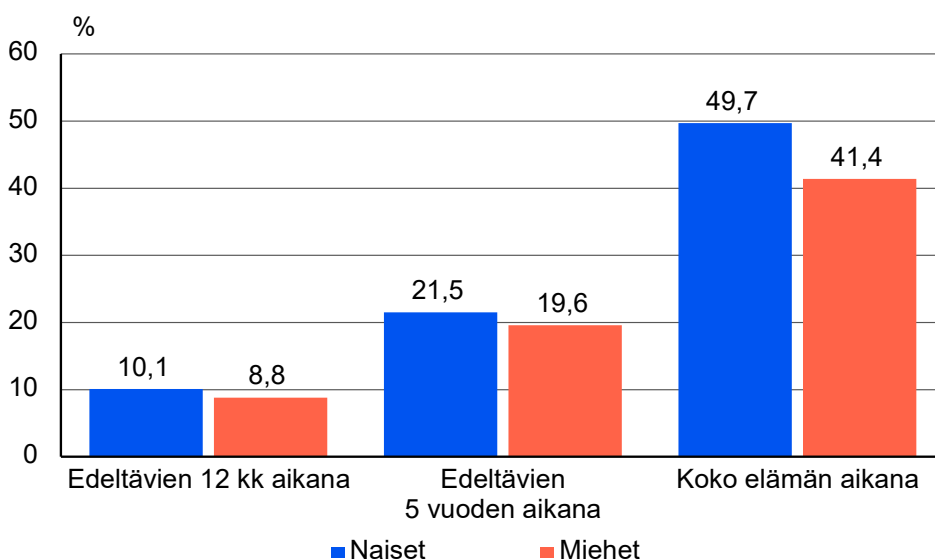
Tutkimuksessa kuvataan väkivallan kokemuksia riippumatta siitä, missä ajassa tai parisuhteessa ne on koettu. Väkivallan kierre on voinut tapahtua vain yhden suhteen sisällä tai sitten väkivaltaa on saatettu useampien eri kumppaneiden taholta. Aineistossamme ei ole eroteltu yhdessä suhteessa koettua toistuvaa väkivaltaa elämän aikaisten väkivaltakokemusten kumuloitumisesta. Toisin sanoen tutkimuksessa tarkastellaan koettua parisuhdeväkivaltaa uhrin näkökulmasta sen sijaan, että tarkasteltaisiin yksittäisten parisuhteiden sisällä tapahtuneita väkivaltakokemuksia.

Henkisen parisuhdeväkivallan kokemukset

Elämänaikaiset henkisen parisuhdeväkivallan kokemukset olivat väestössä erittäin yleisiä. Henkistä väkivaltaa oli kokenut kumppanin taholta elämänsä aikana vähintään kerran 49,7 prosenttia parisuhteessa olleista naisista ja 41,4 prosenttia miehistä. Väestötasolla tämä vastaa 924 000 naista ja 724 000 miestä.

Sukupuolten välinen ero vähintään kerran kohdatussa henkisessä parisuhdeväkivallassa oli suhteellisen pieni, etenkin edeltäneiden viiden vuoden ja vuoden aikana. Edeltävien viiden vuoden aikana henkisen väkivallan kokemuksia oli 21,5 prosentilla naisista ja 19,6 prosentilla miehistä. Edeltävien 12 kuukauden aikana henkistä väkivaltaa kumppanin taholta oli kokenut 10,1 prosenttia naisista ja 8,8 prosenttia miehistä. Henkisen väkivallan kokemuksia kysyttiin tekemuotojen kautta, eli kuten fyysisen väkivallan osalta, kokijan ei ole tarvinnut itse määritellä tekemuotoja henkiseksi väkivallaksi. (Kuvio 1.4.)

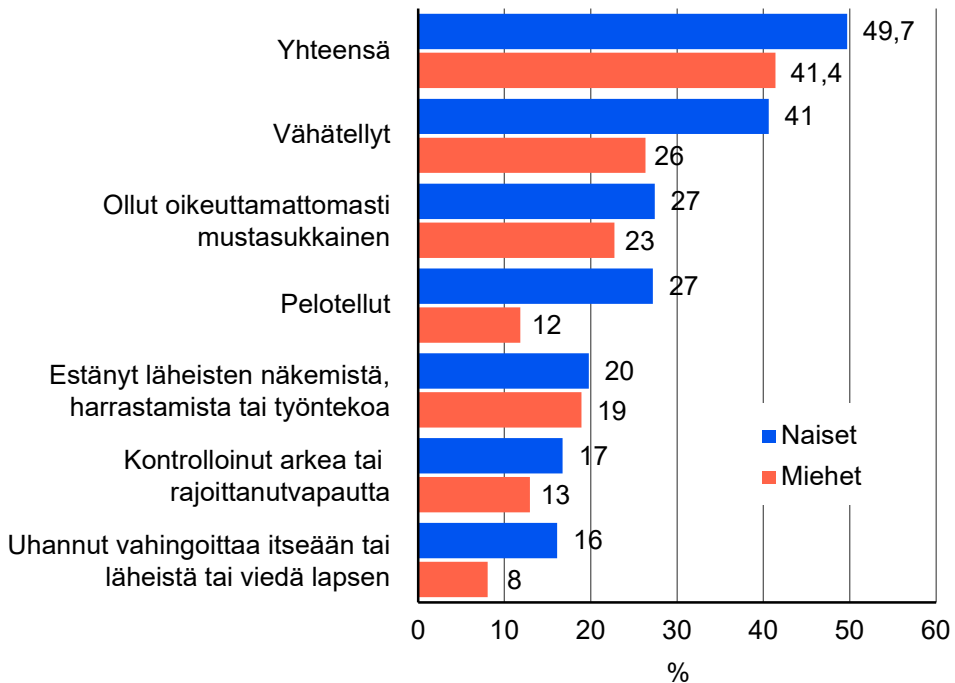
Kuvio 1.4. Henkistä väkivaltaa kumppanin taholta kokeneet, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuuhdeväkivalta Suomessa 2021

Naisten ja miesten henkisen väkivallan kokemukset erosivat jonkin verran toisistaan. Yleisemmin koetut henkisen väkivallan muodot sekä naisilla että miehillä olivat vähätely, jota oli kokenut 41 prosenttia naisista ja 26 prosenttia miehistä, sekä kumppanin oikeuttamaton mustasukkaisuus, josta kertoi 27 prosenttia naisista ja 23 prosenttia miehistä. Yhtä monella naisella oli kokemuksia myös pelottelusta (27 %). Miehillä seuraavaksi yleisintä oli puolestaan se, että kumppani oli pyrkinyt estämään tai rajoittamaan läheisten näkemistä, harrastamista tai työntekoa (19 %). Samaa oli kokenut myös 20 prosenttia naisista. Arjen kontrolloinnista ja vapauden rajoittamisesta naisilla oli jonkin verran useammin kokemuksia (17 %) kuin miehillä (13 %). (Kuvio 1.5.)

Kuvio 1.5. Elämänaikaiset henkisen väkivallan kokemukset kumppanin taholta eri muodoittain, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

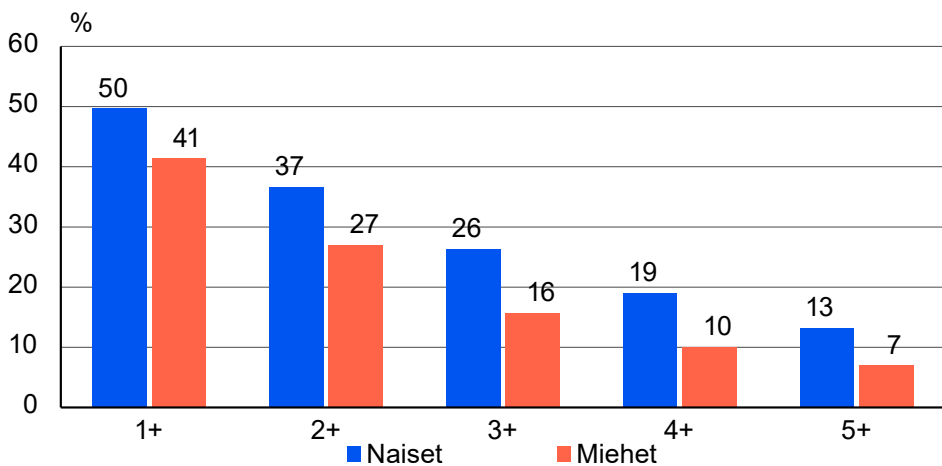
Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Mitä vakavammasta henkisestä väkivallasta oli kyse, sitä enemmän se kasautui naisille. Kun 27 prosenttia naisista oli joutunut kokemaan pelottelua, vastaava osuus oli miehillä 12 prosenttia. Lisäksi 16 prosentilla naisista oli kokemuksia siitä, että kumppani oli uhannut vahingoittaa itseä, läheistä tai viedä lapsen, miehistä 8 prosentilla oli vastaavia kokemuksia.

Jos tarkastelu laajennetaan koskemaan kaikkea tutkimuksessa kysyttyä vakavaa ei-fyysistä väkivaltaa, pelottelun ohella myös väkivallalla uhkailua ja vapauden rajoittamista eri tavoin, ovat tulokset saman suuntaisia: Naisista 39 prosenttia ja miehistä 24 prosenttia oli kokenut vastaavia erityisen vakavan ei-fyysisen väkivallan muotoja.

Tutkimus osoittaa lisäksi, että henkinen väkivalta ei useinkaan jää yhteen kertaan, vaan moni henkisen väkivallan tekoja kokenut kokee väkivaltaa toistuvasti. Naisilla oli miehiä enemmän kokemuksia toistuvasta henkisestä väkivallasta: 37 prosenttia naisista oli kokenut kahta tai useampaa eri henkisen väkivallan muotoa, kun miehillä vastaava osuus oli 27 prosenttia. (Kuvio 1.6) Kolmea tai useampaa muotoa oli puolestaan naisista kokenut yli neljännes (26 %), miehistä 16 prosenttia. Neljää tai useampaa muotoa oli naisista kokenut vajaa viidennes, miehistä joka kymmenes.

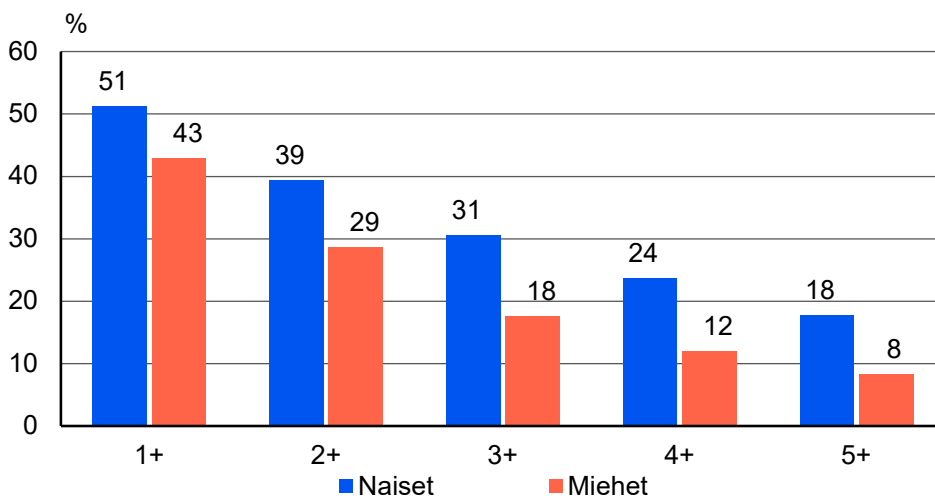
Kuvio 1.6. Kumppanin taholta koetun henkisen väkivallan muotojen määrä, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Henkiseksi väkivallaksi voidaan myös laskea väkivallalla uhkailu ja vainoaminen, toisin sanoen kaikki väkivallan muodot, jotka eivät ole kirjaimellisesti fyysistä väkivaltaa. Tämän laajemman ei-fyysisen väkivallan määritelmän mukaan 51 prosenttia naisista ja 43 prosenttia miehistä oli joskus kokenut edes yhtä tällaisen ei-fyysisen väkivallan muotoa. (Kuvio 1.7.)

Kuvio 1.7. Kumppanin taholta koetun kaiken ei-fyysisen väkivallan muotojen määrä (ml. väkivallalla uhkailu, henkinen väkivalta, vainoaminen), % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

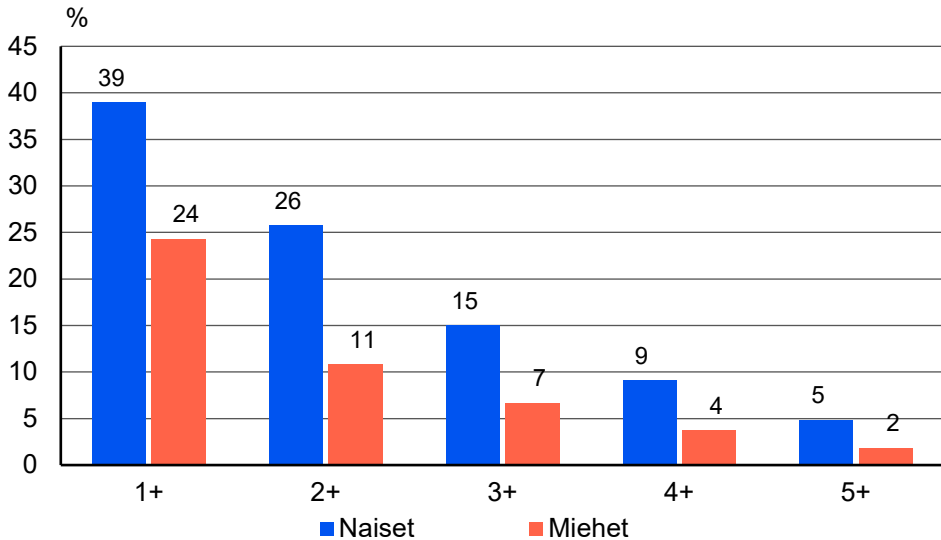

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Vähintään kahta eri ei-fyysisen väkivallan muotoa oli kokenut 39 prosenttia naisista ja 29 prosenttia miehistä. Naisten osuudet olivat selvästi miehiä suuremmat, kun mitattiin lukuisia kertoja ei-fyysistä väkivaltaa kokeneita: Vähintään kolmea ei-fyysistä väkivallan muotoa kokeneita naisia oli 31 prosenttia ja miehiä 18 prosenttia. Naisista miltei neljännes oli kokenut ei-fyysistä väkivaltaa vähintään neljää eri muotoa ja jopa kymmenes vähintään seitsemää muotoa.

Etenkin naiset joutuivat kohtaamaan hyvin vakavaa, toistuvaa henkistä väkivaltaa. Ei-fyysisen väkivallan vakavampia muotoja eli pelottelua, eri tavoin uhkailua, kontrollointia tai vapauden rajoittamista, oli kokenut vähintään kerran 39 prosenttia naisista ja 24 prosenttia miehistä. (Kuvio 1.8.)

Kuvio 1.8. Kuinka montaa erityisen vakavaa ei-fyysisen väkivallan muotoa (uhkailu, pelottelu, vapauden rajoittamiset) oli kumppanin taholta kokenut, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Kun tarkastellaan toistuvan vakavan väkivallan kokemista, ero naisten ja miesten kokemusten välillä oli suurempi. Neljännnes naisista ja joka kymmenes miehistä oli kokenut kahta tai useampaa tällaisen väkivallan muotoa. Naisista 9 prosenttia oli kokenut vakavia ei-fyysisiä väkivallan tekoja vähintään neljää eri muotoa ja 5 prosenttia vähintään viittä muotoa. Miesten vastaavat osuudet olivat 4 ja 2 prosenttia.

Kokemukset kumppanin tekemästä vainosta

Tutkimuksessa kysyttiin henkisen väkivallan lisäksi myös kumppanin tai muun henkilön harjoittamasta vainoamisesta. Vainoamista kysyttiin tiedustelemalla 16–74-vuotiailta, oliko joku heidän elämänsä aikana tehnyt heille toistuvasti jotakin tavalla, joka on aiheuttanut pelkoa, huolta tai ahdistusta. Eri teoiksi luettiin ei-toivottujen viestien ja lahjojen lähettäminen, törkeiden, uhkaavien tai hiljaisten puheluiden soittaminen, yrittäminen itsepintaisesti päästä tekemisiin tai odottelu kodin, koulun tai työpaikan ulkopuolella, seuraaminen tai tarkkailu, omaisuuden tai lemmikkien vahingoittaminen, loukkaavat ja nolostuttavat kommentit sekä kuvien, videoiden tai arkaluontoisen tiedon julkaiseminen siten, että he ovat tunteneet pelkoa, huolta tai ahdistusta.

Nykyisen tai entisen kumppanin taholta vainoa oli kokenut 7,8 prosenttia naisista ja 3,1 prosenttia miehistä. Valtaosassa tapauksia (96 %) oli kyse entisten kumppaneiden tekemästä vainosta. Vaino oli usein luonteeltaan toistuvaa. 53 prosenttia vainoamista kokeneista naisista oli kohdannut sitä viikoittain tai

useammin. Miehillä vastaava osuus oli 44 prosenttia. Lisäksi etenkin naisten kohtaama vaino oli pitkäkestoista: Vainoa kokeneista naisista 40 prosenttia ja miehistä 26 prosenttia kertoi, että vainoamista oli kestänyt yli vuoden.

Myös koko väestössä vainon kokemukset olivat suhteellisen yleisiä. Kaikkiaan vainoamista oli kokenut kumppanin tai jonkun parisuhteen ulkopuolisen henkilön taholta 29,7 prosenttia naisista ja 18,8 prosenttia miehistä.

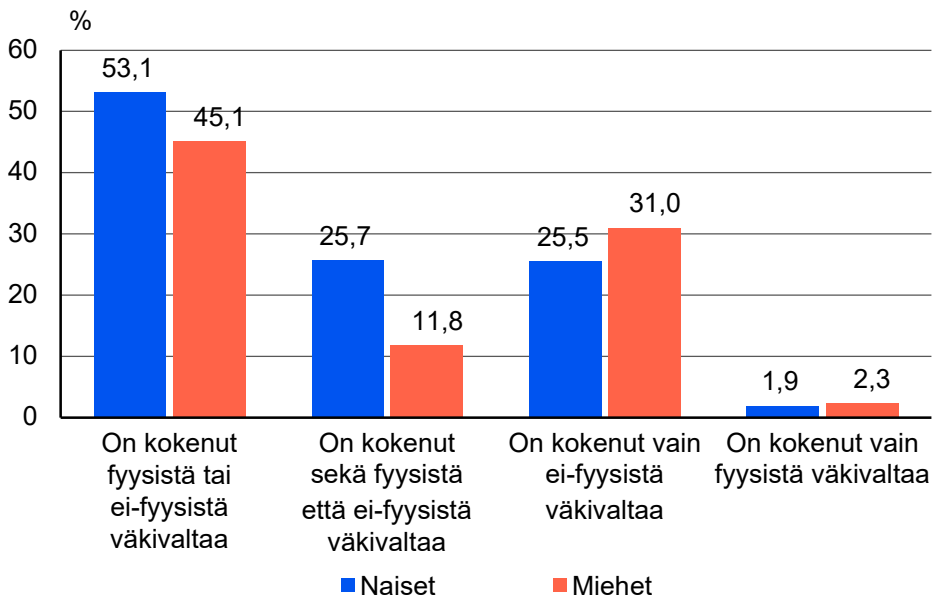
Henkisen ja fyysisen parisuhdeväkivallan kierre ja kasautuminen

Seuraavaksi tarkastellaan kumppanin tekemän väkivallan kasautumista ja väkivallan tekojen moninaisuutta. Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta voi alkaa vähitellen, usein ei-fyysisin teoin. Väkivallassa on kyse vallankäytöstä ja kontrollista. Henkinen väkivalta ja väkivallan uhka voi olla läsnä pitkäänkin ennen kuin fyysistä väkivaltaa koetaan. Lähisuuhdeväkivalta on tyypillisesti luonteeltaan toistuvaa. Pitkittyessä väkivallalla on tapana jatkua ja voimistua. (Piispa & Heiskanen 2017; Naisten linja 2023.)

Henkisen parisuhdeväkivallan kasautuminen voi tarkoittaa kumppanin harjoittamaa pitkäkestoista henkistä väkivaltaa, uhkailua, kontrollia ja vainoa. Tätä väkivallan dynamiikkaa kutsutaan myös pakottavaksi kontrolliksi (Hester & Stark 2019). Parisuhdetappoja ja perhesurmia koskeva tutkimus on tunnistanut pakottavan kontrollin aiemman väkivallan ohella riskitekijäksi ja edeltäneen surmia (Suonpää ym 2023; Nikupeteri ym. 2017). Pakottava kontrolli onkin viime aikoina paremmin tunnistettu lähisuuhdeväkivallan muotona, ja sitä on myös Suomessa ehdotettu erikseen kriminalisoitavaksi (Tolvanen & Silvennoinen 2023).

Kaikkiaan voi todeta, että elämänaikaiset parisuhdeväkivallan kokemukset koskettavat suurta osaa väestöä. Jos tarkastellaan kaikkia väkivallan kokemuksia yhteensä – fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa, seksuaaliväkivaltaa, henkistä väkivaltaa tai vainoamista – havaitaan, että sekä naisilla että miehillä oli runsaasti kokemuksia jonkinlaisesta väkivallasta kumppanin taholta. Parisuhteessa olleista naisista yli puolet, 53,1 prosenttia, ja miehistä vajaa puolet, 45,1 prosenttia, oli joskus elämänsä aikana kohdannut kumppanin taholta väkivaltaa, fyysistä tai ei-fyysistä. Tarkempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että enemmistö naisten väkivaltakokemuksista sisälsi sekä fyysistä että ei-fyysistä väkivaltaa, kun taas suurin osa väkivaltaa kokeneista miehistä oli kokenut vain ei-fyysistä väkivaltaa. (Kuvio 1.9) Ei-fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan laajasti kaikkea tässä tutkimuksessa kysytyjä väkivallan tekoja, eri henkisen väkivallan tekumuotoja, uhkailua sekä vainoamista.

Kuvio 1.9. Elämänaikaiset väkivallan kokemukset kumppanin tekemän väkivallan muodon mukaan, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

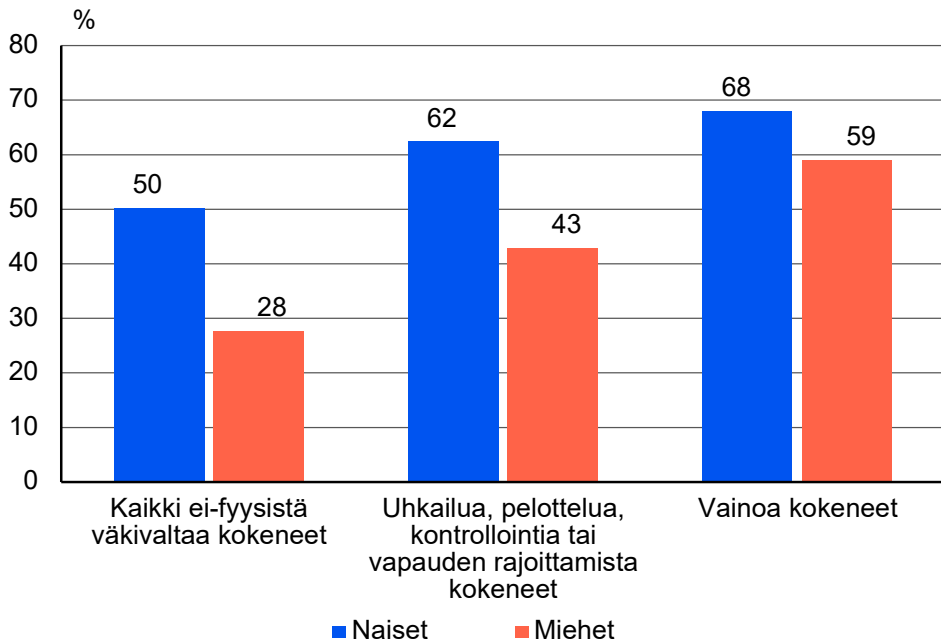

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Kaikkiaan neljännes (25,7 %) parisuhteessa olleista naisista oli kokenut sekä fyysistä että ei-fyysistä väkivaltaa kumppanin taholta. Miehistä vastaavia kokemuksia oli reilulla kymmenesosalla (11,8 %). Pelkät henkisen väkivallan kokemukset olivat puolestaan yleisempiä miehillä: ainoastaan ei-fyysistä väkivaltaa oli kokenut 31,0 prosenttia miehistä ja 25,5 prosenttia naisista. Pelkän fyysisen väkivallan kokeminen ilman kokemuksia henkisestä väkivallasta oli hyvin harvinaista: näin teki vain noin 2 prosenttia sekä naisista että miehistä. (Kuvio 1.9.)

Henkistä väkivaltaa joskus kokeneilla oli myös selvästi suurempi todennäköisyys kohdata fyysistä väkivaltaa: Ei-fyysistä väkivaltaa kokeneista naisista puolella (50 %) ja miehistä reilulla neljänneksellä (28 %) oli kokemuksia myös fyysisestä väkivallasta tai seksuaaliväkivallasta. (Kuvio 1.10.)

Kuvio 1.10. Fyysisen parisuhdeväkivallan kokemukset henkistä väkivaltaa kokeneilla sen mukaan, mitä henkisiä väkivallan muotoja on koettu, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Fyysisen väkivallan kokemukset olivat hyvin yleisiä erityisesti vakavampien ei-fyysisen väkivallan kokemuksien, kuten pelottelun, uhkailun tai kontrolloinnin ja vapauden rajoittamisen yhteydessä: fyysistä väkivaltaa tai seksuaaliväkivaltaa olivat kokeneet 62 prosenttia niistä naisista ja 43 prosenttia niistä miehistä, jotka olivat joutuneet kokemaan vakavimpia ei-fyysisen väkivallan muotoja. Erityisesti vainoa kokeneet olivat kohdanneet fyysistä väkivaltaa. 68 prosenttia vainoa kohdanneista naisista ja 59 prosenttia miehistä oli joutunut kokemaan myös fyysistä väkivaltaa ja/tai seksuaaliväkivaltaa kumpaninsa taholta. (Kuvio 1.10.)

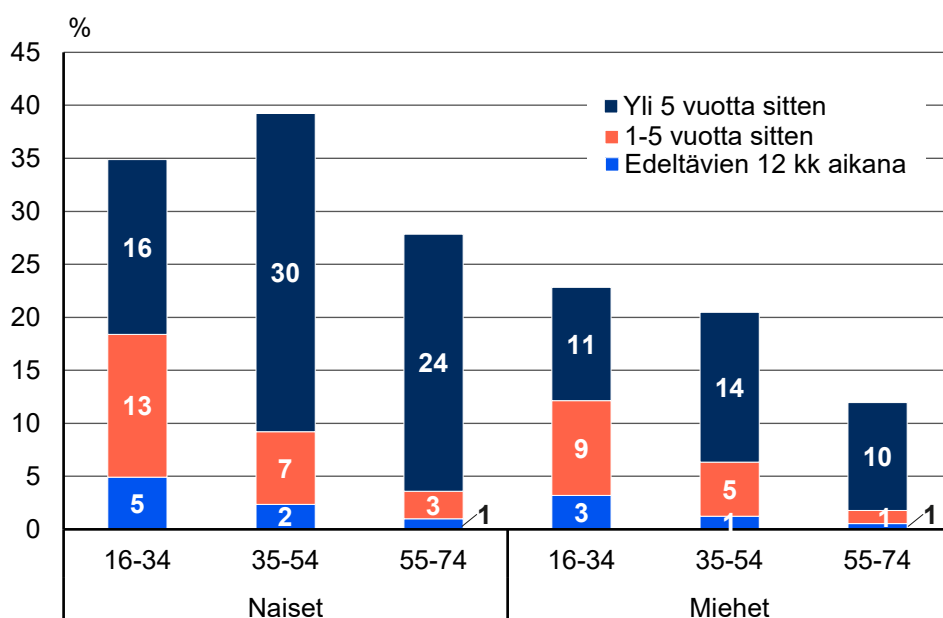
Toisinpäinkin tarkasteltuna henkinen ja fyysinen väkivalta kytkeytyivät vahvasti toisiinsa, ja lähisuhdeväkivallan kierteessä fyysistä väkivaltaa edeltää usein henkinen väkivalta (Naisten linja 2023). Hyvin harvalla olikin kokemuksia ainoastaan fyysisestä väkivallasta: 93 prosentilla naisista ja 84 prosentilla miehistä, jotka olivat kokeneet fyysistä väkivaltaa, oli myös henkisen väkivallan kokemuksia.

Parisuhdeväkivallan yleisyys eri väestöryhmissä

Taustamuuttujittain tehdyt tarkastelut osoittavat, että parisuhdeväkivalta on vakava ongelma kaikissa väestöryhmissä. Samalla on selvää, että väkivallan kokemuksia raportoitiin joissakin ryhmissä enemmän kuin toisissa.

Sukupuolen ohella väkivaltakokemukset tai niistä kyselyssä ilmoittaminen vaihtelivat selvästi iän mukaan. Kaiken kaikkiaan fyysisen parisuhdeväkivallan kokemuksista kertoivat useimmin 35–54-vuotiaat ja 16–34-vuotiaat naiset. Sekä miehistä että naisista vanhemmilla ikäryhmillä, 55–74-vuotiailla, raportoituja kokemuksia oli vähemmän kuin nuorilla – siitäkin huolimatta, että vanhemmilla naisilla oli enemmän aktiivisia elinvuosia takana. (Kuvio 1.11.)

Kuvio 1.11. Kumppanin taholta koettu fyysinen väkivalta, seksuaaliväkivalta tai väkivallalla uhkailu iän ja väkivallan ajankohdan mukaan, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

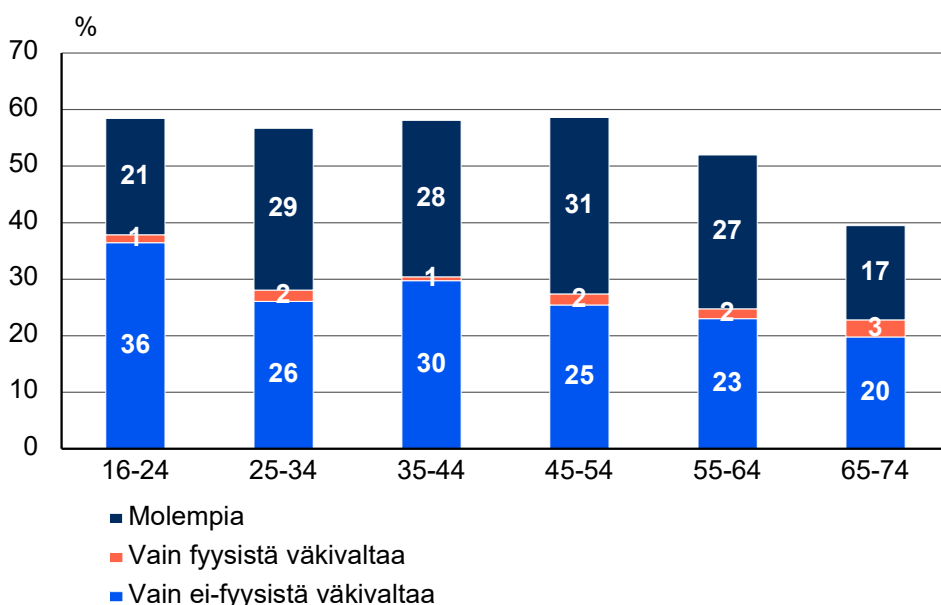
Nuorilla ikäryhmillä oli parisuhdeväkivaltakokemuksia enemmän edeltäneiden viiden vuoden ajalta, kun taas vanhempien ikäryhmien kokemukset painoutuivat selvästi yli viiden vuoden takaisiin kokemuksiin. 16–34-vuotiaista naisista 5 prosenttia oli kokenut fyysistä väkivaltaa edeltäneen vuoden aikana ja 13 prosenttia 1–5 vuotta sitten, kun vastaavia 12 kuukauden aikaisia kokemuksia oli vain prosentilla 1–5 vuoden takaisia 3 prosentilla 55–74-vuotiaista naisista. Yhtä lailla nuoremmat miehet kertoivat kokeneensa edeltäneen viiden vuoden aikana selvästi enemmän parisuhdeväkivaltaa kuin vanhin 55–74-vuotiaiden ikäryhmä.

Nuorten yleisemmät kokemukset eivät kuitenkaan kokonaan selity ajallisesti tuoreilla kokemuksilla: 35–54-vuotiaat naiset kertoivat kokeneensa jo nyt yli viisi vuotta sitten koettua parisuhdeväkivaltaa kuin heitä vanhemmat 55–74-vuotiaat naiset.

Tarkempia ikätarkasteluja pystytään tekemään vain naisten osalta, sillä heitä on lukumäärällisesti paljon sekä kyselyyn vastanneissa että väkivaltaa kokeneissa. Kun tarkastellaan iän mukaan kaikkea naisten kokemaa väkivaltaa – fyysistä väkivaltaa, seksuaaliväkivaltaa, väkivallalla uhkailua, henkisen väkivallan eri muotoja ja vainoamista – havaitaan, että väkivallan kokemusten raportointi painottui nuorempiin ikäluokkiin.

Kaikissa 16–54-vuotiaiden ikäluokissa miltei kuusi kymmenestä naisesta oli joskus elämässään kokenut fyysistä tai ei-fyysistä väkivaltaa tai molempia. Eniten väkivaltaa kertoivat kokeneensa 45–54-vuotiaat ja seuraavaksi eniten 16–24-vuotiaat. Väkivaltakokemuksista raportoivat harvimmoin vanhimmat, 65–74-vuotiaat naiset, joista neljä kymmenestä oli joskus elämänsä aikana kokenut väkivaltaa, ja seuraavaksi harvimmoin 55–64-vuotiaat naiset, joista reilulla puolella oli väkivallan kokemuksia. (Kuvio 1.12.)

Kuvio 1.12. Kumppanin taholta koetun väkivallan yleisyys naisilla ikäryhmissä ja väkivallan tyypin mukaan, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (n=4820)

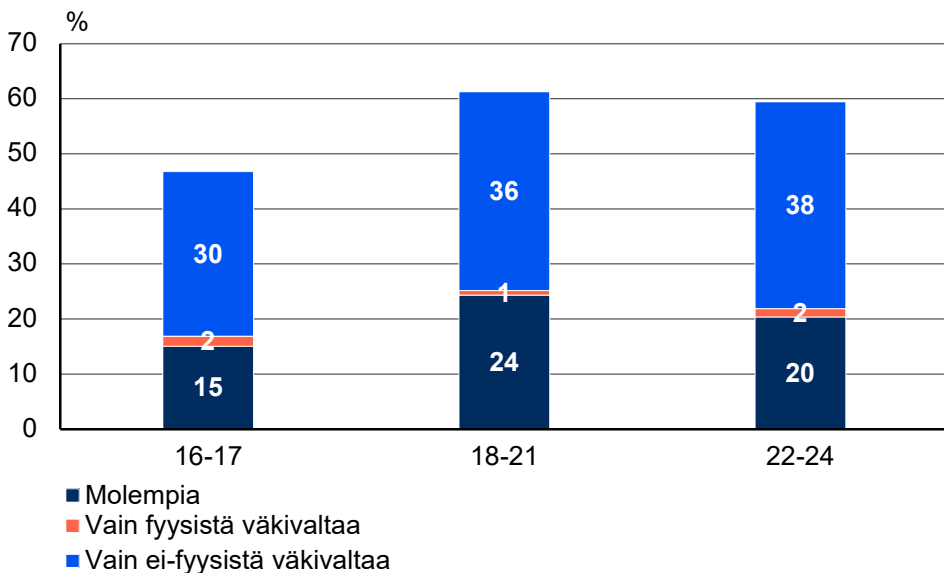
Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Eniten fyysisen väkivallan kokemuksia oli 25–64-vuotiaiden ryhmissä, joissa noin kolmannes oli kokenut fyysistä väkivaltaa tai seksuaaliväkivaltaa kumppaninsa taholta. Nuorimmat ikäluokat raportoivat puolestaan kokeneensa eniten eri henkisen väkivallan muotoja. 57 prosenttia 16–24-vuotiaista nuorista naisista oli kokenut ei-fyysistä väkivaltaa kumppanin

taholta eli henkisen väkivallan eri muotoja, uhkailua ja/tai vainoamista. 36 prosenttia 16–24-vuotiaista kertoi kokeneensa vain ei-fyysisiä väkivallan muotoja, kun taas 65–74-vuotiaiden ryhmässä vain 20 prosenttia kertoi kokeneensa pelkästään ei-fyysistä väkivaltaa. Huolestuttavaa kuitenkin on, että nuorista 16–24-vuotiaista jo nyt suurempi osuus (22 %) kertoi kokeneensa fyysistä väkivaltaa kuin vanhimmista ikäluokista (20 %) (kuvio 1.12).

Nuorilla 16–24-vuotiailla kokemukset jakautuvat siten, että eniten kokemuksia oli 18–21-vuotiailla, joista 61 prosenttia parisuhteessa olleista oli kokenut väkivaltaa kumppanin taholta, ja 22–24-vuotiailla, joista väkivaltaa oli kokenut 59 prosenttia (kuvio 1.13). Toisin sanoen 18-vuotiaista 45–54-vuotiaiden ikäryhmään asti karkeasti 60 prosentilla seurustelu- tai parisuhteessa olleista naisista oli kokemuksia parisuhdeväkivallasta.

Kuvio 1.13. Kumppanin taholta koetun väkivallan yleisyys nuorilla naisilla väkivallan tyyppin mukaan, % parisuhteessa olleista. (n=962)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

16–17-vuotiaistakin vajaa puolet (47 %) oli kohdannut henkistä ja/tai fyysistä väkivaltaa seurustelusuhteissaan. 45 prosenttia heistä kertoi kohdanneensa henkistä väkivaltaa ja 17 prosenttia fyysistä väkivaltaa.

Fyysisen parisuhdeväkivallan kokemukset olivat hieman 16–17-vuotiaiden kokemuksia yleisempiä 18–21-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa neljännes (25 %) oli kokenut fyysistä väkivaltaa tai seksuaaliväkivaltaa. 22–24-vuotiaista fyysistä väkivaltaa oli kokenut 22 prosenttia.

Henkiset väkivallan kokemukset olivat varsin yleisiä kaikissa nuorissa ikäryhmissä: 60 prosentilla 18–21-vuotiaista, 58 prosentilla 22–24-vuotiaista ja

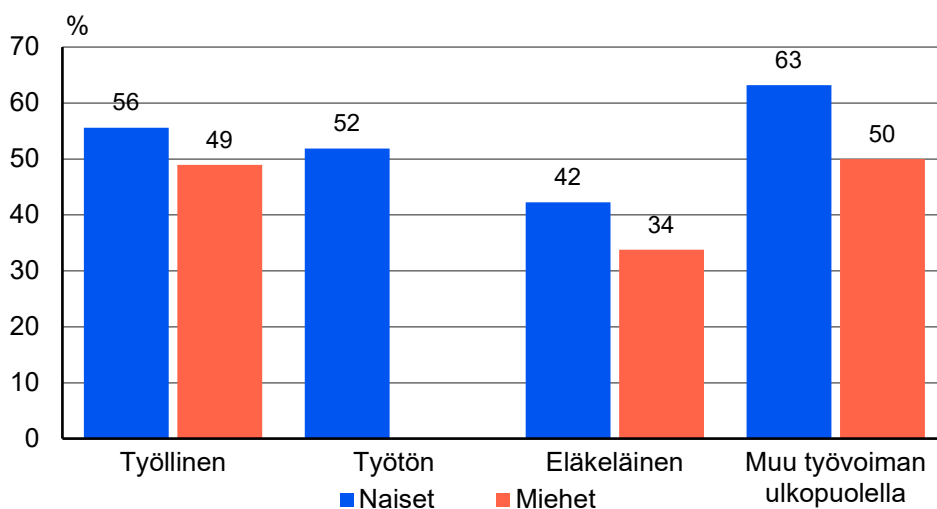
45 prosentilla 16–17-vuotiaista oli kokemuksia kumppanin taholta kohdatusta henkisestä väkivallasta.

Ikäluokkatarkastelut kertovat väkivaltakokemusten lisäksi siitä, kuinka hyvin väkivaltaa tunnustetaan ja kuinka sitä muistetaan. Nuorempien ikäluokkien korkeat henkisen väkivallan kokemosuudet saattavat kertoa siitä, että nuoret tunnustavat vanhempia ikäryhmiä paremmin sen, millaisia tekoja kumppanilta voi ja ei voi hyväksyä. Toisaalta nuorille voi aktiivisessa elämänvaiheessa kertyä enemmän ikäviä kokemuksia kuin myöhempinä ikävuosina. Myös muut tutkimukset ovat osoittaneet nuoriin naisiin kohdistuvan runsaan häirinnän ja väkivallan (Virrankari & Leemann 2022; Isotalo 2023).

Vanhempien ikäluokkien kokemukset voivat puolestaan olla vuosikymmeniltä, jolloin jotkut, nykyään tuomitut tai jopa kriminalisoidut teot ovat saattaneet aikanaan olla kulttuurisesti hyväksytyjä tai siedettyjä. Tämä voi vaikuttaa siten, että kyselyyn vastattaessa joitakin tekoja saatetaan huomioida tai muistaa vähemmän.

Työmarkkina-aseman mukaan tarkasteltuna väkivallan kokemisessa oli osin iästä johtuvia eroja, mutta myös sosioekonomisesta asemasta kumpuavia eroja (kuvio 1.14). Sekä naisista että miehistä vähiten parisuhdeväkivaltaa raportoivat kokeneensa eläkeläiset, mikä on linjassa edellä esitettyjen vanhempien ikäluokkien vähempien kokemusten kanssa.

Kuvio 1.14. Kumppanin taholta koettu fyysinen ja henkinen väkivalta työmarkkina-aseman mukaan, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

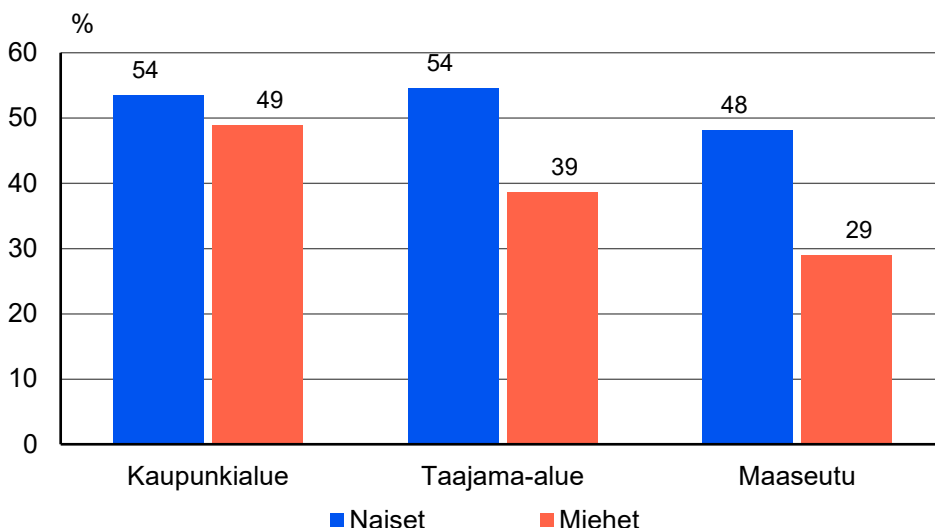
.. = Työttömien miesten osalta lukumäärä jää liian pieneksi tilastollisesti luotettavaa tarkastelua varten.

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Selvästi eniten väkivaltaa raportoi kokeneensa muut työvoiman ulkopuoliset naiset, 63 prosenttia. Työllisistä naisista parisuhdeväkivaltaa kertoi kokeneensa 56 prosenttia ja työttömistä naisista 52 prosenttia. Miehillä ei ollut vastaavaa eroa työllisten ja työvoiman ulkopuolelle kuuluvien välisissä kokemuksissa. Vaikka parisuhdeväkivalta selvästi koskettaa kaikkia työmarkkina-asemasta riippumatta, tulokset ovat linjassa aiempien tutkimustulosten kanssa siltä osin, että vakavan lähisuhdeväkivallan uhrin saattavat olla sosioekonomiselta asemalta muuta väestöä heikommassa asemassa (ks. esim. Suonpää ym. 2023).

Alueen mukaan tarkasteltuna naisten väkivaltakokemuksissa ei ole suurta eroa. (Kuvio 1.15.) Hieman useampi kaupunkialueella ja taajama-alueella asuvista kertoi kokeneensa fyysistä tai henkistä parisuhdeväkivaltaa (54 %) kuin maaseudulla asuvista (48 %). Miesten väkivaltakokemukset vaihtelivat puolestaan alueen mukaan enemmän. Kun kaupunkialueella asuvista miehistä 49 prosenttia kertoi kokeneensa kumppanin taholta fyysistä tai henkistä väkivaltaa, taajama-alueella asuvista näin kertoi 39 prosenttia ja maaseudulla asuvista vain 29 prosenttia. Aineisto ei tarjoa lisätietoja siitä, kuinka paljon on kyse eroista väkivallan kokemisessa ja kuinka paljon väkivallan tunnistamisessa ja siitä kertomisessa.

Kuvio 1.15. Kumppanin taholta koettu fyysinen ja henkinen väkivalta asuinalueen mukaan, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

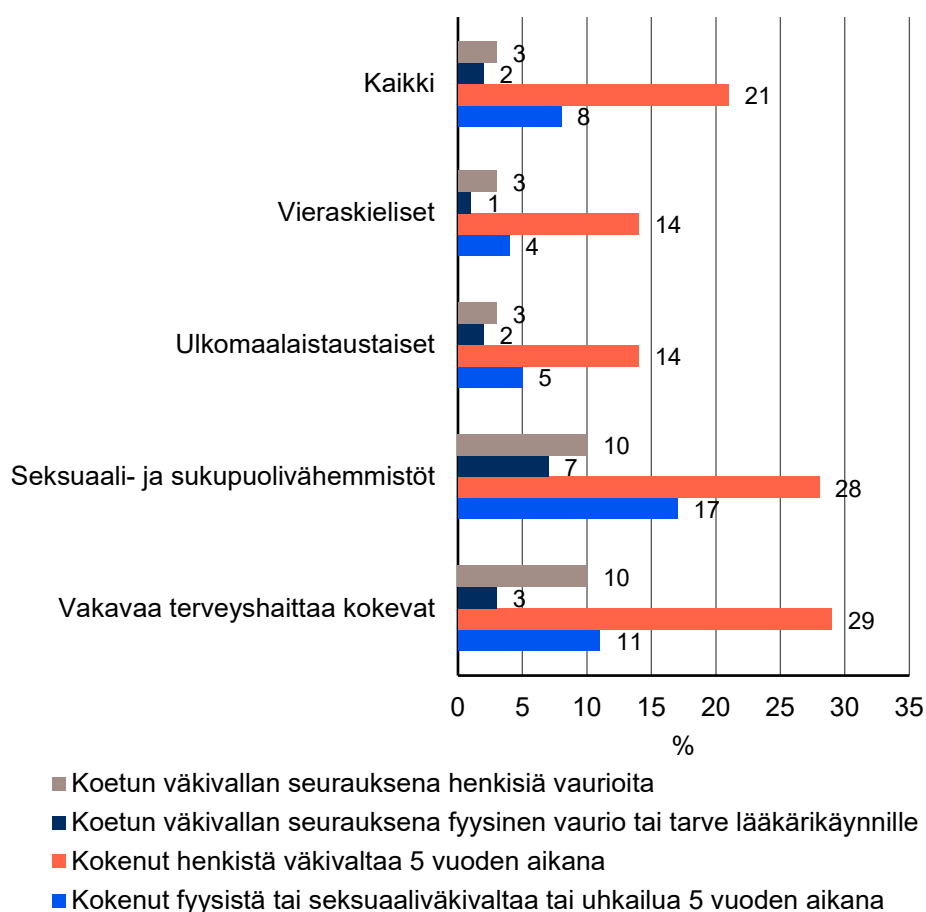

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Eri vähemmistöryhmillä on myös toisistaan poikkeavia todennäköisyyksiä päätyä väkivallan uhreiksi ja toisaalta tunnistaa ja nimetä kohtaamansa väkivaltaa. Parisuhdeväkivallan että sen seurausten kokeminen näyttää olevan muuta väestöä yleisempää elämää rajoittavista terveyshuolista kärsivillä sekä

sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla. Sen sijaan keskimääräistä vähemmän kokemuksia raportoivat vieraskieliset ja ulkomaalaistaustaiset henkilöt. (1.16.) Tähän voivat vaikuttaa monet asiat, kuten alttius tunnistaa väkivaltaa ja valmius kertoa siitä, sekä myös tutkimuksen tekijöihin ja tilaajiin kohdistuva luottamus tai sen puute.

Kuvio 1.16. Parisuhdeväkivallan kokemukset ja seuraukset eräissä ryhmissä, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

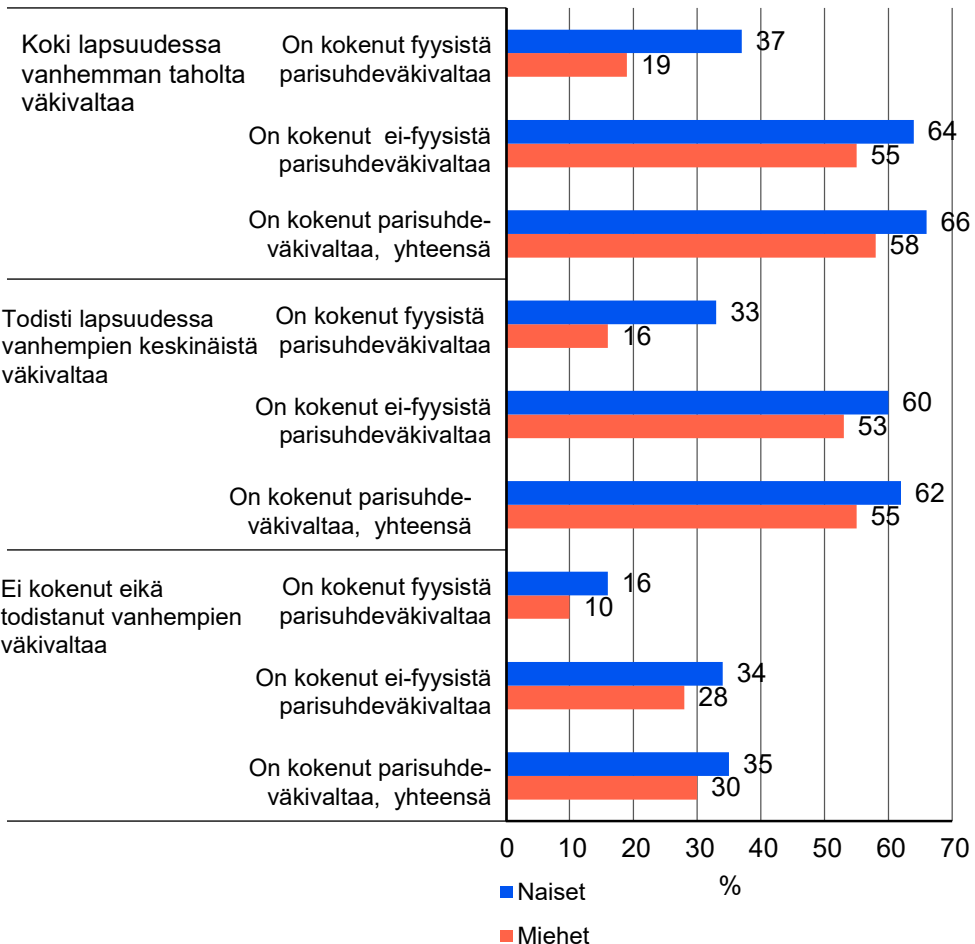
Väkivallan ylisukupolvisuus

Kokemukset lapsuudessa eli alle 15-vuotiaana itse koetusta tai todistetusta lähisuhdeväkivallasta olivat tavanomaisia myöhemmin elämässä parisuhdeväkivaltaa kokeneiden keskuudessa.

Kaikkiaan miltei puolet naisista (49 %) ja miehistä (46 %) oli kokenut alle 15-vuotiaana vanhemman tekemää vähättelyä, nöyryyttämistä tai fyysistä väkivaltaa. Lapsuudessa koettu väkivalta kasvatti todennäköisyyttä kokea väkivaltaa kumppanin taholta: Lapsuudessaan vanhemman tekemää edellä kuvattua väkivaltaa kokeneista naisista 66 prosenttia ja miehistä

58 prosenttia on myöhemmin elämässään kokenut parisuhdeväkivaltaa, kun taas lapsuudessa väkivaltaa kokemattomista naisista 41 prosenttia ja miehistä 35 prosenttia oli kokenut parisuhdeväkivaltaa. (Kuvio 1.17)

Kuvio 1.17. Lapsuudessa koettu tai todistettu vanhempien henkinen ja fyysinen väkivalta sekä kokemukset parisuhdeväkivallasta, % 16–74-vuotiaista parisuhteessa olleista. (Naiset n=4820, miehet n=1293)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Parisuhdeväkivallan kokeminen oli miltei yhtä yleistä niiden keskuudessa, jotka olivat todistaneet lapsuudessa vanhempien keskinäistä vähättelyä, nöyryyttämistä tai fyysistä väkivaltaa kuin niillä, jotka sitä olivat itse kokeneet: tällaisista naisista parisuhdeväkivaltaa oli kokenut 62 prosenttia ja miehistä 55 prosenttia. Lapsuudessa vanhempien välistä henkistä tai fyysistä väkivaltaa todistamattomista naisista 39 prosenttia ja miehistä 33 prosenttia oli kohdannut myöhemmin parisuhdeväkivaltaa. (Kuvio 1.17.)

Erot ovat selviä. Kaikkiaan lapsuudessa vanhempien taholta väkivaltaa kokeneista tai vanhempien keskinäistä väkivaltaa todistaneista naisista 62 prosenttia on myöhemmin elämässään kokenut parisuhdeväkivaltaa, kun

vanhempien väkivallan kokemiselta ja todistamiselta välttyneistä naisista 35 prosenttia on kokenut parisuhdeväkivaltaa. Vastaavasti lapsuudessa vanhempien väkivaltaa kokeneista tai todistaneista miehistä 54 prosenttia on kokenut parisuhdeväkivaltaa, kun väkivaltaa kokemattomista ja todistamattomista miehistä parisuhdeväkivaltakokemuksia on 30 prosentilla. Vaikuttaa siis siltä, että lapsena koettu tai todistettu vanhempien väkivalta on selvästi yhteydessä siihen, kokeeko lapsi myöhemmin elämässään väkivaltaa kumppaninsa taholta. Merkillepantavaa on, että lapsena vanhempien väkivallan todistaminen on tarkastelun perusteella lähes yhtä vahingollista kuin lapsena itse väkivallan kokeminen.

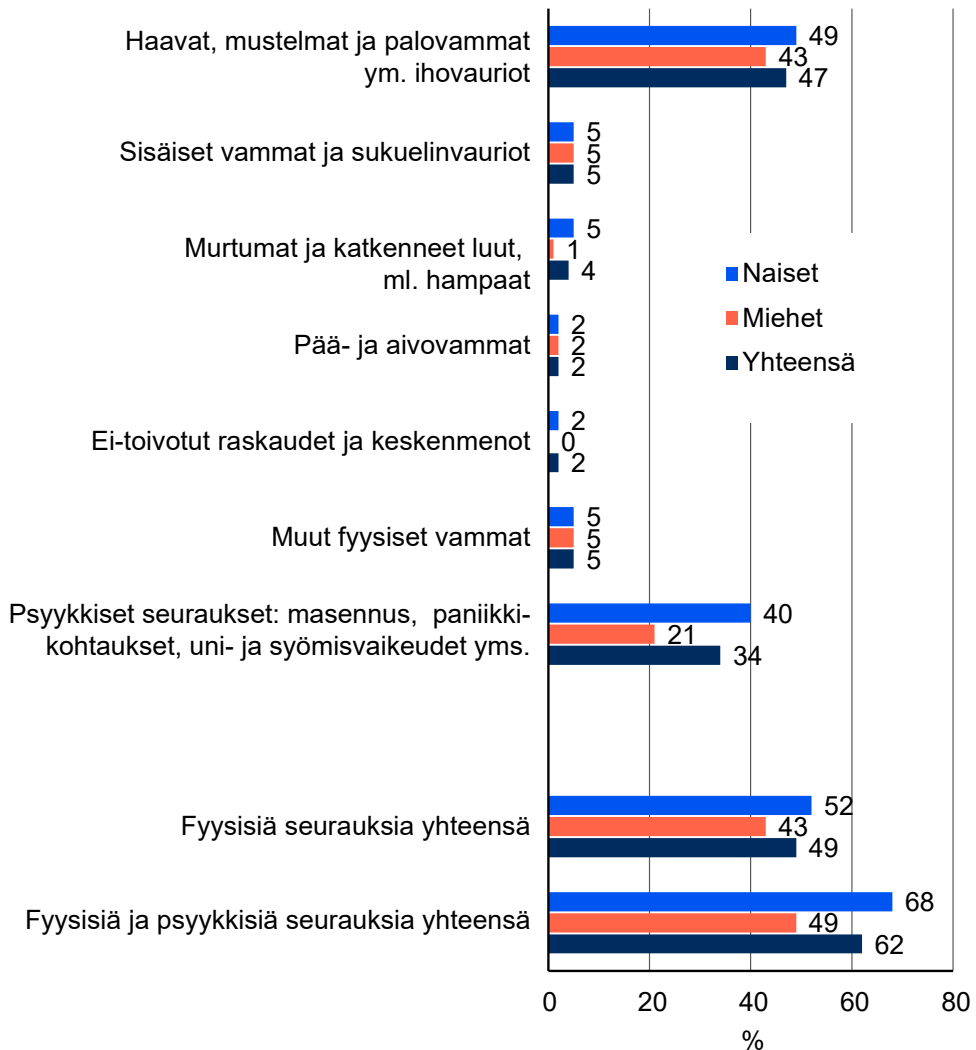
Oman lapsuuden lisäksi väkivalta kytkeytyy usein myös väkivallan kohteen jälkeläisten lapsuuteen, sillä kumppanin tekemä väkivalta ulottui kokijan lisäksi apsiin. Kotitalouksissa, joissa oli lapsia ja toistuvaa parisuhdeväkivaltaa, 65 prosenttia väkivaltaa kokeneista kertoi, että lapset olivat joutuneet todistamaan perheessä tehtyä väkivaltaa. Lisäksi kyseisissä tapauksissa naisista 30 prosenttia ja miehistä 12 prosenttia raportoi myös lasten joutuneen kumppanin väkivallan uhriksi.

Parisuhdeväkivallan seuraukset

Kumppanin tekemästä väkivallasta johtuvia fyysisiä vammoja on saanut jossain vaiheessa elämäänsä merkittävä osa kaikista parisuhteessa olevista tai olleista 16–74-vuotiaista suomalaisista: fyysisiä vammoja aiheuttanutta väkivaltaa on kohdannut 14 prosenttia parisuhteessa olleista naisista ja 6 prosenttia miehistä. Psykykkistä oireilua aiheuttanutta väkivaltaa on puolestaan kokenut 11 prosenttia kaikista parisuhteessa olleista naisista ja 3 prosenttia miehistä.

Kumppanin tekemää fyysistä väkivaltaa ja/tai seksuaaliväkivaltaa kokeneilla osuudet ovat luonnollisesti huomattavasti korkeampia. Kumppanin tekemää fyysistä ja/tai seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista 52 prosenttia ja miehistä 43 prosenttia kertoi väkivallan aiheuttaneen heille fyysisiä vammoja. Valtaosa vammoista oli mustelmia, haavoja ja muita ihovaurioita. Näiden ohella raportoidut vammat olivat myös murtumia, katkenneita hampaita, pää- ja aivovammoja, sisäisiä vammoja tai vammoja sukuelimissä, keskenmenoja tai raskauksia tai muita fyysisiä seurauksia. (Kuvio 1.18.)

Kuvio 1.18. Kumppanin tekemän fyysisen väkivallan ja seksuaaliväkivallan seuraukset seuraustyypeittäin, % 16–74-vuotiaista kumppanin taholta fyysistä väkivaltaa tai seksuaaliväkivaltaa kokeneista. (Naiset n=1231, miehet n=183)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Erityisesti seksuaaliväkivallan kerrottiin aiheuttaneen fyysisiä vammoja. Seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista fyysisiä vammoja aiheutui 53 prosentille ja miehistä 63 prosentille.

Väkivallan tavoin myös väkivallan seuraukset kasautuvat. Kumppanin taholta fyysistä väkivaltaa ja/sekuaalista väkivaltaa kokeneista miehistä 51 prosenttia kertoi, ettei heille tullut tapahtuneesta mitään edellä lueteltuja fyysisiä tai psyykkisiä seurauksia. Yhtä seuraustyyppiä oli väkivallan jälkeen kokenut 26 prosenttia miehistä, kahta seuraustyyppiä 19 prosenttia ja kolmea tai useampaa seuraustyyppiä 4 prosenttia. Kumppanin tekemää fyysistä tai seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista sen sijaan 68 prosenttia raportoi kokemansa väkivallan aiheuttaneen seurauksia. Yhtä seuraustyyppiä oli väkivallan jälkeen kokenut naisista 41 prosenttia, kahta seuraustyyppiä 18 prosenttia ja kolmea tai useampaa seuraustyyppiä 9 prosenttia.

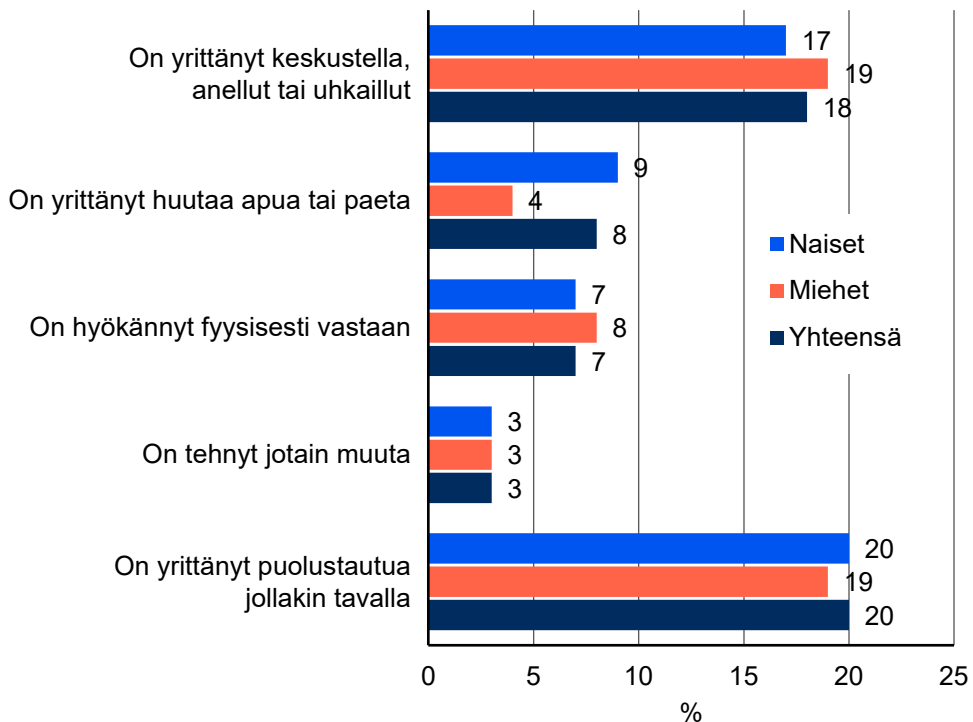
Parisuhdekumppanin taholta fyysistä väkivaltaa ja/tai seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista 25 prosenttia ja miehistä 7 prosenttia kertoi kokeneensa henkensä uhatuksi väkivaltilanteessa.

Koetusta väkivallasta seuraa usein myös henkiseen hyvinvointiin vaikuttavia oireita, kuten masennusta, paniikkikohtauksia, keskittymisvaikeuksia ja nukkumis- tai syömisvaikeuksia. Fyysistä väkivaltaa ja/tai seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista 40 prosenttia ja miehistä 21 prosenttia oli kärsinyt väkivallan jälkeisistä psyykkisistä oireista. Erityisesti psyykkisistä oireista kärsivät ne, jotka olivat joutuneet kohtaamaan seksuaaliväkivaltaa (naiset 57 %, miehet 54 %). Merkillepantavaa on, että fyysisiä oireita raportoitiin psyykkisiä oireita enemmän ja naiset selvästi enemmän kuin miehet. Väkivallan psyykkisten seurausten raportointi vaatiikin sen, että koettu väkivalta sekä tunnistetaan että ymmärretään vakavaksi, eikä sitä vähätellä. Tämä voi olla vaikeaa etenkin, jos uhri on edelleen parisuhteessa tekijän kanssa.

Parisuhdekumppanin tekemän fyysisen väkivallan tai seksuaaliväkivallan kohteeksi edeltävien viiden vuoden aikana joutuneilta kysyttiin, olivatko he yrittäneet puolustautua viimeisimmässä väkivaltilanteessa. Tulosten perusteella noin viidennes kumppanin tekemää fyysistä väkivaltaa ja/tai seksuaaliväkivaltaa kokeneista yrittää puolustautua. Yleisin puolustautumistapa on yrittää lopettaa tilanne puhumalla, siihen on turvautunut joka viides väkivaltaa kokenut. Toiseksi yleisin puolustautumistapa on avun huutaminen ja pakoon yrittäminen, joihin oli turvautunut harvempi kuin joka kymmenes uhri. Suunnilleen yhtä usein väkivallalta yritetään puolustautua tekemällä fyysinen vastahyökkäys. Näin oli tehnyt 7 prosenttia kumppanin väkivallan kohteeksi joutuneista naisista ja 8 prosenttia miehistä. (Kuvio 1.19.)

Fyysinen puolustautuminen kumppanin tekemältä väkivallalta on hyvä ottaa huomioon, kun tarkastellaan eri ryhmien kohtaaman parisuhdeväkivallan yleisyyttä. Yksinkertaisissa yleisyysmittauksissa väkivallalla fyysisesti puolustautunut uhri näyttäytyy yhtä lailla väkivallan kokijana kuin väkivallan aloittanut kumppani. Yksinkertaisten yleisyysmittausten heikkous onkin se, että toistuva ja vakava väkivalta tasapäistyy ja saa yhtä suuren arvon kertaluonteisen tai vain puolustautumistarkoituksessa tehdyn väkivallan kanssa. Lähisuhdeväkivallan toistuvuuden, syvyyden ja vaikutusten mittaamiseksi tarvitaan siksi syvällisempiä tarkasteluja aiheesta.

Kuvio 1.19. Kumppanin tekemältä fyysiseltä tai seksuaaliselta väkivallalta puolustautuminen edeltävien viiden vuoden aikana, % 16–74-vuotiaista kumppanin taholta fyysistä väkivaltaa tai seksuaaliväkivaltaa kokeneista. (Naiset n=1231, miehet n=183)

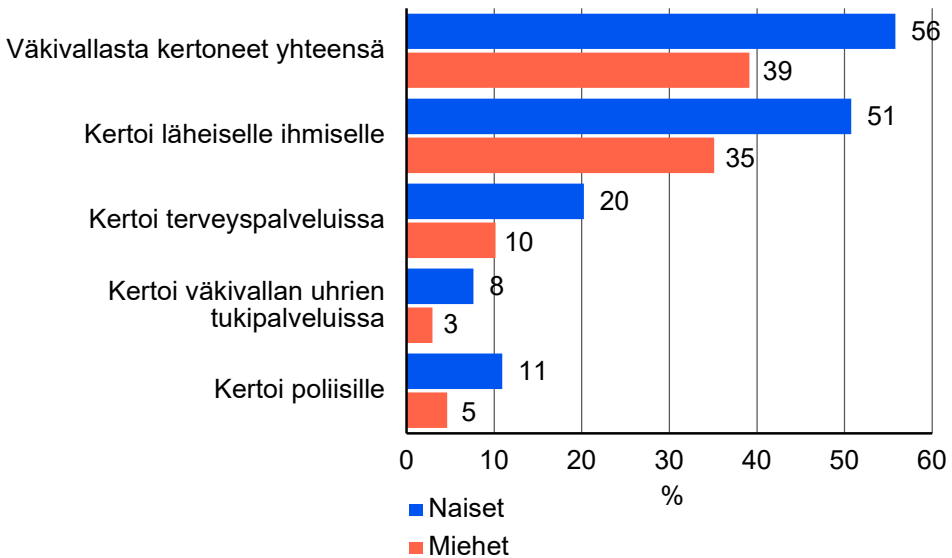

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Parisuhdeväkivallasta kertominen

Kaikkiaan puolet (50 %) fyysistä väkivaltaa, seksuaaliväkivaltaa tai väkivallalla uhkailua kumppanin taholta kokeneista kertoi väkivallasta jollekulle. Naiset kertoivat väkivallasta useammin kuin miehet. 56 prosenttia väkivaltaa kokeneista naisista kertoi kokemuksistaan jollekulle, miehistä 39 prosenttia. Yleisintä oli kertominen läheiselle ihmiselle. Näin teki 51 prosenttia väkivaltaa kokeneista naisista ja 35 prosenttia väkivaltaa kokeneista miehistä. Huomattavasti harvemmin väkivallasta kerrottiin palveluissa tai viranomaisille, ja naiset selvästi useammin kuin miehet. 20 prosenttia naisista kertoi väkivallasta terveystalveissa, miehistä 10 prosenttia. 8 prosenttia väkivaltaa kokeneista naisista oli yhteydessä uhrien tukipalveluihin, ja miehistä vastaavasti 3 prosenttia. Poliisille kokemastaan parisuhdeväkivallasta kertoi vain reilu kymmenes naisista (11 %) ja 5 prosenttia miehistä. (Kuvio 1.20.)

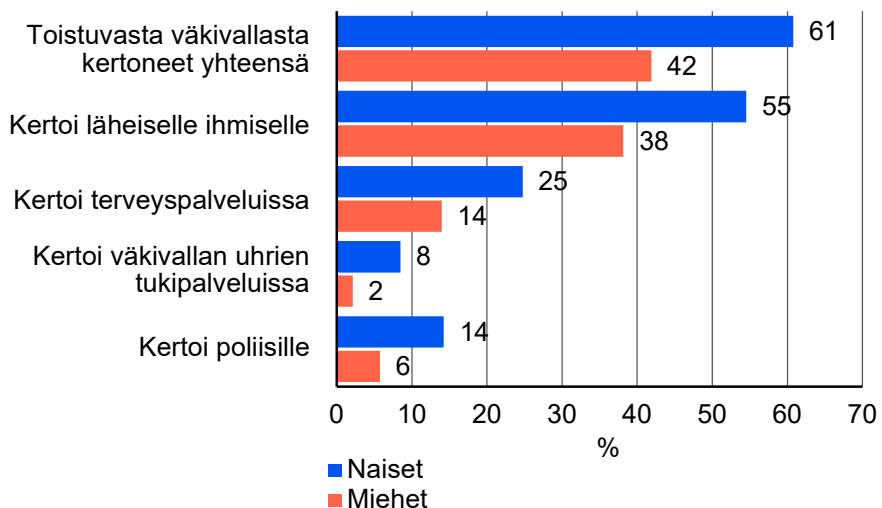
Kuvio 1.20. Väkivallasta kertominen, % 16–74-vuotiaista kumppanin taholta fyysistä väkivaltaa, seksuaaliväkivaltaa tai väkivallalla uhkailua kokeneista. (Naiset n=1489, miehet n=228)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Aineiston mukaan väkivallasta kertoneiden osuudet olivat hieman korkeampia silloin, kun väkivaltakokemukset olivat toistuvia. Näin oli etenkin naisilla. Naisista 61 prosenttia kertoi toistuvasta väkivallasta jollekulle, miehistä 42 prosenttia. Toistuvistakin väkivallan kokemuksista kerrottiin yleisimmin läheiselle ihmiselle: 55 prosenttia naisista ja 38 prosenttia miehistä teki niin. Terveyspalveluihin toistuvasta väkivallasta kertoi 25 prosenttia naisista ja 14 prosenttia miehistä. Toistuvaa väkivaltaa kokeneista naisista 14 prosenttia raportoi kokemuksistaan poliisille, miehistä vain 6 prosenttia. (Kuvio 1.21.)

Kuvio 1.21. Toistuvasta väkivallasta kertominen, % 16–74-vuotiaista kumppanin taholta toistuvaa fyysistä väkivaltaa, seksuaaliväkivaltaa tai väkivallalla uhkailua kokeneista. (Naiset n=1060, miehet n=143)

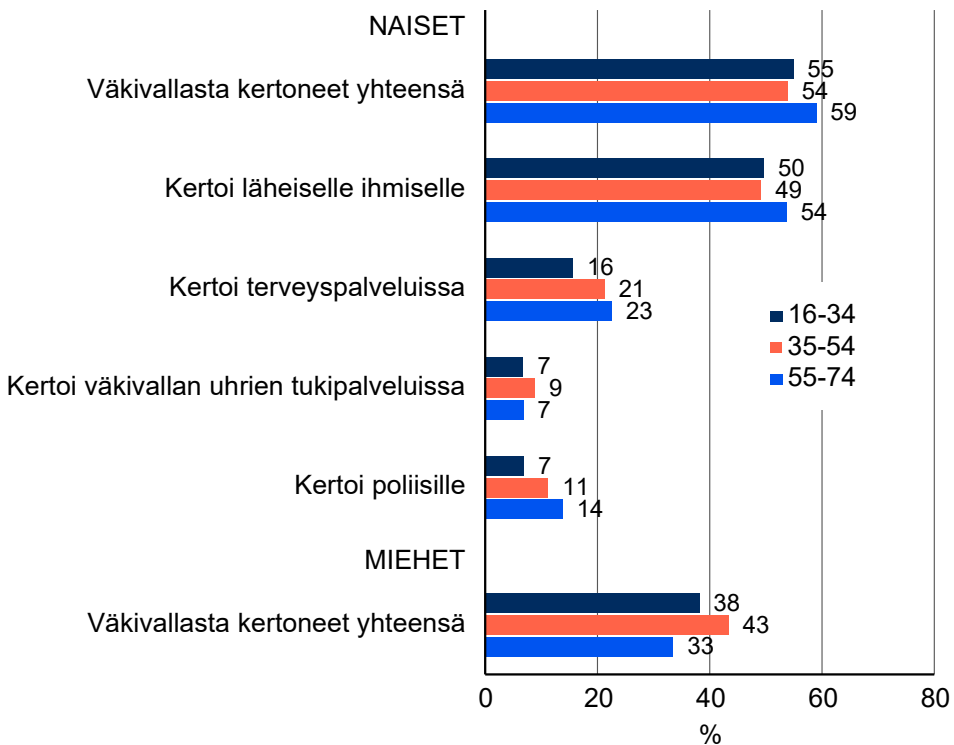
Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Hieman yleisempää kertominen poliisille oli, jos kyse oli entisen tai nykyisen kumppanin harjoittamasta vainoamisesta, vaikka silloinkaan kertominen ei ollut yleistä. Naisista 17 prosenttia ja miehistä 7 prosenttia oli kertonut poliisille kumppanin aiheuttamasta vainoamisesta. Väkivallan uhrien tukipalveluihin vainosta oli kertonut 8 prosenttia naisista ja 5 prosenttia miehistä.

Tulokset viittaavat siihen, että väkivalta tulee hieman helpommin ilmi ja siitä kerrotaan hieman useammin ulkopuolisille, jos se on toistuvaa. Kuitenkin huolestuttavaa on, että silloinkin väkivallasta kerrotaan palveluissa ja poliisille suhteellisen harvoin. Naisten korkeampi alttius kertoa väkivallasta saattaa liittyä siihen, että naiset ovat miehiä useammin kokeneet toistuvaa, monimuotoista väkivaltaa. Huomionarvoista on silti, että toistuvaakin väkivaltaa kokeneista miehistä ainoastaan vajaa neljä kymmenestä oli kertonut kokemuksistaan jollekulle läheiselle, ja vain pieni osa oli kertonut niistä terveystalveissa ja huomattavan pieni osa poliisille.

Ikä ei vaikuttanut suuresti alttuteen kertoa väkivallasta. Vanhemmat, 55–74-vuotiaat naiset kertoivat kokemastaan väkivallasta kuitenkin hieman nuorempia ikäluokkia useammin (59 %) (kuvio 1.22). Karkeasti noin puolet kaikista ikäluokista kertoi kokemuksistaan läheiselle ihmisille.

Kuvio 1.22. Väkivallasta kertominen iän mukaan, % 16–74-vuotiaista kumppanin taholta fyysistä väkivaltaa, seksuaaliväkivaltaa tai väkivallalla uhkailua kokeneista. (Naiset n=1489, miehet n=228)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Suurimpia erot ikäluokkien välillä oli terveyspalveluissa ja poliisille kertomisessa: Vanhemmista ikäluokista 23 prosenttia oli kertonut kokemastaan väkivallasta terveyspalveluissa, nuoremista ikäluokista 16–34-vuotiaista vain 16 prosenttia teki näin. 14 prosenttia 55–74-vuotiaista oli kertonut kokemastaan väkivallasta poliisille. 35–54-vuotiaista näin teki 11 prosenttia ja 16–34-vuotiaista vain 7 prosenttia.

Ikäluokkien väliset erot voivat liittyä siihen, että vanhemmilla ikäluokilla on ehtinyt kerääntyä enemmän sekä väkivaltakokemuksia että tilanteista, joissa niistä kertominen on ollut mahdollista. Toisaalta jo yhdestäkin väkivaltakokemuksesta voisi raportoida poliisille, ja on huolestuttavaa, että erityisesti nuoremista naisista vain hyvin pieni osa oli näin tehnyt.

Miehillä puolestaan ei ole havaittavissa samanlaista tendenssiä, että vanhemmat ikäluokat olisivat kertoneet kokemuksistaan nuorempia ikäluokkia useammin. Miehistä useimmin väkivallasta oli kertonut 35–54-vuotiaat (43 %). Miesten osalta eri tahoille kertoneiden luvut ovat epävarmoja tarkemmin tarkasteltavaksi miesten pienemmän otoksen vuoksi sekä siksi, että miehillä väkivaltakokemuksia oli vähemmän.

Väkivallasta kertomisessa ei ollut juurikaan eroa muiden taustamuuttujien kuten työmarkkina-aseman, koulutuksen tai sen suhteen, oliko väkivaltaa kokeneen perheessä lapsia. Esimerkiksi väkivaltaa kokeneista eläkeläisistä 52 prosenttia oli kertonut väkivallasta jollekulle, työllisistä 50 prosenttia ja työttömistä 47 prosenttia.

Asuinalueen vaikutusta eli maaseutu-kaupunkijaottelua, joka näytti miesten kokemuksissa suuria eroja, ei valitettavasti pystytty yhdistämään kertomiseen, sillä vastanneiden ja väkivaltaa kokeneiden miesten määrät jäivät liian pieniksi.

Kertomisessa ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa sen suhteen, oliko väkivaltaa kokeneen perheessä lapsia. Kuitenkin alle 7-vuotiaiden lasten vanhemmilla näytti olevan hieman korkeampi kynnys raportoida koetusta väkivallasta kuin henkilöillä, joilla ei ollut perheessä alle kouluikäisiä lapsia.

Lopuksi

Tulokset näyttävät, että valtaosalla parisuhteessa olleesta väestöstä on kokemuksia henkisestä ja/tai fyysisestä parisuhdeväkivallasta. Vaikka aiemmat parisuhdeväkivaltaa käsitelleet tutkimukset eroavat menetelmiltään tästä tutkimuksesta eivätkä siis ole täysin vertailukelpoisia, voi perustellusti todeta, ettei parisuhdeväkivallan suuri kuva ole aiempien vuosien ja vuosikymmenten tuloksista suuresti muuttunut (ks. FRA 2014; Danielsson & Salmi 2013; Piispa ym. 2006): Mitään merkittävää muutosta väkivaltakokemusten yleisyydessä ei ole tapahtunut. Myös väkivallasta ilmoittaminen viranomaisille on edelleen hyvin vähäistä.

Vaikka kyselytutkimus ei mahdollista väkivallan laadullista tarkastelua, on selvää, etteivät yleisyysluvut vielä kerro kaikkea kohdatusta väkivallasta. Erot naisten ja miesten välillä ovat välillä hyvinkin pieniä sen suhteen, onko jollain aikavälillä joskus koettu väkivaltaa kumppanin taholta. Siksi on tärkeää katsoa yleisyyttä kuvaavia lukuja syvemmälle. Tarkemmat tarkastelut kertovat, että mitä toistuvampia ja vakavampia tekoja tarkastellaan, sitä selvemmin väkivallan kokeminen kasautuu naisille, etenkin kun on kyse fyysisestä väkivallasta. Taustamuuttujatarkastelut taas näyttävät huolestuttavasti sen, miten väkivallan kierre voi ulottua sukupolvelta toiselle.

Kyselytutkimus ei toki monipuolisinekaan mittareineen pääse käsiksi kaikkiin kokemuksiin, ja on huomioitava, että vastauksiin vaikuttaa myös herkkyyys tunnistaa väkivaltaa ja valmius kertoa siitä kyselytutkimuksessa. On tietenkin rohkaisevaa, että väkivallasta uskalletaan puhua. Nuorten naisten ja kaupunkialueilla asuvien miesten muita yleisemmät kokemukset etenkin henkisestä parisuhdeväkivallasta saattavat viestiä paitsi väkivaltakokemusten yleisyydestä, myös valmiudesta kertoa kohdatusta väkivallasta. Onkin tärkeää seurata sitä, miten kasvava ymmärrys näkyy ja tulee jatkossa näkymään väkivallan kokemisessa ja siitä raportoinnissa.

Lähteet

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2014). Violence against women: an EU-wide survey – Main results, Publications. Office of the European Union, Luxembourg.

Danielsson, P. & Salmi, V. (2013) Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Verkkokatsauksia 34/2013. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Isotalo, A (toim). (2023). Väkivalta nuorten seurustelusuhhteissa – Kyselytutkimuksen tuloksia. Tampereen yliopisto.

Naisten linja. Väkivallan syklisyys ja muodot. Viitattu 5.6.2023. <https://naistenlinja.fi/vakivallan-syklisyys-ja-muodot/>

Nikupeteri, Anna & Lappi, Carita & Lohiniva-Kerkelä, Mirva & Kauppi, Arto & Laitinen, Merja 2017: Potentiaalisesti tappava parisuhde? Erotilanteenuhkaavuus ja uhrien suojaamisen edellytykset sukupuolistuneen väkivallan viitekehyksessä. Oikeus 3 (46), 290–309.

Piispa, M., Heiskanen, M., Kääriäinen, J. & Sirén, R. (2006). Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Piispa, M. & Heiskanen, M. (2017). Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa: miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.), Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 55–72.

Stark, E., & Hester, M. (2019). Coercive Control: Update and Review. Violence Against Women, 25(1), 81–104.

Suonpää, K., Koskela, T., Sutela, M., Törölä, M. & Aaltonen M. (2023). Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot Tapahtumaketjut, taustat ja ehkäisy. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:20

Tolvanen, Matti & Silvennoinen, Elisa (2023). Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:20

Virrankari L. & Leemann L. (2022b). Osallisuuden kokemus ja seksuaaliväkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 14/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022.

2. Parisuhteen ulkopuolella koettu väkivalta

Laura Lipasti, Henna Attila & Kimmo Haapakangas

- Naisista 46 ja miehistä 42 prosenttia on kokenut 15 vuotta täytettyään parisuhteen ulkopuolista eli jonkun muun kuin nykyisen tai entisen kumppanin tekemää fyysistä väkivaltaa, seksuaaliväkivaltaa tai uhkailua.
- Miehillä on naisia enemmän kokemuksia parisuhteen ulkopuolisesta fyysisestä väkivallasta ja uhkailusta, naisilla puolestaan miehiä enemmän kokemuksia parisuhteen ulkopuolisesta seksuaaliväkivallasta.
- Miehistä 34 ja naisista 21 prosenttia on kokenut 15 vuotta täytettyään parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa.
- Miehistä 17 ja naisista 12 prosenttia on kokenut 15 vuotta täytettyään parisuhteen ulkopuolista uhkailua.
- Naisista 34 prosenttia ja miehistä 8 prosenttia on kokenut 15 vuotta täytettyään parisuhteen ulkopuolista seksuaaliväkivaltaa.
- Kokemuksia parisuhteen ulkopuolisesta väkivallasta on enemmän nuorimpiin ikäryhmiin kuuluvilla: miehillä 45 prosentilla 25–34-vuotiaista ja naisilla 28 prosentilla 16–24-vuotiaista.
- Yli 80 prosentissa sekä naisten että miesten kokemista parisuhteen ulkopuolisista fyysisistä väkivallanteoista tekijä on mies. Tyypillisesti tekijä on uhrille ennestään tuntematon, joskin naisiin kohdistuvan väkivallan tekijöistä yli kolmannes on uhrille läheisiä ihmisiä, kuten tuttuja, ystäviä ja sukulaisia.
- Yleisin parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan seuraus ovat mustelmat, ruhjeet ja muut fyysiset vauriot. Niitä on saanut 46 prosenttia parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa kokeneista miehistä ja 36 prosenttia naisista.
- Noin 70 prosenttia parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan uhreista kertoo kokemuksistaan jollekin taholle, tyypillisesti läheiselle. Poliisille ilmoituksen tekee vain yksi kymmenestä.

Tässä luvussa käsitellään lapsuuden jälkeen, eli vähintään 15-vuotiaana, muiden kuin nykyisten tai entisten parisuhdekumppanien taholta koettua väkivaltaa. Tällaisen väkivallan tekijät voivat olla esimerkiksi sukulaisia, ystäviä, työkavereita, naapureita, uusia tai vanhoja tuttavuuksia tai entuudestaan täysin tuntemattomia henkilöitä. Ikärajan vuoksi tarkasteluissa ei siis ole mukana alle 15-vuotiaana lapsena koettua väkivaltaa.

Luvussa keskitytään tarkastelemaan pääasiassa fyysisen väkivallan ja uhkailun kokemuksia. Kuten kuviosta 2.1 nähdään, seksuaaliväkivallan kokemukset jakautuvat väestössä hyvin eri tavalla kuin fyysisen väkivallan tai uhkailun kokemukset. Tämän vuoksi parisuhteen ulkopuolella koettua seksuaaliväkivaltaa sekä sen tekijöitä ja seurauksia käsitellään yksityiskohtaisemmin vasta luvussa 3, jossa tarkastellaan sekä parisuhdekumppanien että muiden henkilöiden taholta eri elämänvaiheissa koettua seksuaaliväkivaltaa.

Parisuhteen ulkopuolisen väkivallan kokemukset

Kaiken kaikkiaan 44 prosenttia kaikista 16–74-vuotiaista on kokenut 15 vuotta täytettyään ainakin kerran jonkun muun kuin nykyisen tai entisen parisuhdekumppaninsa tekemää väkivaltaa. Käytännössä tämä tarkoittaa noin 1,75 miljoonaa Suomen väestöön kuulunutta henkilöä vuoden 2021 väestötietojen mukaan.

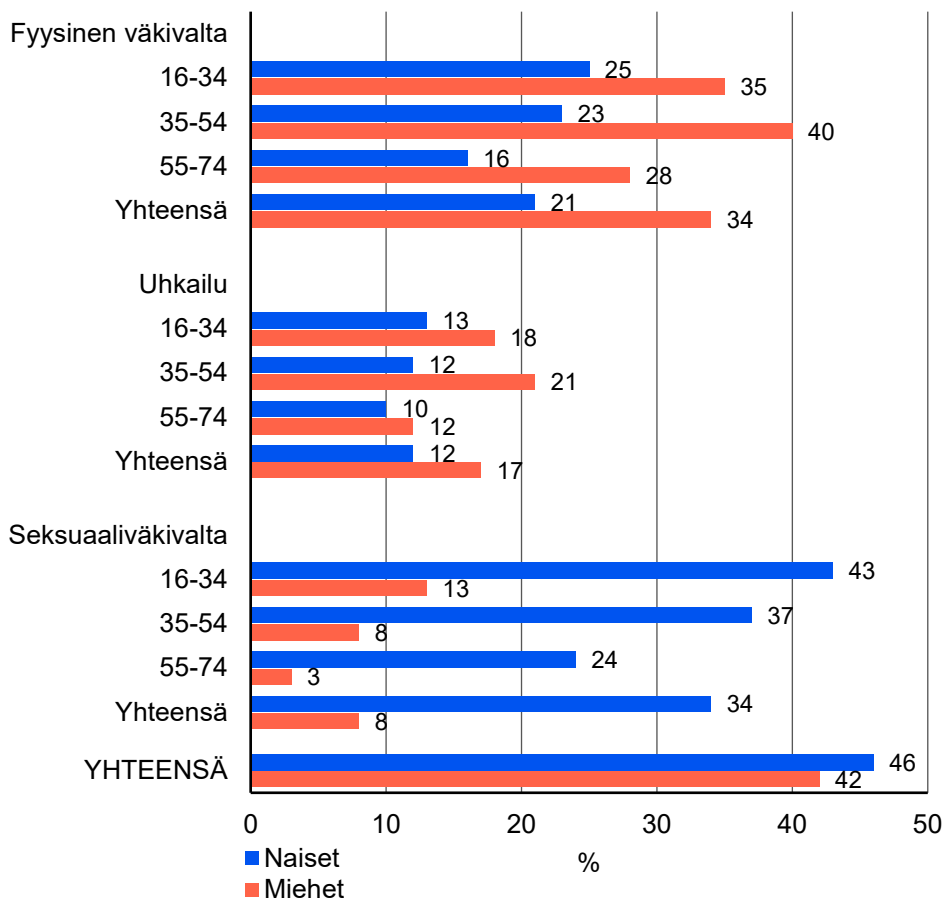
Väkivaltakokemusten tarkastelu tekomuodoittain havainnollistaa eroja naisten ja miesten sekä eri ikäisten ihmisten parisuhteen ulkopuolella tyypillisesti kohtaamassa väkivallassa.

Parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa on kokenut 15 vuotta täytettyään 18–74-vuotiaista miehistä noin joka kolmas (34 %) eli 680 000 henkilöä ja 16–74-vuotiaista naisista noin joka viides (21 %) eli 422 000 henkilöä. Sitä kohtaavat tyypillisimmin 35–54-vuotiaat miehet, joista kokemuksia on 40 prosentilla. Naisista parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa kokevat yleisimmin 16–34-vuotiaat, joista kokemuksia on joka neljännellä.

Noin joka kolmas nainen (34 %) ja harvempi kuin joka kymmenes mies (8 %) on kokenut 15 vuotta täytettyään parisuhteen ulkopuolista seksuaaliväkivaltaa. Seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yleisimpiä 16–34-vuotiailla naisilla, joista 43 prosenttia kertoo joutuneensa 15 vuotta täytettyään jonkun muun kuin nykyisen tai entisen kumppaninsa tekemän seksuaaliväkivallan uhriksi. 18–34-vuotiaista miehistä vastaavia kokemuksia on 13 prosentilla. Parisuhteen ulkopuolisen seksuaaliväkivallan kokemuksia ja seurauksia tarkastellaan luvussa 3.

Parisuhteen ulkopuolisen väkivallan tekemuodoista uhkailu on harvinaisin: sitä on kokenut 17 prosenttia miehistä ja 12 prosenttia naisista. Fyysisen väkivallan tavoin kokemukset parisuhteen ulkopuolisesta uhkailusta ovat yleisimpiä 35–54-vuotiailla miehillä. (Kuvio 2.1.)

Kuvio 2.1. Parisuhteen ulkopuolisen väkivallan kokeminen väkivallan tyypin ja ikäryhmän mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6145, miehet n=1430)

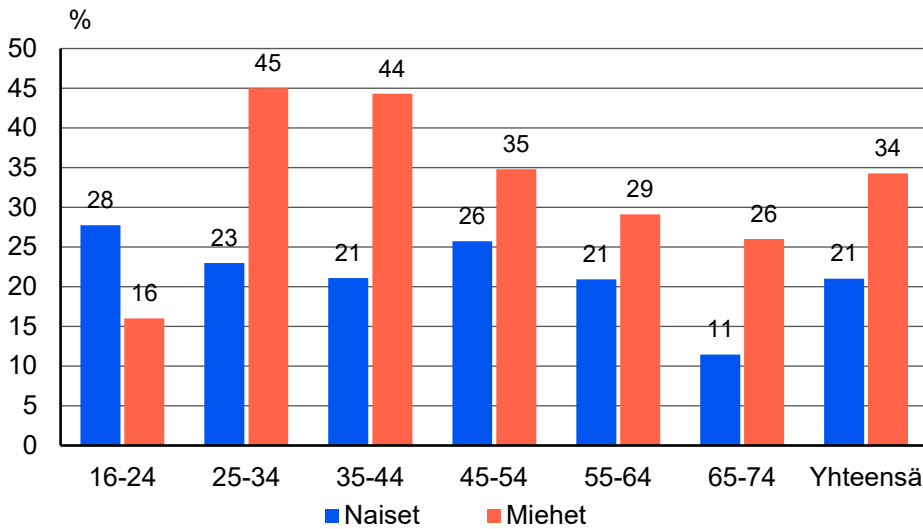

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan ja uhkailun yleisyys eri väestöryhmissä

Parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa on kokenut kaikkiaan 28 prosenttia 16–74-vuotiaista, mikä tarkoittaa väestötasolla noin 1,1 miljoonaa henkilöä. Kun ilmoitettuja parisuhteen ulkopuolisia fyysisen väkivallan kokemuksia tutkitaan tarkemmilla ikäryhmillä, huomataan, että sekä miehillä että naisilla kokemuksia on eniten keski-ikää nuoremmissa ikäryhmissä: miehistä eniten fyysistä väkivaltaa ovat kokeneet 25–34-vuotiaat ja naisista 16–24-vuotiaat. (Kuvio 2.2.)

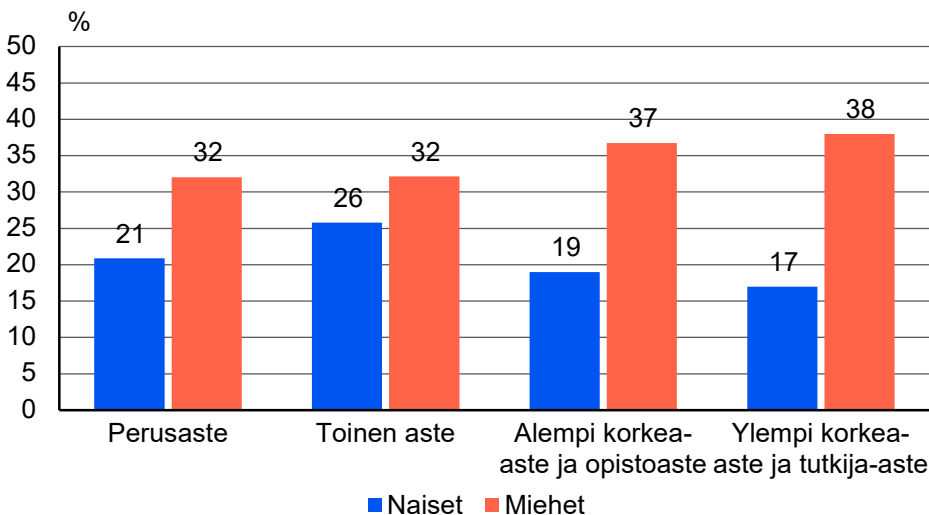
Kuvio 2.2. Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan kokeminen ikäryhmän mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6145, miehet n=1430)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Kun parisuhteen ulkopuolisia aikuisiän fyysisen väkivallan kokemuksia tarkastellaan sukupuolen ja korkeimman saavutetun koulutustason mukaan, huomataan korkeammin koulutettujen miesten raportoivan kokemuksia muita useammin – vähintään ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista miehistä 38 prosenttia kertoo joutuneensa parisuhteen ulkopuolella fyysisen väkivallan kohteeksi, kun vastaava osuus perusasteen ja toisen asteen koulutetuista on 32 prosenttia. Naisilla sen sijaan väkivaltakokemuksista kertovat muita useammin matalammin koulutetut henkilöt, eniten toisen asteen koulutetut, joista reilu neljännes (26 %) raportoi joutuneensa fyysisen väkivallan kohteeksi. Korkeimmin koulutetuilla naisilla osuus on 17 prosenttia. (Kuvio 2.3.)

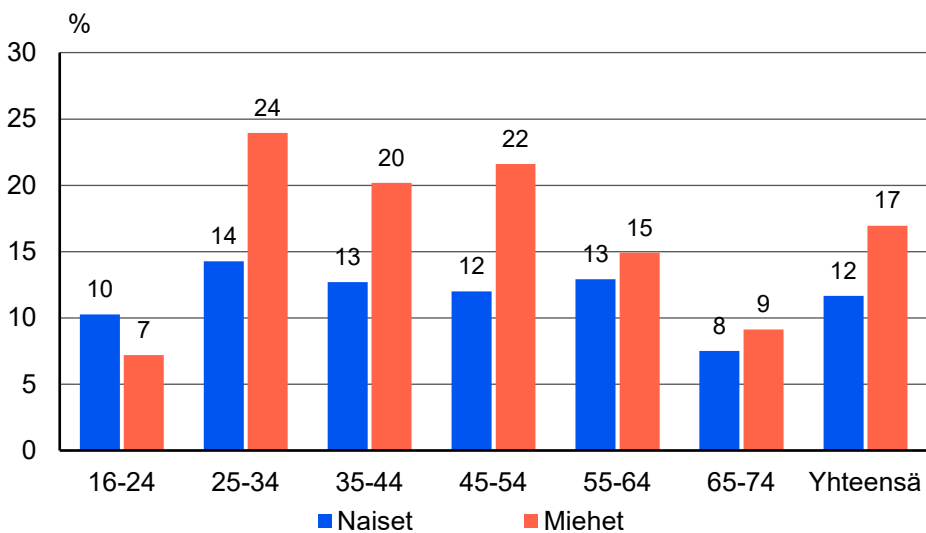
Kuvio 2.3. Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan kokeminen koulutusasteen mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6145, miehet n=1430)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Aikuisiällä parisuhteen ulkopuolella tapahtunutta uhkailua puolestaan on kokenut 14 prosenttia 16–74-vuotiaasta väestöstä eli 570 000 henkilöä. Miehet ovat kokeneet uhkailua hieman naisia useammin: miehistä 17 prosenttia ja naisista 12 prosenttia on kokenut jonkun muun kuin nykyisen tai entisen parisuhdekumppanin uhkailua. Yleisimmin uhkailua ovat kokeneet 25–34-vuotiaat miehet (24 %). Myös naisten keskuudessa uhkailua koetaan eniten samassa 25–35-vuotiaiden ikäryhmässä (14 %). (Kuvio 2.4.)

Kuvio 2.4. Parisuhteen ulkopuolisen uhkailun kokeminen ikäryhmän mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6145, miehet n=1430)

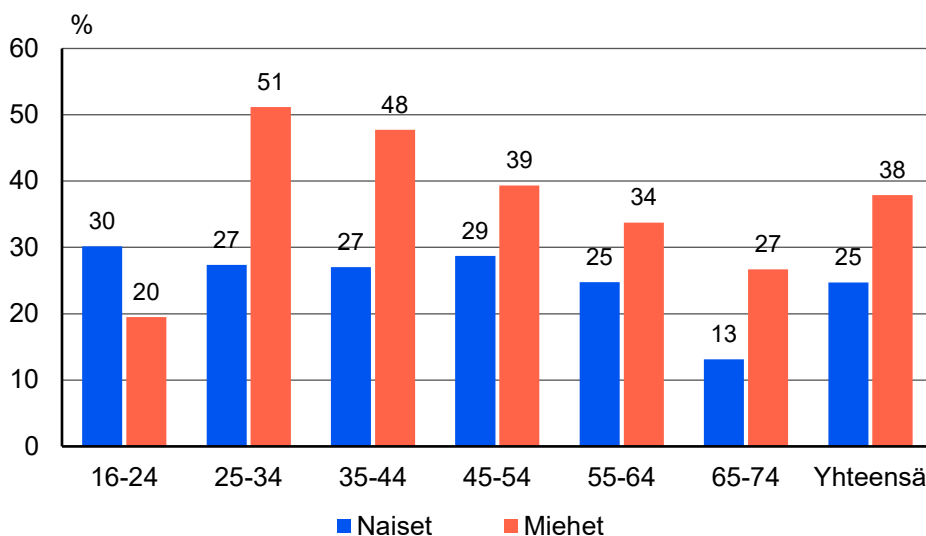

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

16–24-vuotiaat naiset ovat kokeneet uhkailua varsin vähän verrattuna fyysiseen väkivaltaan: heistä 28 prosenttia raportoi kokeneensa parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa, mutta uhkailusta kertoo vain joka kymmenes. Väkivallan luonteen sijaan selitys tälle voi olla se, että kysyttäessä moni raportoi useammasta teosta koostuvista kokemuksista vain vakavimmat osat, tässä tapauksessa fyysisen väkivallan.

Kun parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan ja uhkailun kokemuksia tarkastellaan yhdessä, nähdään kokemusten olevan selkeästi yleisimpiä 25–54-vuotiailla miehillä. 25–44-vuotiaista miehistä kokemuksia on lähes joka toisella. Naisista kokemuksia on yleisimmin nuorimpaan tarkasteltuun ikäryhmään eli 16–24-vuotiaisiin kuuluvilla. (Kuvio 2.5.)

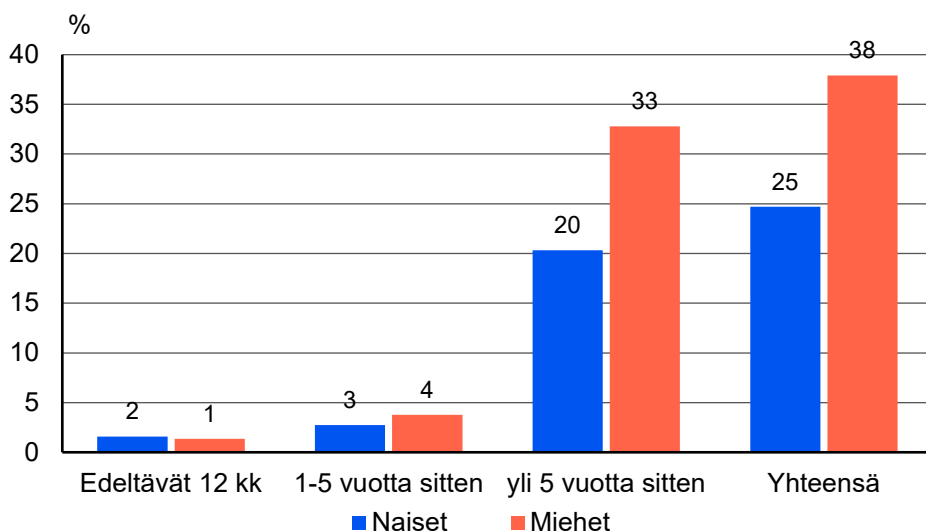
Kuvio 2.5. Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan ja uhkailun kokeminen ikäryhmän mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6145, miehet n=1430)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Sekä miehillä että naisilla suurin osa ilmoitetuista parisuhteen ulkopuolisista väkivaltakokemuksista ajoittuu yli viiden vuoden päähän vastaamishetkestä. Miehistä 30 ja naisista 24 prosenttia kertoi kokeneensa fyysistä väkivaltaa yli viisi vuotta sitten. Tuorempien kokemusten osalta miehet ja naiset raportoivat koetusta fyysisestä väkivallasta tasaisemmin: 1–5 vuotta sitten tapahtuneesta väkivallasta kertoi 3 prosenttia miehistä ja naisista ja vuoden sisällä tapahtuneesta 1 prosentti sekä miehistä että naisista. (Kuvio 2.6.)

Kuvio 2.6. Parisuhteen ulkopuolisen väkivallan kokeminen ja viimeisimpien kokemusten ajankohdat, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6145, miehet n=1430)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan ja uhkailun tekijät

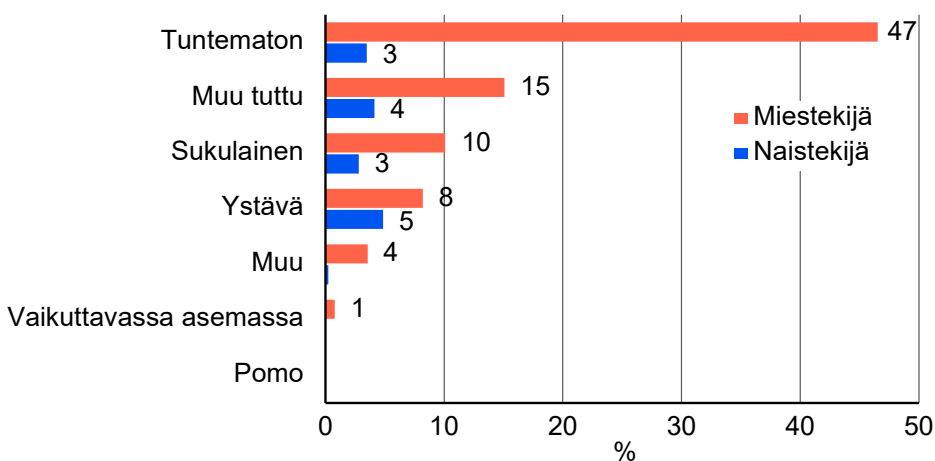
Parisuhteen ulkopuolisen väkivallan tekijöitä tarkastellaan tässä pääosin edeltävien viiden vuoden aikana tapahtuneiden tekojen osalta.

Edeltävien viiden vuoden aikana tapahtuneissa parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan tilanteissa on ollut tyypillisesti kerralla vain yksi tekijä: 92 prosentissa kaikista parisuhteen ulkopuolisista väkivaltatilanteista väkivaltaa on tehnyt yksi henkilö. Lopuissa 8 prosentissa väkivaltaa on tehnyt vähintään kahdesta henkilöstä koostuva ryhmä.

Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan tekijä on useimmiten uhrille entuudestaan täysin tuntematon mieshenkilö. Tällaisen henkilön tekemän fyysisen väkivallan kohteeksi on joutunut 47 prosenttia kaikista parisuhteen ulkopuolista väkivaltaa 15 ikävuoden jälkeen kokeneista – miesten kokeman väkivallan tekijä on ollut entuudestaan tuntematon mieshenkilö 45 prosentissa tapauksista, naisten kokemassa väkivallassa puolestaan 28 prosentissa tapauksista.

Toiseksi suurin fyysisen väkivallan tekijäryhmä ovat miestuttavat, joiden tekemää fyysistä väkivaltaa on kokenut 15 prosenttia parisuhteen ulkopuolista väkivaltaa kokeneista. Kolmanneksi suurin tekijäryhmä ovat miespuoliset sukulaiset, joiden fyysisen väkivallan kohteeksi on joutunut 10 prosenttia kaikista parisuhteen ulkopuolista väkivaltaa kokeneista, ja neljänneksi suurin miespuoliset ystävät, joiden tekemää fyysistä väkivaltaa on kokenut 8 prosenttia parisuhteen ulkopuolista väkivaltaa kokeneista. Yleisin naistekijäryhmä ovat naispuoliset ystävät, joiden taholta fyysistä väkivaltaa on kokenut 5 prosenttia kaikista parisuhteen ulkopuolista väkivaltaa kokeneista. (Kuvio 2.7.)

Kuvio 2.7. Viimeisimmän parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallanteon tekijän suhde uhuriin sukupuolen mukaan, % 16–74-vuotiaan väestön edeltäneiden viiden vuoden aikana kokeman fyysisen väkivallan tekijöistä. (n=563)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Uhrille entuudestaan tuntemattomat tai uhrin vain heikosti tuntemat tekijät ovat yleisin tekijäryhmä niin parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan kuin uhkailunkin osalta. Tällaisia henkilöitä voivat olla edellä mainittujen satunnaisesti kohdattujen täysin tuntemattomien henkilöiden lisäksi esimerkiksi kaverien kaverit tai vähän ennen tekoa tavatut uudet henkilöt. Edeltävien viiden vuoden aikana parisuhteen ulkopuolista väkivaltaa kohdanneista 18–74-vuotiaista miehistä tällaisen henkilön taholta fyysistä väkivaltaa on kohdannut 63 prosenttia ja uhkailua 58 prosenttia. 16–74-vuotiailla naisilla vastaavat osuudet ovat 47 ja 43 prosenttia.

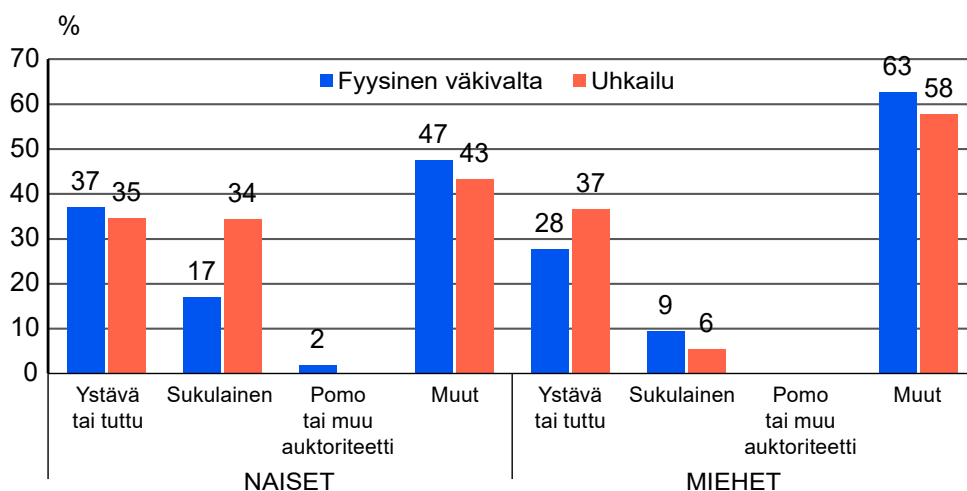
Vaikka ennestään täysin tuntemattomat tai heikosti tunnetut tekijät ovatkin aikuisiässä koetun parisuhteen ulkopuolisen väkivallan yleisin tekijäryhmä, myös parisuhteen ulkopuolinen lähisuhdeväkivalta on verrattain yleistä. Tunte-mattomien tai heikosti tunnettujen tekijöiden jälkeen toiseksi suurin tekijäryhmä ovatkin ystävät ja tuttavat. Parisuhteen ulkopuolella väkivaltaa kokeneista 16–74-vuotiaista naisista 37 prosenttia on kokenut ystävän tai tutun taholta fyysistä väkivaltaa ja 35 prosenttia uhkailua. Väkivaltaa kokeneista 18–74-vuotiaista miehistä puolestaan 28 prosenttia on joutunut ystävän tai tutun tekemän fyysisen väkivallan ja 37 prosenttia ystävän tai tutun uhkailun kohteeksi.

Kolmanneksi yleisintä on sukulaisten tekemän väkivallan kohteeksi joutuminen: parisuhteen ulkopuolista väkivaltaa 15 ikävuoden jälkeen kokeneista naisista 17 prosenttia on kokenut sukulaisen taholta fyysistä väkivaltaa ja 24 prosenttia uhkailua. Miehillä vastaavat osuudet ovat fyysisen väkivallan osalta 9 prosenttia ja uhkailun osalta 6 prosenttia.

Pomon tai muun uhriin nähden auktoriteettiasemassa olevan henkilön, kuten valmentajan, opettajan, lääkärin tai poliisin tekemän väkivallan kohteeksi joutuminen näyttää sen sijaan olevan väestötasolla hyvin harvinaista: fyysisen väkivallan kokemuksia tällaisen henkilön taholta on 2 prosentilla naisista, miehet eivät raportoineet kokemuksia lainkaan. Uhkailukokemuksia on alle yhdellä prosentilla.

Kokonaisuudessaan voi sanoa, että miesten kohtaaman parisuhteen ulkopuolisen väkivallan tekijöissä on ylivoimaisesti eniten uhrille ennestään tuntemattomia tai vain heikosti tunnettuja henkilöitä, kun taas naisten kohtaaman väkivallan tekijöissä korostuvat miehiin verrattuna läheiset ihmiset, erityisesti sukulaiset. Myös naisten keskuudessa parisuhteen ulkopuolista väkivaltaa kohdataan kuitenkin tyypillisimmin muiden kuin läheisten taholta. (Kuvio 2.8.)

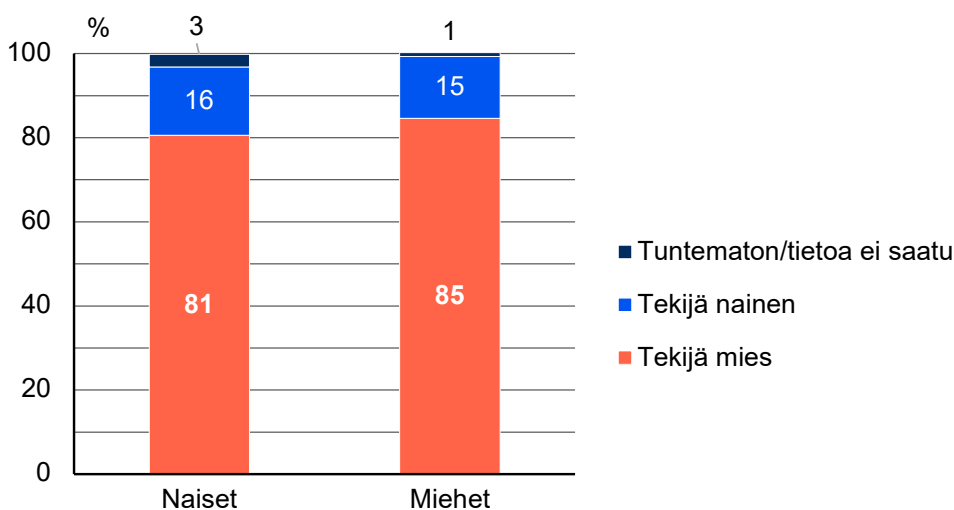
Kuvio 2.8. Viimeisimmän parisuhteen ulkopuolisen uhkailun tai fyysisen väkivallan tekijän suhde uhuriin suhdetyypin mukaan, % 16–74-vuotiaiden naisten ja miesten edeltäneiden viiden vuoden aikana kokeman väkivallan tekijöistä. (Naiset n=696, miehet n=99)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Kaikista fyysisen väkivallan tekijöistä miehiä on ollut 83 prosenttia. Uhrin ollessa mies 85 prosentissa tapauksista myös tekijä on ollut mies ja uhrin ollessa nainen 81 prosenttia tekijöistä on ollut miehiä. Miesuhrien fyysisen väkivallan tekijöistä 15 prosenttia on ollut naisia ja naisten ollessa uhreina 16 prosenttia naisia. Pienessä osassa tapauksia uhri ei ole tiennyt tekijän tai tekijöiden sukupuolta. (Kuvio 2.9.)

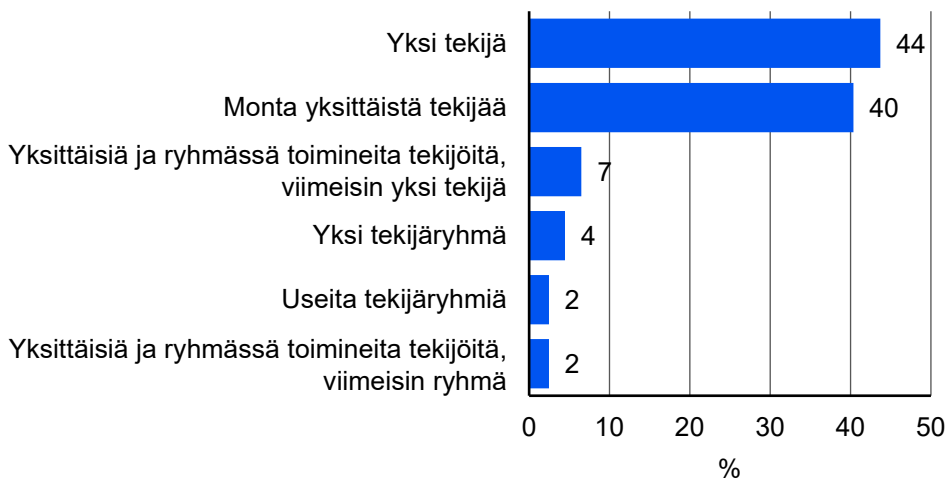
Kuvio 2.9. Viimeisimmän parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan tekijät sukupuolen mukaan, % 16–74-vuotiaiden naisten ja miesten edeltäneiden viiden vuoden aikana kokeman fyysisen väkivallan tekijöistä. (Naiset n=464, miehet n=68)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa tai uhkailua kokeneista henkilöistä hieman yli puolet (56 %) on kokenut sitä useamman eri tekijän taholta: joko vähintään kaksi yksittäisen väkivallantekijän tekemää tekoa, useamman väkivallantekijän kerran tekemän teon tai näitä molempia. Lopuilla (44 %) parisuhteen ulkopuolisen väkivallan kokemuksista ja tekijöitä on ollut vain yksi. Koska yli puolet parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa kokeneista kuitenkin kokee sitä toistuvasti tai useamman eri henkilön taholta, voidaan sanoa tällaisten väkivaltakokemusten kasaantuvan. (Kuvio 2.10.)

Kuvio 2.10. Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan ja uhkailun tekijäryhmät, % 16–74-vuotiaiden kaikista väkivaltakokemuksista. (n=2422)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

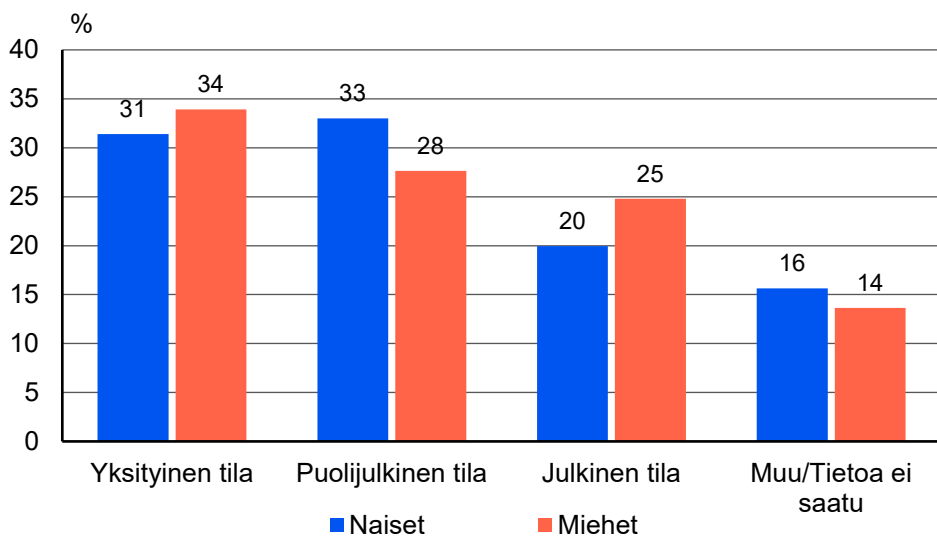
Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan tekotyypit ja tapahtumapaikat

Tässä luvussa tarkastellaan muiden kuin nykyisten tai entisten parisuhdekumppanien tekemän väkivallan tekotapoja ja tapahtumapaikkoja. Miehiä on aineistossa suhteellisen vähän, joten tekotapoja voidaan tarkastella lähinnä suuntaa antavasti melko suurten luottamusvälien vuoksi. Erityisesti useita muuttujia yhdistävissä tarkasteluissa saattaa olla miesten suuremmasta parisuhteen ulkopuolisen väkivallan kokemusten määrästä huolimatta niin vähän havaintoja, ettei niiden pohjalta voi tehdä luotettavia johtopäätöksiä.

Miehillä parisuhteen ulkopuolella koettu fyysinen väkivalta on yleisimmin läimäisy tai esineen heittäminen kohti. Näitä kokemuksia on 41 prosentilla 18–74-vuotiaista miehistä. Yhtä paljon miehillä on kokemuksia myös lyönneistä tai potkuista. Naisilla eniten kokemuksia on tönimisestä ja työntämisestä (22 %) ja lähes yhtä paljon uhkailusta (21 %).

Kolmannes viimeisimmästä parisuhteen ulkopuolella kohdatusta fyysisestä väkivallasta on tapahtunut yksityisissä tiloissa (naisten kokemuksista 31 %, miesten kokemuksista 34 %). Toinen kolmannes on tapahtunut puolijulkisissa tiloissa, kuten kauppakeskuksissa, kahviloissa tai vastaavissa ympäristöissä (naisten kokemuksista 33 %, miesten kokemuksista 28 %). Julkisissa tiloissa puolestaan on tapahtunut miesten kohtaamasta parisuhteen ulkopuolisesta fyysisestä väkivallasta 25 prosenttia ja naisten kohtaamasta 20 prosenttia. (Kuvio 2.11.) Tämä tarkoittaa, että parisuhteen ulkopuolista väkivaltaa on julkisella paikalla kokenut 9 prosenttia kaikista 18–74-vuotiaista miehistä ja 4 prosenttia 16–74-vuotiaista naisista. Samalla useampi kuin joka kymmenes 18–74-vuotias mies (12 %) ja melkein joka viides 16–74-vuotias nainen (17 %) on huolissaan turvallisuudestaan liikkeussaan julkisilla paikoilla tai omassa naapurustossaan.

Kuvio 2.11. Viimeisimmän parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan tapahtumapaikka tilan tyyppin mukaan, % 16–74-vuotiaista edeltäneiden viiden vuoden aikana fyysistä väkivaltaa kokeneista naisista ja miehistä. (Naiset n=444, miehet n=65)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Parisuhteen ulkopuolisen fyysisen väkivallan seuraukset

Parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa edeltäneiden viiden vuoden aikana vähintään kerran kokeneista miehistä 46 prosenttia ja naisista 36 prosenttia kertoi saaneensa viimeksi kohtaamastaan väkivallasta fyysisiä seurauksia. Sellaisia ovat muun muassa mustelmat, haavat, murtumat ja päävammat. Lääketieteellistä apua raportoi tarvinneensa 7 prosenttia fyysisestä väkivallasta kokeneista miehistä ja 16 prosenttia naisista.

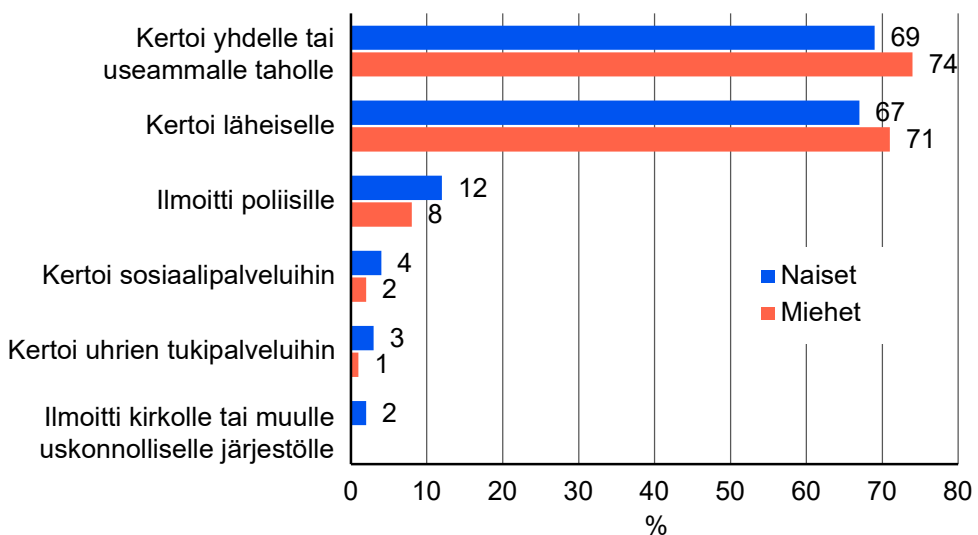
Psyykkisistä seurauksista, kuten masennuksesta, uniongelmistä, paniikki-kohtauksista ja keskittymisvaikeuksista kertoi kärsineensä väkivaltaa kokeneista naisista 36 prosenttia ja miehistä 15 prosenttia.

Parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa kokeneista miehistä 2 prosenttia ja naisista 5 prosenttia kertoi tarvinneensa vapaata töistä tai opinnoista toipumista varten. Miehistä 5 prosenttia ja naisista 9 prosenttia ilmoitti joutuneensa turvautumaan lääkitykseen selvittääkseen tapahtuneesta. Lisäksi 9 prosenttia miehistä ja 12 prosenttia naisista raportoi käyttäneensä päihteitä lieventääkseen tapahtuneen vaikutusta.

Parisuhteen ulkopuolisesta fyysisestä väkivallasta kertominen

Parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa edeltävien viiden vuoden aikana kokeneista 72 prosenttia on kertonut kokemuksestaan jollekin taholle (miehistä 74 %, naisista 69 %). Yleisimmin asiasta on kerrottu jollekin läheiselle henkilölle: näin on tehnyt 69 prosenttia väkivaltaa kokeneista (miehistä 71 %, naisista 67 %). Toiseksi yleisintä on kertoa poliisille, joskin näin on tehnyt vain joka kymmenes väkivaltaa kohdannut henkilö (miehistä 8 %, naisista 12 %). Muille tahoille kertominen on jo selvästi harvinaisempaa: sosiaalipalveluihin on ottanut yhteyttä 3 prosenttia väkivaltaa kokeneista, kun oikeusneuvontaa tai rikoksen uhreille apua tarjoaviin palveluihin tai ensi- tai turvakotiin on ottanut yhteyttä 2 prosenttia uhreista. Kirkkoon tai muuhun uskonnolliseen järjestöön on ottanut yhteyttä 1 prosentti parisuhteen ulkopuolista fyysistä väkivaltaa kokeneista. (Kuvio 2.12.)

Kuvio 2.12. Viimeisimmästä parisuhteen ulkopuolisesta fyysisen väkivallan kokemuksesta kertominen, % 16–74-vuotiaista edeltäneiden viiden vuoden aikana fyysistä väkivaltaa kokeneista naisista ja miehistä. (Naiset n=444, miehet n=65)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

3. Seksuaaliväkivalta

Henna Attila & Miina Keski-Petäjä

- 16–74-vuotiaista naisista 43 prosenttia ja 18–74-vuotiaista miehistä 12 prosenttia on kokenut seksuaaliväkivaltaa joskus elämänsä aikana.
- Raiskauksen uhriksi on joutunut lapsuudessa tai aikuisena 16 prosenttia naisista ja 3 prosenttia miehistä.
- Nuorilla naisilla ja miehillä seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yleisempiä kuin vanhemmilla ikäluokilla. Tämä saattaa liittyä kokemusten parempaan tunnistamiseen ja valmiuteen puhua niistä.
- Seksuaaliväkivaltaa koetaan eniten tuntemattomien henkilöiden taholta. Suurin osa tästä väkivallasta on muuta kuin raiskauksia tai niiden yrityksiä.
- Entisen tai nykyisen kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa on kokenut 10 prosenttia parisuhteessa olevista tai joskus olleista naisista ja 2 prosenttia miehistä. Raiskaukset olivat tyypillisin seksuaaliväkivallan muoto nykyisen ja entisten kumppanien tekemässä seksuaaliväkivallassa.
- Seksuaaliväkivalta on seurauksiltaan vakavaa ja aiheuttaa kokijoilleen useammin fyysisiä ja psyykkisiä oireita kuin mikään muu tutkimuksessa kysytty väkivalta. Yli puolet kumppanin taholta seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista ja miehistä raportoi sekä seksuaaliväkivallan aiheuttamista psyykkisistä oireista että fyysisistä vammoista.
- Seksuaaliväkivallasta kertominen riippuu väkivallan luonteesta ja tekijästä. Nykyisten ja entisten kumppanien tekemä seksuaaliväkivalta on luonteeltaan ja seurauksiltaan keskimäärin vakavampaa kuin muu koettu väkivalta, ja siitä kertoi läheisille yli puolet sekä naisista että miehistä ja poliisille joka viides nainen ja joka seitsemäs mies.
- Muiden kuin kumppanien tekemästä seksuaaliväkivallasta sen sijaan kertoi läheisille vain viidennes naisista ja reilu kymmenes miehistä. Poliisille siitä ilmoitti ainoastaan 4 prosenttia naisista ja 2 prosenttia miehistä.

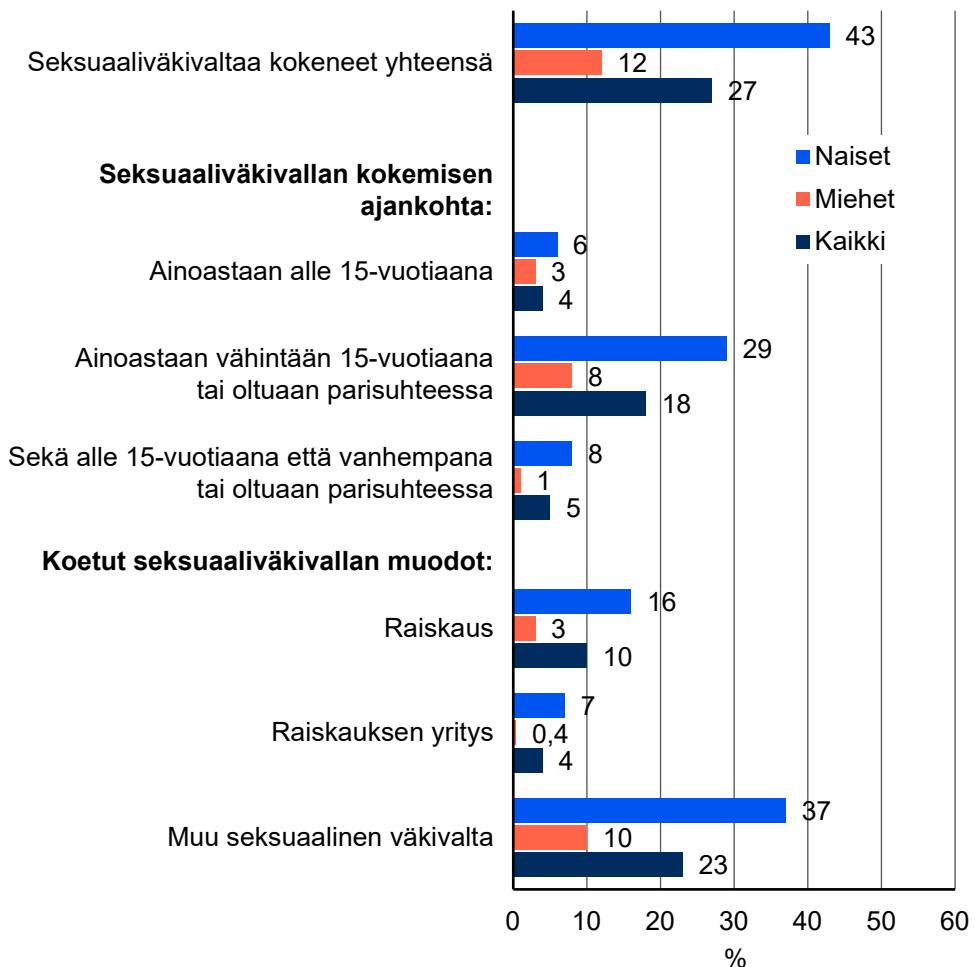
Tässä luvussa käsitellään kokemuksia seksuaaliväkivallasta. Tutkimuksen kysymyslomakkeella kartoitettiin, onko vastaaja joutunut eri tavoin pakotetuksi tai painostetuksi sukupuoliyhteyteen tai onko häneen koskettu intiimisti tai pakotettu muihin seksuaalisiin tekoihin vastoin hänen tahtoaan. Kysymykset seksuaalisen ja muun väkivallan kokemisesta esitettiin konkreettisina teonkuvauksina, joista kustakin kysyttiin, onko joku tehnyt vastaajalle kysy-

myksessä kuvattuja asioita. Näin aineistossa mukana olevat havainnot seksuaaliväkivallan kokemuksista ovat keskenään yhtenäisiä ja kansainvälisesti vertailukelpoisia, eivätkä vaihtelee esimerkiksi sen mukaan, miten kukin yksittäinen henkilö määrittelee raiskauksen tai muun seksuaaliväkivallan.

Seksuaaliväkivallan kokemukset

Seksuaaliväkivallan kokemukset ovat väestössä yleisiä, etenkin naisilla: 16–74-vuotiaista naisista 43 prosenttia ja 18–74-vuotiaista miehistä 12 prosenttia on kokenut seksuaaliväkivaltaa joskus elämänsä aikana, joko lapsuudessa tai aikuisuudessa. Koko väestössä kokemuksia on siis yli neljänneksellä (27 %). Tämä vastaa väestötasolla sitä, että 1 084 000 Suomessa asuvaa 16–74-vuotiaasta henkilöä on kokenut joskus elämässään seksuaaliväkivaltaa.

Kuvio 3.1. Elämänaikaiset seksuaaliväkivallan kokemukset väestössä väkivallan ajankohdan ja tekotyypin mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6145, miehet n=1430)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Jos tarkastelusta jätetään pois lapsuudessa koettu seksuaaliväkivalta, seksuaaliväkivaltaa on kokenut naisista 37 prosenttia ja miehistä 9 prosenttia. Tämä tarkoittaa yli viidennestä (23 %) väestöstä eli 918 000 henkilöä. Alle 15-vuotiaana koetusta seksuaaliväkivallasta oli puolestaan kokemuksia 14 prosentilla kaikista 16–74-vuotiaista naisista ja 4 prosentilla 18–74-vuotiaista miehistä, mikä tarkoittaa väestötasolla 274 000 naista ja 74 000 miestä.

Kaikki seksuaaliväkivallan kokemukset, etenkin kokemukset raiskauksista, kasaantuvat naisille. Raiskauksen uhriksi on joutunut lapsuudessa tai aikuisena 16 prosenttia naisista ja 3 prosenttia miehistä. Raiskauksen yrityksen kohteeksi joutumisesta raportoi 7 prosenttia naisista ja 0,4 prosenttia miehistä¹. Muuta seksuaaliväkivaltaa on kokenut 37 prosenttia naisista ja 10 prosenttia miehistä. (Kuvio 3.1.)

Raiskauksiksi lasketaan aineistossa vain ne teot, joissa henkilö on pakotettu tai häntä on painostettu sukupuoliyhteyteen jonkun kanssa. Vastaajille selvennettiin kyselylomakkeella sukupuoliyhteyden tarkoittavan tässä emätin- tai anaalipenetraatiota, oraaliseksiä tai penetraatiota esineillä.

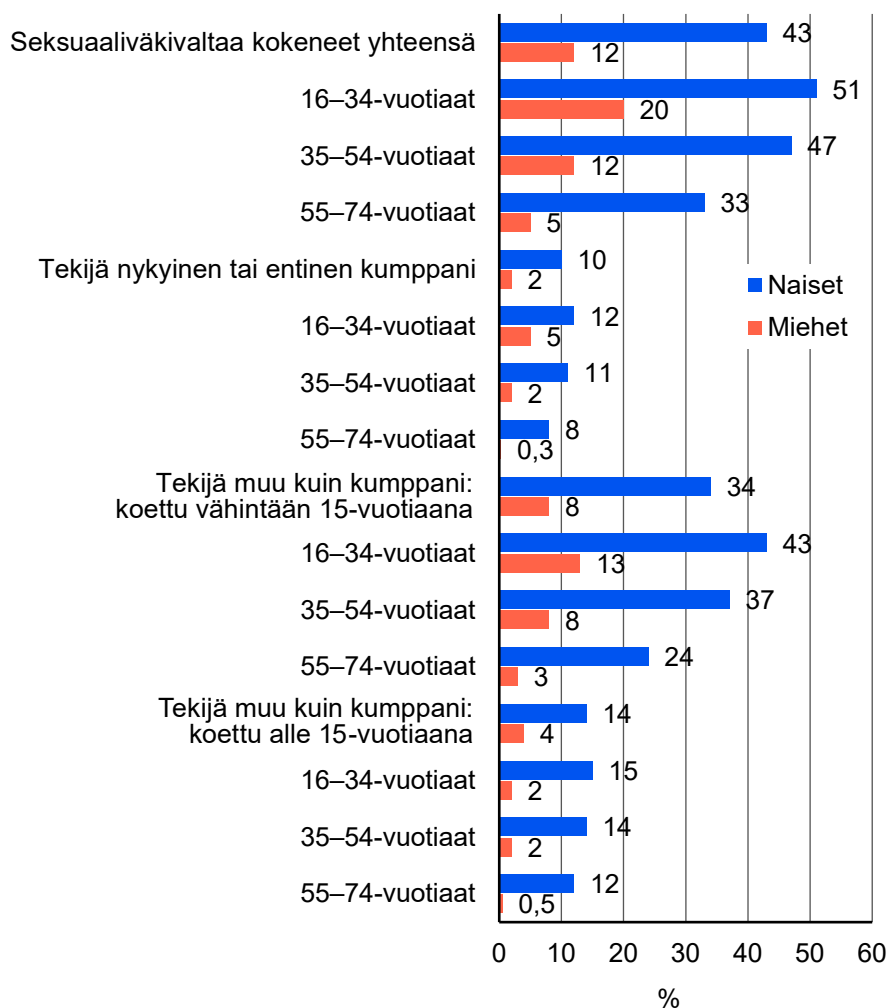
Seksuaaliväkivallan yleisyys eri väestöryhmissä

16–74-vuotiailla seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yleisiä sekä lapsuudessa että aikuisena. Aikuisena seksuaaliväkivaltaa on koettu sekä parisuhteessa että muiden kuin parisuhdekumppaneiden taholta.

Kun koko elämän aikana koettua seksuaaliväkivaltaa tarkastellaan ikäryhmittäin, huomataan nuorempien henkilöiden kertovan kokemastaan väkivallasta muita useammin. Ilmiö on yleinen väkivaltakokemuksia mittaavissa tutkimuksissa ja näkyy myös kysyttäessä muista koetuista väkivallan muodoista. Puolet (51 %) 16–34-vuotiaista naisista ja joka viides (20 %) 18–34-vuotias mies kertoi kokeneensa seksuaaliväkivaltaa joskus elämänsä aikana. 35–54-vuotiailla osuudet ovat hieman tätä matalammat: naisista 47 prosenttia ja miehistä 12 prosenttia ilmoitti kokeneensa elämänsä aikana jotain seksuaaliväkivallan muotoa. Vanhimmat ikäryhmät kertoivat kokeneensa seksuaaliväkivaltaa jonkin verran harvemmin kuin muut: 55–74-vuotiaista naisista seksuaaliväkivallan kohteeksi kertoo joutuneensa naisista 33 prosenttia ja miehistä 5 prosenttia. (Kuvio 3.2.)

1 Parisuhdekumppanin taholta tai vähintään 15-vuotiaana, raiskauksen yrityksistä ei kysytty lapsuuden kokemuksissa.

Kuvio 3.2. Elämänaikaiset seksuaaliväkivallan kokemukset tekijäryhmän ja uhrin ikäryhmän mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä*. (Naiset n=6145, miehet n=1430)

* Nykyisten ja entisten kumppanien tekemän seksuaaliväkivallan osalta tarkastelu on rajattu parisuhteessa oleviin tai joskus olleisiin henkilöihin, jolloin naisten n=4820 ja miesten n=1293.

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Entisen tai nykyisen kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa on kokenut 10 prosenttia parisuhteessa olevista tai joskus olleista naisista ja 2 prosenttia miehistä. Väestötasolla tämä tarkoittaa, että 226 000 ihmistä on jossain elämänsä vaiheessa kokenut seksuaaliväkivaltaa kumppaninsa taholta. Naisilla oli kaikissa ikäryhmissä selvästi enemmän kokemuksia parisuhdekumppanin tekemästä seksuaaliväkivallasta kuin miehillä. Yleisimpiä kokemukset olivat nuorimmilla eli 16–34-vuotiailla parisuhteessa olevilla tai joskus olleilla naisilla. Heistä useampi kuin joka kymmenes (12 %) on kokenut nykyisen tai entisen kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa. Miltei yhtä yleisiä (11 %) kokemukset olivat 35–54-vuotiailla parisuhteessa olleilla naisilla. Vanhemmat eli 55–74-vuotiaat parisuhteessa olleet naiset raportoivat nykyisen tai entisen kumppanin tekemän seksuaaliväkivallan kokemuksista harvemmin kuin

nuoremmat, mutta heistäkin miltei joka kymmenes (8 %) kertoi kokeneensa nykyisen tai entisen kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa joskus elämänsä aikana. (Kuvio 3.2.)

Myös miehistä nuorempiin ikäryhmiin kuuluvat kertoivat muita useammin seksuaalisen parisuhdeväkivallan kokemuksista, joskin kokemukset tai niistä kertominen oli huomattavasti harvinaisempaa kuin naisilla. Parisuhteessa olevista tai joskus olleista 18–34-vuotiaista miehistä 5 prosenttia ilmoitti kokeneensa joskus nykyisen tai entisen kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa, kun 35–54-vuotiailla miehillä osuus oli 2 prosenttia ja 55–74-vuotiailla miehillä 0,3 prosenttia. (Kuvio 3.2.)

Muiden kuin kumppanien tekemää seksuaaliväkivaltaa tarkastellaan tässä sen mukaan, onko väkivaltaa koettu lapsuudessa eli alle 15-vuotiaana vai sen jälkeen. Vähintään 15-vuotiaana parisuhteen ulkopuolista seksuaaliväkivaltaa on kokenut tähänastisen elämänsä aikana 16–74-vuotiaista naisista joka kolmas (34 %) ja 18–74-vuotiaista miehistä miltei joka kymmenes (8 %). Eniten kokemuksia raportoivat 16–34-vuotiaat: naisista 43 prosenttia ja miehistä 13 prosenttia. Kokemuksia on miltei yhtä monella 35–54-vuotiaalla (naiset 37 %, miehet 8 %). Harvimmin kokemuksia vähintään 15-vuotiaana koetusta muun kuin nykyisen tai entisen kumppanin tekemästä seksuaaliväkivallasta ilmoitettiin 55–74-vuotiaiden ikäryhmässä, joskin sielläkin kokemuksista kertoi joka neljäs nainen (24 %) ja 3 prosenttia miehistä.

Lapsuudessa eli alle 15-vuotiaana seksuaaliväkivaltaa on kokenut 14 prosenttia naisista ja 4 prosenttia miehistä. Nuoremmat ikäryhmät kertoivat kokeneensa myös lapsena seksuaaliväkivaltaa useammin kuin vanhemmat ikäryhmät. (Kuvio 3.2.) Lapsuudessa eli alle 15-vuotiaana koetusta seksuaaliväkivallasta kysyttiin lomakkeella vastaajilta hieman eri muodoin kuin aikuisuudessa koetusta väkivallasta. Lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan erityispiirteitä huomioitiin esimerkiksi kysyttäessä tarkemmin tekemuodoista, tekijöistä sekä väkivallasta kertomisesta. Tämän vuoksi lapsuudenaikaisia seksuaaliväkivallan kokemuksia ei ole sisällytetty kaikkiin seksuaaliväkivallan analyysihin, vaan niiden tarkempi tutkiminen vaatii aiheen ja aineiston erityisyyden vuoksi oman jatkotarkastelun.

Eri ikäryhmien ilmoittamia osuuksia tulkitessa on hyvä pitää mielessä, että 16–74-vuotiaiden elämäkokemukset asettuvat pitkälle aikavälille 1900-luvun puolivälistä 2020-luvun alkuun. Etenkin vanhimmat tutkimuksessa tarkastellut henkilöt ovat eläneet suuren osan elämästään yhteiskunnassa, jossa seksuaalista itsemääräämisoikeutta ei ole korostettu ja esimerkiksi aviopuolison tekemää raiskausta ei ollut kriminalisoitu. Yhtä lailla muissakaan ikäryhmissä arkaluontoisia seksuaaliväkivallan kokemuksia ei välttämättä

aina haluta muistella tai jakaa. On näin hyvin mahdollista, että osa seksuaaliväkivallan kokemuksista jää kyselytutkimuksissakin piiloon.

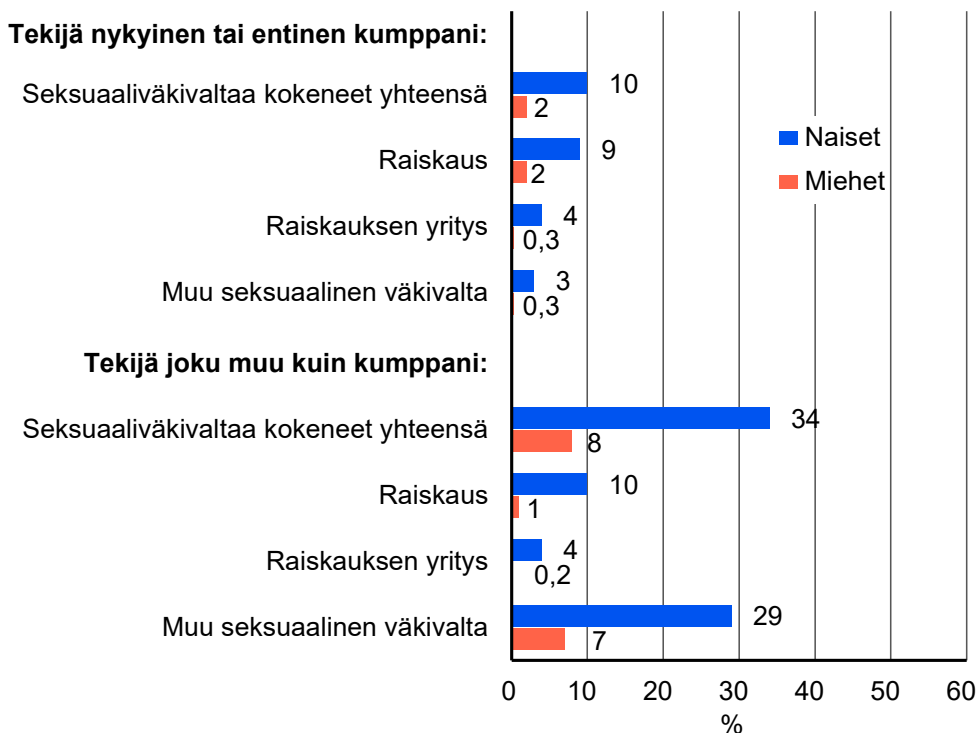
Tutkimuksessa kerrotun seksuaaliväkivallan kokemisessa ei ollut juurikaan eroa koulutustason tai työmarkkina-aseman mukaan. Keskeisin kokemusten yleisyyttä selittävä tekijä oli näissäkin taustamuuttujatarkasteluissa ikä. Koetusta seksuaaliväkivallasta kertoivat perusasteen koulutettuja useammin toisen asteen ja korkea-asteen koulutetut. Tätä selittänee se, että perusasteen koulutetuissa ovat sekä kaikkein nuorimmat, eli keskimäärin vähiten seksuaaliväkivallalle altistavia tilanteita kokeneet, että vanhemmat ikäryhmät, joiden keskimääräinen koulutustaso on jäänyt nuorempia ikäryhmiä matalammaksi. Vastaavasti työmarkkina-aseman mukaisessa tarkastelussa huomataan, että ainoa selkeästi muista erottuva ryhmä ovat ikänsä vuoksi eläkkeellä olevat, jotka ilmoittavat merkittävästi vähemmän seksuaaliväkivallan kokemuksia kuin muut – tämä on linjassa sen kanssa, että vanhimmat henkilöt raportoivat muutenkin muita vähemmän kokemuksia väkivallasta.

Seksuaaliväkivallan tekotyypit ja tekijät

Seksuaaliväkivallan tekijöitä tarkastellessa korostuu kaksi havaintoa: yleisimmin tekijä oli joku muu kuin nykyinen tai entinen kumppani, ja näissä tapauksissa teko oli tyypillisesti joku muu, lievempi seksuaaliväkivallan teko kuin raiskaus tai sen yritys. Toisaalta suhteellisen yleisiä olivat myös kumppanin tekemän seksuaaliväkivallan kokemukset, ja näissä tekona oli tyypillisimmin raiskaus.

16–74-vuotiaista naisista kolmannes (34 %) on 15 vuotta täytettyään kokenut jonkun muun kuin kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa. Valtaosa näistä kokemuksista oli muuta seksuaaliväkivaltaa kuin raiskauksia tai raiskauksen yrityksiä, eli tekoja, jotka eivät sisältäneet sukupuoliyhteyttä tai sen yritystä, mutta joissa tekijä teki tai pakotti uhrin tekemään jotakin muuta seksuaalista. 29 prosenttia naisista on kokenut edellä kuvattua muuta seksuaaliväkivaltaa siten, että tekijänä oli joku muu kuin entinen tai nykyinen kumppani. 10 prosenttia on joutunut muun kuin kumppanin taholta raiskauksen uhriksi, ja 4 prosenttia raiskauksen yrityksen uhriksi. (Kuvio 3.3.)

Kuvio 3.3. Vähintään 15-vuotiaana koettu seksuaaliväkivalta tekijäryhmän ja väkivallan tekotyyppin mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6145, miehet n=1430)*

* Nykyisten ja entisten kumppanien tekemän seksuaaliväkivallan osalta tarkastelu on rajattu parisuhteessa oleviin tai joskus olleisiin henkilöihin, jolloin naisten n=4820 ja miesten n=1293.

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Lähes yhtä moni 16–74-vuotias nainen on joutunut nykyisen tai entisen kumppaninsa raiskaamaksi (9 %) tai kokenut kumppanin tekemän raiskausyrityksen (4 %). Muuta seksuaaliväkivaltaa kumppanin taholta oli kokenut 3 prosenttia naisista.

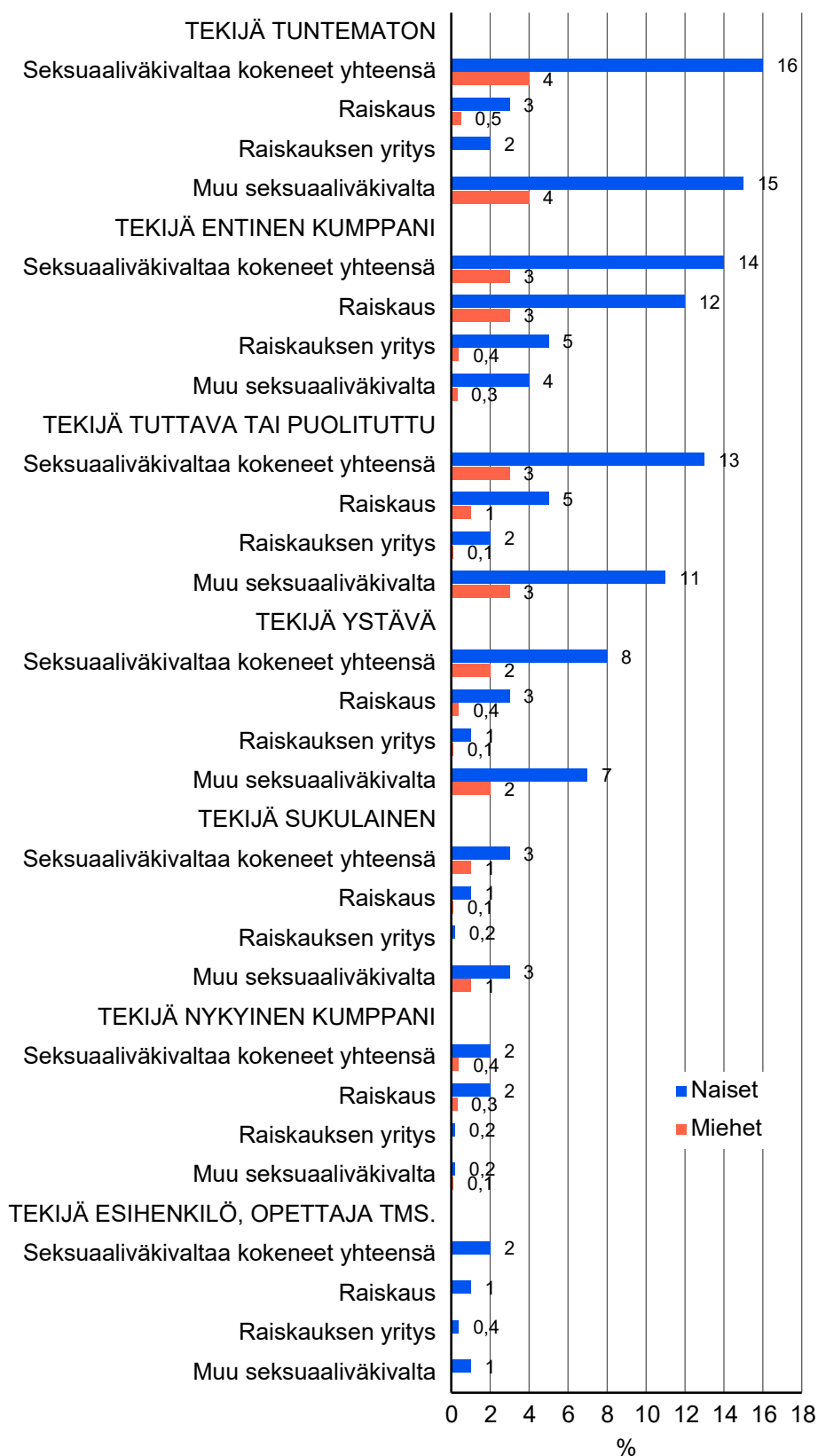
18–74-vuotiaista miehistä puolestaan 8 prosenttia on kokenut 15 vuotta täytettyään seksuaaliväkivaltaa muun kuin kumppanin taholta. Raiskauksen nykyisen tai entisen kumppanin taholta on kokenut 2 prosenttia ja muun kuin kumppanin taholta 1 prosentti miehistä. Raiskausyrityksen tai muuta seksuaaliväkivaltaa on kumppanin taholta kokenut 0,3 prosenttia ja muun kuin kumppanin taholta 0,2 prosenttia miehistä. (Kuvio 3.3.)

Seksuaaliväkivaltaa kohdataan hyvin erilaisissa elämäntilanteissa ja erityyppisten tekijöiden taholta. Seksuaaliväkivallan tekijät on tarkastelussa jaoteltu ennestään tuntemattomiin henkilöihin, tuttuihin tai puolittuihin, ystäviin, sukulaisiin, esihenkilöihin ja opettajiin tai muihin vastaaviin, teon aikaan auktoriteettiasemassa uhriin nähden olleisiin henkilöihin, sekä nykyisiin ja entisiin kumppaneihin.

Kun kaikkea 15 ikävuoden jälkeen koettua seksuaaliväkivaltaa tarkastellaan tekijän ja uhrin välisen suhteen ja tekotyypin mukaan, voidaan todeta, että seksuaaliväkivaltaa kohdataan laajasti niin tuntemattomien tai puolittujen tekijöiden tekemänä kuin kumppanien ja muiden läheisten tekemänä. Läheisimpien tekemä seksuaaliväkivalta oli näistä luonteeltaan ja seurauksiltaan vakavinta. Tuntemattomien, puolittujen, ystävien ja sukulaisten taholta koetussa seksuaaliväkivallassa yleisin tekomuoto oli muu seksuaalinen väkivalta kuin raiskaus tai sen yritys, kun taas nykyisen tai entisen kumppanin taholta koettu seksuaaliväkivalta oli tyypillisimmin raiskaus.

Suurin osa raportoidusta seksuaaliväkivallasta oli uhrille ennestään tuntemattomien tekijöiden tekemää. Tällaisten tekijöiden taholta seksuaaliväkivaltaa on kokenut 15 vuotta täytettyään 16 prosenttia 16–74-vuotiaista naisista ja 4 prosenttia 18–74-vuotiaista miehistä. Suurin osa tuntemattomien taholta koetusta seksuaaliväkivallasta on jotain muuta kuin raiskauksia tai niiden yrityksiä: 3 prosenttia naisista ja 0,5 prosenttia miehistä on tullut ennestään tuntemattoman henkilön raiskaamaksi, ja raiskausyrityksen tuntemattoman taholta on kokenut 2 prosenttia naisista ja alle 0,1 prosenttia miehistä. Sen sijaan muuta seksuaaliväkivaltaa tuntemattomien taholta on kokenut 15 prosenttia naisista ja 4 prosenttia miehistä. (Kuvio 3.4.)

Kuvio 3.4. Vähintään 15-vuotiaana koettu seksuaaliväkivalta uhrin ja tekijän välisen suhteen sekä väkivallan tekotyypin mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6145, miehet n=1430)*

* Nykyisten kumppanien tekemän seksuaaliväkivallan osalta tarkastelu on rajattu parisuhteessa vastaushetkellä olleisiin henkilöihin, jolloin naisten n=1692 ja miesten n=545. Entisten kumppanien tekemän seksuaaliväkivallan osalta tarkastelu on rajattu entisen kumppanin omaaviin henkilöihin, jolloin naisten n=3128 ja miesten n=748.

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Seuraavaksi yleisimmin seksuaaliväkivaltaa on koettu entisten kumppanien taholta. Entisen tai entisten kumppanien tekemästä seksuaaliväkivallasta kertoi 14 prosenttia naisista ja 3 prosenttia miehistä, joilla on yksi tai useampi entinen kumppani. Nykyisen kumppanin tekemästä seksuaaliväkivallasta puolestaan kertoi 2 prosenttia parisuhteessa vastaamishetkellä olleista naisista ja 0,4 prosenttia miehistä. Molemmissa tekijäryhmissä yleisin tekomuoto oli raiskaus: entisen tai entisten kumppanien raiskaamaksi on tullut 12 prosenttia aiemmin parisuhteessa olleista naisista ja nykyisen kumppaninsa raiskaamaksi 2 prosenttia vastaamishetkellä parisuhteessa olleista naisista. Miehistä entisen kumppaninsa raiskaamaksi kertoi tulleensa 3 prosenttia aiemmin parisuhteessa olleista, ja nykyisen kumppaninsa raiskaamaksi 0,3 prosenttia vastaamishetkellä parisuhteessa olleista. Kumppanin tekemät raiskauksen yritykset ja muu seksuaaliväkivalta olivat huomattavasti harvinaisempia.

Tuntemattomien ja entisten kumppanien jälkeen seksuaaliväkivaltaa koettiin yleisimmin tuttujen tai puolittutujen tekemää seksuaaliväkivaltaa. Tällä tarkoitetaan henkilöitä, joita uhri ei ole määritellyt ystävikseen, mutta jotka hän tuntee tai tietää ajalta ennen tekoa. Tällainen tekijä voi olla esimerkiksi ystävän ystävä, naapuri, entinen tai nykyinen työ- tai opiskelututtu, uusi treffikumppani tai työpaikan kanta-asiakas. Tällaisten henkilöiden taholta seksuaaliväkivaltaa on kokenut 13 prosenttia naisista ja 3 prosenttia miehistä. Yleisin tekomuoto on muu seksuaalinen väkivalta (naiset 11 %, miehet 3 %), toiseksi yleisin raiskaus (naiset 5 %, miehet 1 %) ja harvinaisin raiskauksen yritys (naiset 2 %, miehet 0,1 %).

Tuttavien ja puolittutujen jälkeen yleisin tekijäryhmä olivat uhrin ystävät. Heidän taholtaan seksuaaliväkivaltaa on 15 vuotta täytettyään kokenut 8 prosenttia 16–74-vuotiaista naisista ja 2 prosenttia 18–74-vuotiaista miehistä. Yleisin tekomuoto on muu seksuaalinen väkivalta (naiset 7 %, miehet 2 %), joskin myös ystävän raiskaamaksi on joutunut 3 prosenttia naisista ja raiskausyrityksen on kokenut 1 prosentti.

Sukulaisten tekemä seksuaaliväkivalta oli harvinaisempaa: sitä on kokenut 3 prosenttia naisista ja 1 prosentti miehistä. Sekä naisten että miesten kokemukset koostuivat enemmän muusta seksuaaliväkivallasta kuin raiskauksista tai niiden yrityksistä. Sukulaisen raiskaamaksi on 15 vuotta täytettyään tullut 1 prosentti naisista ja 0,1 prosenttia miehistä.

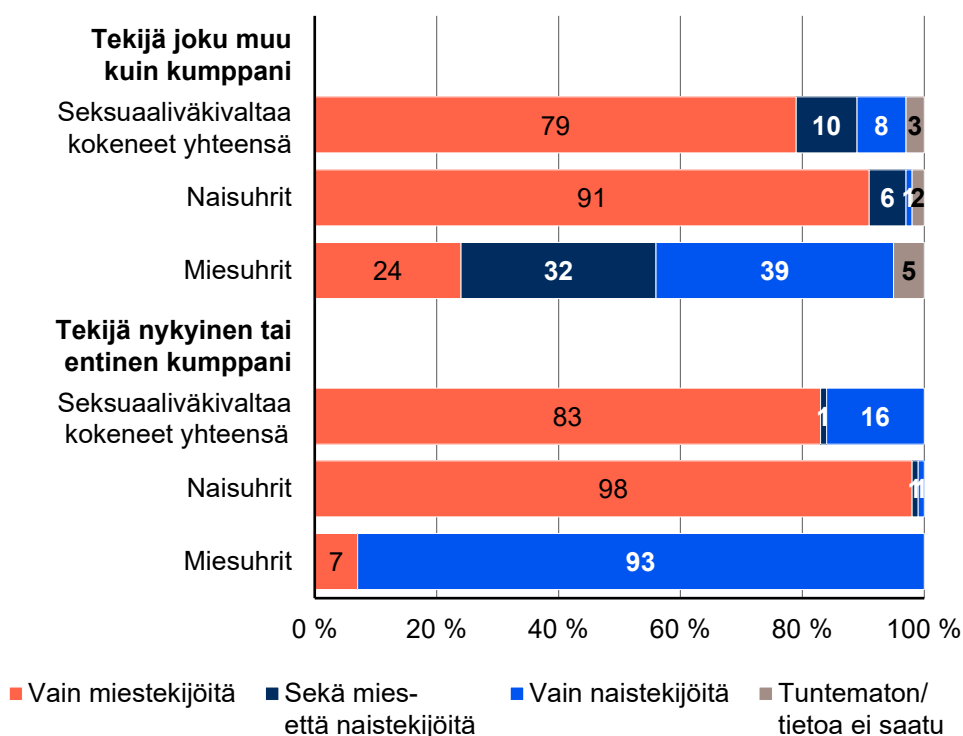
Harvinaisinta oli kokea seksuaaliväkivaltaa esihenkilön, opettajan tai muun uhriin nähden tekohetkellä auktoriteettiasemassa olevan henkilön taholta. Tällaisia kokemuksia oli 2 prosentilla kaikista 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä alle 0,1 prosentilla. Naisten tämän tekijäryhmän taholta kohtaaman

seksuaaliväkivallan kokemukset koostuivat varsin tasaisesti raiskauksista (1%), raiskauksen yrityksistä (0,4 %) ja muusta seksuaaliväkivallasta (1%). (Kuvio 3.4.)

Tuloksia tarkasteltaessa on hyvä pitää mielessä, että ne perustuvat uhrien raportoimiin tekijöihin, ja vastaajat ovat itse saaneet luokitella tekijät sopiviksi koettuihin kategorioihin. Vaihtelua voi olla esimerkiksi täysin tuntemattomien tekijöiden ja satunnaisten tuttavien erottelussa. Toinen tekijäryhmän ilmoittamiseen vaikuttava asia voi olla se, ettei uhri ole välttämättä halunnut kertoa tekijää kyselylomakkeella. Monista teoista ei ole kerrottu kenellekään, ja suurinta osaa teoista ei ole ilmoitettu viranomaiselle. Tekijäryhmän kertominen voi olla erityisen arkaluonteista, jos kyse on mahdollisesti tunnistettavasta henkilöstä, kuten perheenjäsenestä, ystävästä, harrastusvalmentajasta tai vastaavista.

Suurin osa seksuaaliväkivallan tekijöistä oli miehiä. Vähintään 15-vuotiaana koetun parisuhteen ulkopuolisen eli jonkun muun kuin nykyisen tai entisen kumppanin tekemän seksuaaliväkivallan 16–74-vuotiaista kokijoista 79 prosenttia raportoi kokeneensa seksuaaliväkivaltaa ainoastaan mieste-kijöiden taholta, 10 prosenttia sekä mies- että naistekijöiltä ja 8 prosenttia ainoastaan naistekijöiltä. 3 prosenttia kertoi seksuaaliväkivallan tekijän sukupuolen jääneen tuntemattomaksi. (Kuvio 3.5.)

Kuvio 3.5 Vähintään 15-vuotiaana koettu seksuaaliväkivalta tekijäryhmän ja tekijän sukupuolen mukaan, % 16–74-vuotiaista seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista ja miehistä. (Tekijä muu kuin kumppani: naiset n=1827, miehet n=101. Tekijä nykyinen tai entinen kumppani: naiset n=469, miehet n=20)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

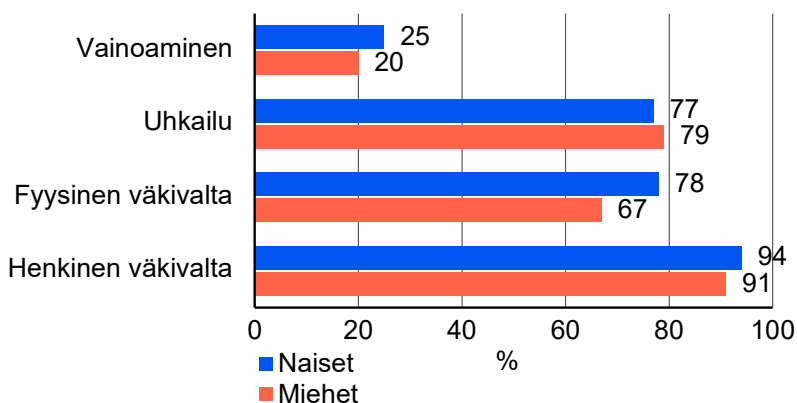
Suurempi miestekijöiden osuus liittyy tietenkin siihen, että naisilla seksuaaliväkivallan kokemukset ovat yleisiä, ja miehet muodostavat ylivoimaisen enemmistön naisuhrien seksuaaliväkivallan tekijöistä. 91 prosenttia seksuaaliväkivaltaa jonkun muun kuin kumppanin taholta kokeneista naisista on kokenut sitä ainoastaan miestekijöiden taholta, 6 prosenttia sekä mies- että naistekijöiltä ja 1 prosentti ainoastaan naistekijöiltä. Yhteensä seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista siis 97 prosentilla oli kokemuksia ainakin yhdestä miestekijästä. Seksuaaliväkivaltaa muun kuin kumppanin taholta kokeneista miehistä 24 prosenttia ilmoitti vain miestekijöitä, 32 prosenttia sekä mies- että naistekijöitä ja 39 prosenttia ainoastaan naistekijöitä. Nykyisten tai entisten parisuhdekumppanien tekemässä seksuaaliväkivallassa korostuivat naisilla miestekijät (99 %) ja miehillä naistekijät (93 %). (Kuvio 3.5.)

Kokonaisuudessaan voidaan sanoa naisten kokevan seksuaaliväkivaltaa tyypillisesti miestekijöiden taholta ja miesten naistekijöiden taholta, mutta miesten kokemuksista voidaan havaita, että osa miestekijöistä kohdistaa seksuaaliväkivaltaa naisten lisäksi tai sijaan muihin miehiin.

Seksuaaliväkivalta osana parisuhdeväkivaltaa

Kumppanin tekemä seksuaaliväkivalta oli harvoin vain yksittäisiä väkivallan tekoja. Parisuhteessa tai sen jälkeen seksuaaliväkivaltaa kokeneet kokivat usein myös muuta nykyisen tai entisen kumppanin tekemää väkivaltaa. Kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista kumppanin taholta myös vainoamista kertoi kokeneensa 25 prosenttia, uhkailua 77 prosenttia, fyysistä väkivaltaa 78 prosenttia ja henkistä väkivaltaa 94 prosenttia.

Kuvio 3.6. Kumppanin taholta seksuaaliväkivaltaa kokeneiden kokemukset muista parisuhdeväkivallan muodoista, % nykyisen tai entisen kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa kokeneista 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=469, miehet n=20)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuuhdeväkivalta Suomessa 2021

Miesten osalta vastaavasti 20 prosenttia kertoi kokeneensa myös kumppanin harjoittamaa vainoamista, 67 prosenttia kumppanin tekemää fyysistä väkivaltaa, 79 prosenttia kumppanin esittämää uhkailua ja 91 prosenttia kumppanin tekemää henkistä väkivaltaa.

Seksuaaliväkivallan seuraukset

Seksuaaliväkivallan seuraukset vaihtelevat koetun väkivallan tyyppin ja tekijän mukaan. Entisen tai nykyisen parisuhdekumppanin taholta koettu seksuaaliväkivalta on tyypillisimmin raiskaus, joka aiheuttaa usein sekä fyysisiä että psyykkisiä seurauksia. Vähintään 15-vuotiaana muiden kuin kumppanien taholta koettu seksuaaliväkivalta on tyypillisesti jotain muuta kuin raiskaus tai sen yritys, mikä heijastuu myös koettujen seurausten vähäisempään määrään.

Koetun väkivallan seurauksista kysyttiin sekä naisilta että miehiltä, mutta parisuhdekumppanin tekemistä seksuaaliväkivallan kokemuksista kertoneiden miesten pienen määrän vuoksi miehiä koskevat tulokset ovat lähinnä suuntaa antavia.

Nykyisen tai entisen parisuhdekumppanin taholta koettu seksuaaliväkivalta oli seurauksiltaan vakavaa ja aiheutti kokijoilleen useammin fyysisiä vammoja ja psyykkisiä oireita kuin parisuhdeväkivalta keskimäärin (ks. luku 1). Fyysisistä seurauksista, kuten mustelmista, murtumista, sukuelimiin tulleista vaurioista, keskenmenoista tai ei-toivotuista raskauksista kertoi nykyisen tai entisen kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa kokeneista naisista hieman yli puolet (53 %) ja miehistä reilusti yli puolet (63 %).

Nykyisen tai entisen kumppanin tekemän seksuaaliväkivallan aiheuttamista psyykkisistä seurauksista, kuten masennuksesta, paniikkikohtauksista tai uni-, syömis- tai keskittymisvaikeuksista, kysyttiin niiltä henkilöiltä, jotka olivat kokeneet kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa joko vastaamista edeltävien viiden vuoden aikana tai osana toistuvaa parisuhdeväkivaltaa. Psyykkisistä seurauksista kertoi reilusti yli puolet sekä naisuhreista (57 %) että miesuhreista (54 %).

Muiden kuin nykyisten tai entisten parisuhdekumppanien tekemän väkivallan seurauksista kysyttiin niin ikään edeltävien viiden vuoden aikana tapahtuneiden seksuaaliväkivaltaa sisältäneiden tekojen ja toistuvan väkivallan osalta. Fyysisistä seurauksista, kuten mustelmista, murtumista, sukuelimiin tulleista vaurioista, keskenmenoista tai ei-toivotuista raskauksista kertoi parisuhteen ulkopuolista seksuaaliväkivaltaa edeltävien viiden vuoden

aikana kokeneista naisista joka kymmenes (11 %) ja miehistä 4 prosenttia. Psykkisistä seurauksista raportoi puolestaan 8 prosenttia naisuhreista ja 2 prosenttia miesuhreista. Luvut heijastelevat parisuhteen ulkopuolella koetun seksuaaliväkivallan luonnetta: suurin osa teoista oli lievempää seksuaaliväkivaltaa kuin kumppanien taholta koetut teot.

Seksuaaliväkivallasta kertominen

Seksuaaliväkivallan kokemuksista vaietaan usein. Yleisintä oli kertoa asiasta jollekin läheiselle henkilölle. Väkivallan uhrien tukipalveluihin hakeutuminen tai viranomaisille kertominen oli huomattavasti harvinaisempaa. Tarkastelut rajautuvat tässä entisen tai nykyisen parisuhdekumppanin tai vähintään 15-vuotiaana koetun muun kuin kumppanin tekemään seksuaaliväkivaltaan.

Nykyisen tai entisen kumppanin tekemästä seksuaaliväkivallasta kerrottiin hieman useammin ulkopuoliselle kuin kumppanin tekemästä väkivallasta keskimäärin ja huomattavasti useammin kuin muiden tekijöiden tekemästä seksuaaliväkivallasta. Kumppanin tekemää seksuaaliväkivaltaa elämänsä aikana kokeneista 16–74-vuotiaista naisista 51 prosenttia ja 18–74-vuotiaista miehistä 60 prosenttia on kertonut asiasta jollekin läheiselleen. Terveys- tai sosiaalipalveluihin on ottanut yhteyttä naisuhreista 26 prosenttia ja miesuhreista 32 prosenttia. Naisuhreista 18 prosenttia ja miesuhreista 14 prosenttia on ilmoittanut kokemastaan väkivallasta poliisille. Väkivallan uhrien tukipalveluihin on ottanut yhteyttä 12 prosenttia naisuhreista ja 7 prosenttia miesuhreista.

Muiden kuin nykyisen tai entisen kumppanin taholta koettu seksuaaliväkivalta oli tekemuodoiltaan tyypillisesti lievempää kuin parisuhteessa tai sen jälkeen koettu, mikä näkyy myös väkivallasta kertomisessa. Läheiselle ihmiselle parisuhteen ulkopuolella koetusta seksuaaliväkivallasta on kertonut 21 prosenttia 16–74-vuotiaista naisista ja 13 prosenttia miehistä. Terveys- tai sosiaalipalveluihin on naisuhreista ottanut yhteyttä 7 prosenttia ja miesuhreista 3 prosenttia. Naisuhreista 1 prosentti on ottanut väkivallan vuoksi yhteyttä uhrien tukipalveluun, miesuhreista alle 0,1 prosenttia. Poliisille ilmoituksen kertoi tehneensä 4 prosenttia naisuhreista ja 2 prosenttia miesuhreista.

Muiden kuin kumppanien tekemästä seksuaaliväkivallasta siis kerrotaan läheisille ja raportoidaan viranomaisille vielä harvemmin kuin parisuhdekumppanien tekemästä seksuaaliväkivallasta. Tämä liittyy kumppanien tekemän seksuaaliväkivallan vakavampaan luonteeseen ja siihen, että kokemukset sisältävät usein muutakin väkivaltaa. Kumppanien tekemä

seksuaaliväkivalta painottuu voimakkaasti raiskauksiin ja muiden tekijöiden teot taas muuhun seksuaaliväkivaltaan, kuten ahdisteluun ja kosketteluun.

Lisäksi suuri osa parisuhteen ulkopuolisista seksuaaliväkivallan tekijöistä on uhrille ennestään tuntemattomia. Nimettömäksi jääneestä tekijästä ilmoittaminen voi olla vaikeampaa, ja toisaalta joissakin ympäristöissä, kuten yöelämässä, ahdistelu saattaa olla tavanomaisempaa, ja ilmoittamiskynnys korkeampi, jos teot eivät johda vakavampiin seurauksiin.

Tarkastelujen perusteella voi sanoa, että seksuaaliväkivallan kokeminen on koko suomalaista yhteiskuntaa koskettava ja kaikki sen kerrokset läpäisevä ilmiö. Seksuaaliväkivallan kohteeksi joutuu ihmisiä kaikista taustoista. Valtaosa seksuaaliväkivallasta kohdistuu naisiin, toki merkillepantavaa on myös se, että etenkin nuoret miehet kertovat seksuaaliväkivallan olevan suhteellisen yleistä. Huolestuttavaa on, että vaikka etenkin naisten kohtaama seksuaaliväkivalta on luonteeltaan usein hyvin vakavaa, merkittävä osa väkivallasta jää edelleen viranomaisilta piiloon.

4. Seksuaalinen häirintä työelämässä

Marjut Pietiläinen & Juhani Saari

- Yli puolet (54 %) 18–74-vuotiaista naisista on kokenut seksuaalista häirintää työelämässä, miehistä hieman useampi kuin joka kymmenes (14 %).
- Naisista 6 % ja miehistä 1 % piti seksuaalista häirintää erittäin tai melko yleisenä nykyisessä tai viimeisimmässä työpaikassaan.
- Nykyisessä työssä seksuaalista häirintää on kokenut 21 % naisista ja 6 % miehistä.
- Eniten seksuaalista häirintää työssä ovat kokeneet nuoret naiset.
- Naisten työssä kokema seksuaalinen häirintä on toistuvampaa kuin miesten kokema. Edellisten 12 kuukauden aikana häirintää kokeneista naisista 60 % kertoi häirinnän olleen viikoittaista, miehistä 29 %
- Työssä koettu seksuaalinen häirintä ilmeni tyypillisimmin asiattomina vitseinä tai loukkaavina huomautuksina ja ei-toivottuna fyysisenä kontaktina.
- Naisilla häirintäkokemuksia oli eniten kaupan alalla sekä majoituksessa ja ravitsemuksessa.
- Ammattiryhmistä häirintäkokemuksia nykyisessä työssä oli eniten myyjinä, kauppiaina ym. sekä terveydenhuollon asiantuntijoina työskentelevillä naisilla.
- Tyypillisimmin häirintää koettiin asiakkaiden taholta.
- Noin puolet häirintää työssä kokeneista oli edellisten 12 kuukauden aikana kertonut häirinnästä jollekin, naiset miehiä useammin. Tavallisimmin häirinnästä oli kerrottu läheisille, harvemmin viranomaisille

Edellä tarkasteltiin väkivaltakokemuksia pari- ja lähisuhteissa (luku 1), muun kuin kumppanin taholta koettua väkivaltaa (luku 2) sekä seksuaaliväkivallan kokemuksia (luku 3). Väkivaltaa ja seksuaalista häirintää koetaan myös työelämässä ja se voi tapahtua työhön liittyvän henkilön, kuten esihenkilön, kollegan tai asiakkaan taholta. Tässä luvussa keskitytään työelämässä koettuun seksuaaliseen häirintään.

Työnantajan velvollisuutena on huolehtia, ettei työntekijä joudu seksuaalisen tai sukupuoleen perustuvan häirinnän kohteeksi työelämässä (Tasa-arvovaltuutettu 2023). Työnantaja on velvollinen myös puuttumaan työpaikalla tapahtuvaan häirintään siitä tiedon saatuaan (Työsuojelu.fi). Häirintä voi olla esimerkiksi sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. (<https://tasa-arvo.fi/hairinta>.)

Vuoden 2017 tasa-arvobarometrin mukaan 15 prosenttia palkansaajanaeisista ja 9 prosenttia palkansaajamiehistä oli havainnut työssään seksuaalista tai sukupuoleen perustuvaa häirintää tai nimittelyä (Attila ym. 2018). Sen sijaan omakohtaisia kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä oli vuoden 2018 työolotutkimuksen mukaan palkansaajista lähes joka viidennellä naisella ja miehistä 4 prosentilla (Sutela ym. 2019). Työolobarometrin mukaan vuonna 2022 seksuaalisen häirinnän kokemuksia oli 6 prosentilla palkansaajista edellisten 12 kuukauden aikana seksuaalista häirintää ja naisilla (9 %) useammin kuin miehillä (2 %) (Lyly-Yrjänäinen 2023).

Tässä luvussa tarkastellaan seksuaalisen häirinnän kokemuksia työssä, sen ilmenemismuotoja, uhrin ja tekijän suhdetta, siitä raportointia sekä käsityksiä sen yleisyydestä ja työpaikan toimenpiteistä asian liittyen. Tutkimukseen sisällytettyjen kysymysten tavoitteena on myös mitata EU-direktiivin (2006/54/EY) ¹ ja Istanbulin sopimuksen (53/2015) täytäntöönpanoa työpaikoilla toteutetuista käytännöistä ja tietoisuuden lisäämisestä.

Työssä koetusta seksuaalisen häirinnästä kysyttiin niiltä henkilöiltä, jotka olivat työllisiä (57 %) joko tutkimushetkellä tai olivat olleet työllisiä joskus aiemmin. Sukupuolten välillä ei ollut juuri eroa työllisten osuudessa. Kysymykset esitettiin kysymällä eri tekemuodoista siten, ettei niissä suoraan mainittu seksuaalista häirintää tai viitattu siihen.

Osa seksuaalista häirintää koskevista kysymyksistä esitettiin ainoastaan työllisille, joten seuraava tarkastelukin koskee osin vain heitä. Osa tarkasteluista koskee puolestaan kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat olleet joskus työssä. Tällöin kyseessä voi siis olla esimerkiksi myös eläkeläinen, jonka työssä kokema häirintä on tapahtunut vuosikymmeniä aiemmin, tai nuori,

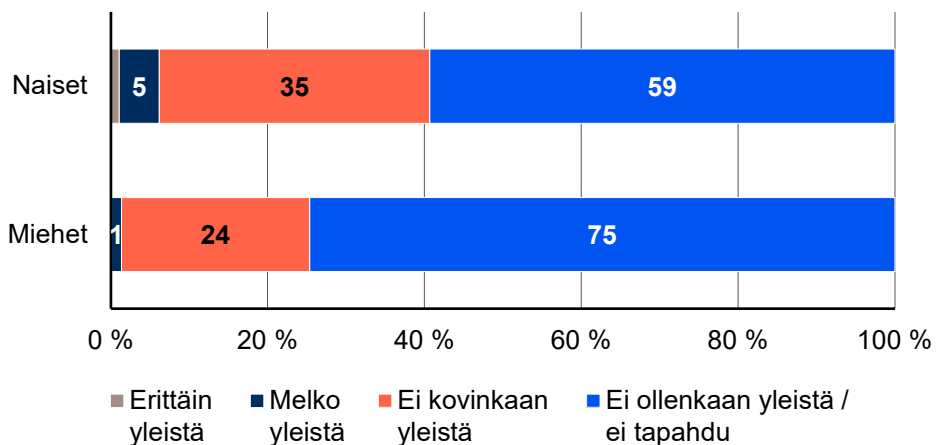
1 EU-direktiivi (2006/54/EY) määrittelee seksuaalisen häirinnän kaikenlaiseksi ei-toivotuksi sanalliseksi, sanattomaksi tai fyysiseksi seksuaaliseksi käyttäytymiseksi, jonka tarkoitus tai vaikutus on loukata ihmisen ihmisarvoa, erityisesti luoda pelottava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai loukkaava ympäristö (2. artikla, 1(d)). Istanbulin sopimuksen artiklassa 40 on vastaava määritelmä.

jonka kokemukset työelämästä voivat olla hyvinkin uusia ja lyhytkestoisia. Tarkastelut on tehty pääasiassa työikäisille 18–64-vuotiaille, mutta paikoin mukana on myös 16–17-vuotiaiden naisten ja 65 vuotta täyttäneiden kokemuksia. 16–17-vuotiaiden kokemuksia on tiedusteltu vain naisilta.

Näkemykset seksuaalisen häirinnän yleisyydestä työssä

Kaikilta joskus työssä olleilta tiedusteltiin heidän näkemyksistään siitä kuinka yleisenä he pitävät seksuaalista häirintää nykyisessä tai viimeisimmässä työssään. Seksuaalista häirintää erittäin tai melko yleisenä piti 6 prosenttia naisista, miehistä vain prosentti. (Kuvio 4.1.) Miehistä 75 prosenttia ei pitänyt seksuaalista häirintää työssä ollenkaan yleisenä tai koki, ettei sitä tapahdu, naisista näin ajatteli selvästi harvempi, 59 prosenttia.

Kuvio 4.1. Näkemys seksuaalisen häirinnän yleisyydestä nykyisessä tai viimeisimmässä työssä? % (Naiset n=5591, miehet n=1387)

Lähde: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Sukupuolten välillä on siis selvä ero siinä, kuinka yleisenä seksuaalista häirintää työssä pidetään: naiset pitävät seksuaalista häirintää työssä yleisempänä kuin miehet. Sukupuolen ohella on tarpeen tarkastella myös ikää, sillä kaikki naiset ja miehet eivät välttämättä koe asioita samoin. Ikätarkastelu osoittaa, että nuoret naiset pitävät seksuaalista häirintää kaikkein yleisimpänä, mutta miehistäkin nuorimmat pitivät sitä yleisempänä kuin vanhemmat.

Naisista 18–24-vuotiaat pitivät seksuaalista häirintää työssä kaikkein yleisimpänä: heistä 16 prosenttia piti sitä erittäin tai melko yleisenä. Tätä vanhemmissa ikäryhmissä häirintää erittäin tai melko yleisenä pitävien osuus oli pienempi, ja aina 54-vuotiaisiin asti mentäessä näin ajattelevien osuus pieneni. Joka kymmenes 25–34-vuotias nainen piti seksuaalista häirintää

erittäin tai melko yleisenä ja 35–44-vuotiaista 7 prosenttia. 45–54-vuotiaista vain 3 prosenttia piti seksuaalista häirintää työssä erittäin tai melko yleisenä ja tätä vanhemmista 4 prosenttia.

Myös miehistä 18–24-vuotiaat pitivät seksuaalista häirintää työssä yleisempänä kuin sitä vanhemmat: heistä häirintää melko tai erittäin yleisenä piti 4 prosenttia. Tätä vanhemmissa ikäryhmissä miehet kokivat näin vain harvoin: vain prosentti 25–34-vuotiaista, 35–44-vuotiaista ja vähintään 55-vuotiaista miehistä piti seksuaalista häirintää työssä melko yleisenä ja 45–54-vuotiaista miehistä tätäkin harvempi.

Eri ikäryhmiin kuuluvilla voi olla erilainen käsitys siitä, mikä on häirintää ja häirinnän tunnistamisessa voi olla eroa. Vanhimpiin ikäryhmiin kuuluvien häirintäkokemukset ovat voineet tapahtua jo vuosikymmeniä aiemmin, jolloin häirintään suhtauduttiin hyvin eri tavoin eikä sitä määritelty kuten tänä päivänä. Se mitä aiemmin pidettiin työelämässä normaalina, ei enää tänä päivänä ole sallittua ja hyväksyttyä. Toisaalta vanhoja kokemuksia ei välttämättä enää edes muisteta tai haluta muistaa.

Kokemukset seksuaalisesta häirinnästä työssä

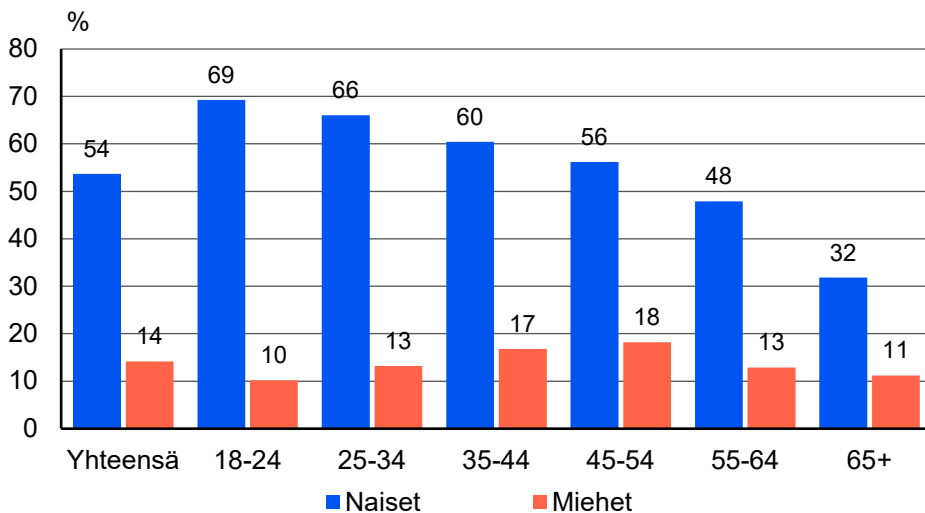
Useammalla kuin joka kolmannella (34 %) eli lähes 1,3 miljoonalla henkilöllä oli kokemuksia työelämässä tapahtuneesta seksuaalisesta häirinnästä. Työssä koettu seksuaalinen häirintä on koskettanut noin miljoonaa (1 025 561) naista ja reilua neljännesmiljoonaa (268 856) miestä. Täysi-ikäisistä naisista yli puolet (54 %) kertoi työelämässä kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä, miehistä hieman useampi kuin joka kymmenes (14 %). (Kuvio 4.2.)

Kuten seksuaaliväkivalta ja häirintä muutoinkin, myös työssä koettu seksuaalinen häirintä on sukupuolistunutta: tyypillisesti sitä kokevat naiset ja erityisesti nuoret naiset (Sutela ym. 2019; Attila ym. 2018). Nuoret naiset ovat myös seksuaalista häirintää työssä yleisimpänä pitävä ryhmä. Seuraavassa tarkastelussa ovat mukana vain täysi-ikäiset.

Noin joka kolmas alle 35-vuotias täysi-ikäinen nainen on kokenut työelämässä seksuaalista häirintää; Alle 25-vuotiaista naisista häirintäkokemuksia oli 69 prosentilla ja 25–34-vuotiaistakin 66 prosentilla. Mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse, sitä vähemmän häirintäkokemuksista raportoitiin. Lähes joka toinen (48 %) 55–64-vuotias nainen kertoi häirintäkokemuksista ja sitä vanhemmista naisista noin joka kolmas (32 %).

Miehillä seksuaalisen häirinnän kokemuksia oli selvästi vähemmän kuin naisilla eikä ikäryhmien välillä ollut vastaavaa vaihtelua. Miehistä häirintäkokemuksista raportoivat tyypillisimmin 35–54-vuotiaat: heistä hieman harvempi kuin joka viides kertoi kokeneensa seksuaalista häirintää työssä. Joka kymmenes (10 %) 18–24-vuotias mies kertoi kokeneensa häirintää työssä ja vanhimmassa ikäryhmässä hieman useampi kuin joka kymmenes (11 %).

Kuvio 4.2. Seksuaalista häirintää työelämässä (koko työuran aikana) kokeneet iän mukaan, % (Naiset n=4417, miehet n=1369)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Tutkimuksessa selvitettiin myös 16–17-vuotiaiden naisten kokemuksia häirinnästä työelämässä. Vaikka heillä on vasta vähän kokemusta työelämästä, kertoi heistäkin lähes kolmannes (30 %) työssä olleista kohdanneensa häirintää työelämässä. Tätä voi pitää melko huolestuttavana ottaen huomioon nuorten tyypillisesti tekemät lyhytkestoiset ja määräaikaisten työt, kuten kesätyöt, sekä osa-aikaisten työt. Koska tutkimuksessa ei selvitetty vastaavia miesten kokemuksia, ja 16–17-vuotiailla työkokemuksia on vähemmän, on 16–17-vuotiaiden naisten kokemukset jätetty pääosin tarkastelun ulkopuolelle.

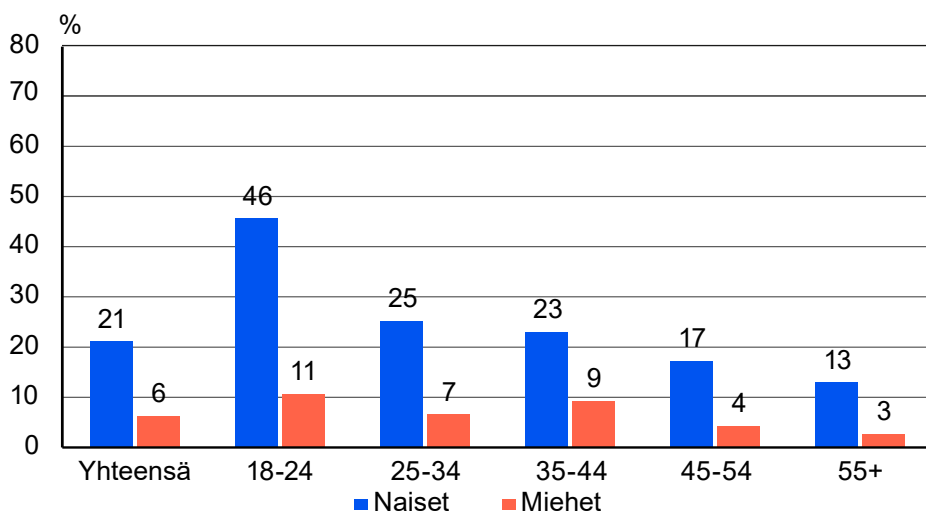
Työelämässä koetun seksuaalisen häirinnän kokemukset iän mukaan havainnollistuvat vielä selkeämmin, kun tarkastellaan nykyisessä työssä seksuaalista häirintää kokeneiden osuuksia. Nykyisessä työssä häirintää kertoi kokeneensa 21 prosenttia naisista ja 6 prosenttia miehistä. Yhteensä seksuaalisen häirinnän kokemuksia nykyisessä työssä oli 14 prosentilla. Seksuaalinen häirintä on koskettanut siis lähes 240 000 naista ja noin 72 000 miestä nykyisessä työssä.

Kaikkein nuorimmat olivat kokeneet nykyisessä työssään eniten häirintää: 18–25-vuotiaista naisista 46 prosenttia kertoi kokeneensa häirintää. (Kuvio 4.3.) Yli 25-vuotiaat kertoivat häirintäkokemuksista nykyisessä työssä selvästi vähemmän kuin alle 25-vuotiaat. Kuitenkin joka neljäs (25 %) 25–34-vuotias nainen kertoi kokeneensa häirintää nykyisessä työssään ja 35–44-vuotiaistakin lähes yhtä usea (23 %). Mitä vanhemmasta ikäryhmästä oli kyse, sitä vähemmän oli häirintäkokemuksia nykyisessä työssä: 17 prosenttia 45–54-vuotiaista naisista kertoi kokeneensa seksuaalista häirintää työssään ja vähintään 55-vuotiaista 13 prosenttia.

Se, että vanhemmissa ikäryhmissä häirintäkokemuksia nykyisessä työssä on vähemmän, kertoo myös siitä, että kokemuksia on ollut aiemmin työelämässä ja toisaalta siitä, etteivät kaikki ole enää työelämässä. Seksuaalisen häirinnän kokemukset kuitenkin painottuvat selvästi nuoriin naisiin; vanhimpiin ikäryhmiin kuuluvillakin kokemuksia on kenties ollut juuri nuorena ja aiemmissa työpaikoissa. Toisaalta se voi kertoa myös vallan käytöstä työpaikoilla, jos häirinnän tekijällä on vaikutusvaltaa häirinnän uhrin työsuhteen jatkumiseen tai etenemismahdollisuuksiin.

Miehillä seksuaalisen häirinnän kokemusten vaihtelu eri ikäryhmissä ei ollut yhtä suurta kuin naisilla. Kuitenkin myös miehillä häirinnän kokemukset nykyisessä työssä olivat tyypillisimpiä alle 25-vuotiailla (11 %), mutta 35–44-vuotiaistakin lähes joka kymmenes (9 %) kertoi seksuaalisen häirinnän kokemuksista. Mitä vanhemmasta ikäryhmästä oli kyse, sitä vähemmän kokemuksia raportoitiin. Yli 54-vuotiaista miehistä 3 prosenttia raportoiti seksuaalisen häirinnän kokemuksista nykyisessä työssä.

Kuvio 4.3. Seksuaalista häirintää nykyisessä työssä kokeneet iän mukaan, % (Naiset n=2724, miehet n=840)

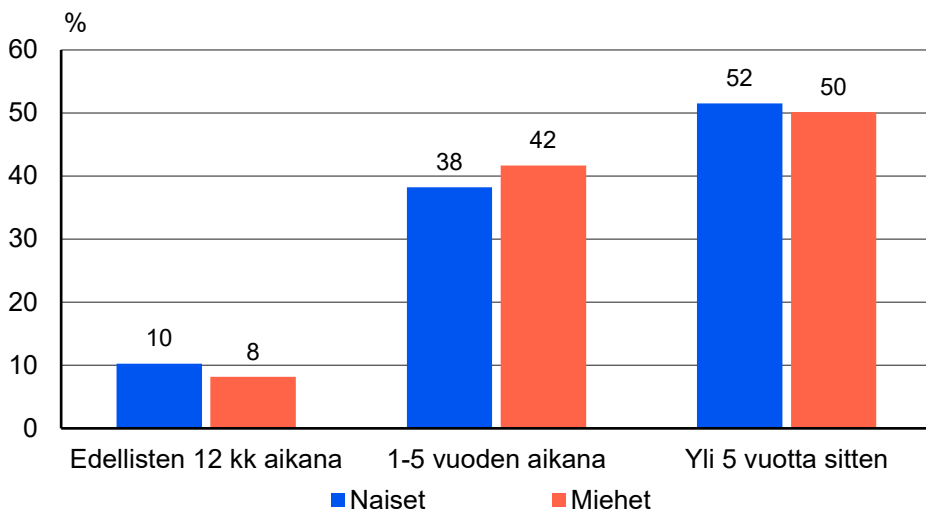

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Sukupuolten välillä ei ollut juurikaan eroa viimeisimmän työssä koetun seksuaalisen häirinnän ajankohdassa. Naisista 48 prosenttia ilmoitti viimeisimmän häirintäkokemuksen tapahtuneen edellisten viiden vuoden aikana, miehistä 50 prosenttia. (Kuvio 4.4.) Vastaavasti hieman useampi nainen (52 %) kuin mies (50 %) ilmoitti viimeisimmästä häirintäkokemuksesta olevan yli viisi vuotta.

Tyypillisesti viimeisin työssä koettu seksuaalinen häirintä oli tapahtunut yli viisi vuotta aiemmin. Joka 10. häirintää kokenut nainen ja hieman harvempi kuin joka 10. häirintää kokenut mies kertoi viimeisimmän työssä koetun seksuaalisen häirinnän tapahtuneen edellisten 12 kuukauden aikana. Miehillä (42 %) viimeisin häirintätapahtuma oli ollut naisia (38 %) useammin edellisten 1–5 vuoden aikana. Yli puolet häirintää kokeneista naisista (52 %) ja puolet häirintää kokeneista miehistä (50 %) kertoi viimeisimmästä häirintätapahtumasta olevan kauemmin kuin 5 vuotta.

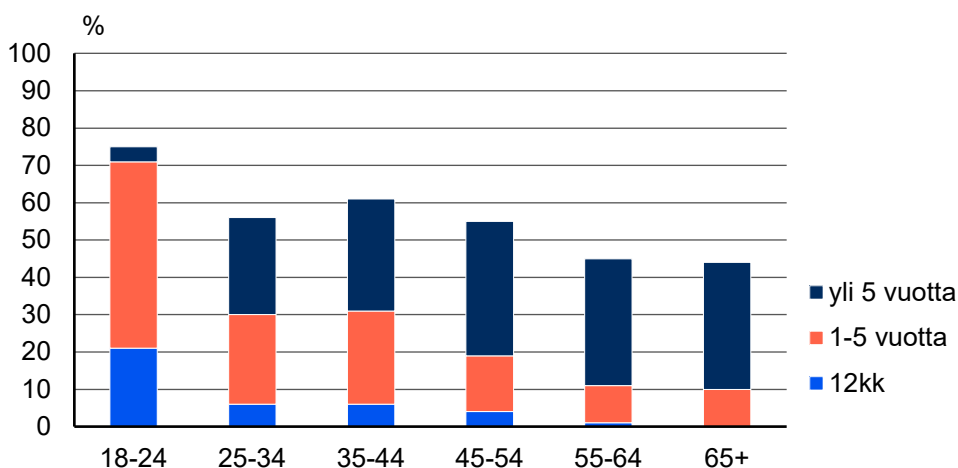
Kuvio 4.4. Viimeisimmän työssä koetun seksuaalisen häirinnän ajankohta, % (Naiset n=2343, miehet n=192)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Viimeisimmän häirintäkokemuksen ajankohtaa on syytä tarkastella myös ikäryhmän mukaan. Alle 25-vuotiaat häirintää kokeneet kertoivat viimeisimmän työssä kohtaamansa seksuaalisen häirinnän tapahtuneen pääosin edellisten viiden vuoden aikana. (Kuvio 4.5.) Heillä oli myös edellisten 12 kuukauden aikaisia kokemuksia eniten. 25–34-vuotiaiden viimeisimmät kokemukset olivat vielä hieman useammin edellisten viiden vuoden ajalta kuin sitä pidemmältä ajalta. Sen sijaan 35–44-vuotiaiden kokemukset olivat melko tasan edellisten viiden vuoden ja sitä pidemmältä ajalta. Tätä vanhemmissa ikäryhmissä viimeisin häirintäkokemus oli pääosin tapahtunut yli viisi vuotta aiemmin. Erot sukupuolten välillä olivat hyvin pieniä.

Kuvio 4.5. Viimeisimmän työssä koetun seksuaalisen häirinnän ajankohta iän mukaan, % (N=2735)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Tämän tutkimuksen tiedonkeruu osui poikkeukselliseen korona-aikaan, jolloin osa työllisistä työskenteli etätyössä, osa lähityössä ja osa oli tilapäisesti poissa työstä (esimerkiksi lomautettuna) monien palvelujen ollessa ainakin hetkellisesti suljettuna. Joillakin aloilla työpaikalla tuli olla läsnä korona-aikanakin, kuten naisenemmistöisillä hoiva- ja palvelualoilla, joilla ollaan alttiina myös häirinnällä. Poikkeuksellisella ajankohdalla on mahdollisesti ollut monen suuntaisia vaikutuksia myös työssä koettuun seksuaaliseen häirintään. Työssä koetun seksuaalisen häirinnän voi olettaa joillakin aloilla olleen vähäisempää ja toisilla aloilla sille on voitu olla jopa alttiimpia, kun ympärillä ei ole ollut muita ihmisiä ja sosiaalista kontrollia yhtä paljon kuin normaalioloissa. Tämän takia seksuaalisen häirinnän kokemuksia on syytä tarkastella myös alan mukaan.

Naisten edellisten 12 kuukauden aikana työssä kokema seksuaalinen häirintä oli toistuvampaa kuin miesten kokema. Seksuaalista häirintää työssä kokeneista naisista lähes puolet (49 %) kertoi seksuaalisen häirinnän olleen toistuvaa vähintään yhden tekijän taholta ja hieman useampi (51 %) kertoi häirinnän olleen kertaluonteista.

Edellisten 12 kuukauden aikana häirintää kokeneista naisista 60 prosenttia kertoi häirinnän olleen viikoittaista, kolmannes (33 %) kuukausittaista ja 6 prosenttia tätä harvemmin tapahtuvaa. Edellisten 12 kuukauden aikana päivittäin tapahtuneesta häirinnästä raportoi vain harva nainen (0,3 %) ja vain tiettyinä jaksoina tai ajankohtina tapahtuneesta häirinnästä vielä harvempi (0,2 %).

Miesten raportoimat seksuaalisen häirinnän kokemukset olivat hieman useammin kertaluonteisia (56 %) kuin toistuvia (44 %). Valtaosa (71 %) häirintää kokeneista miehistä kertoi häirinnän olleen kuukausittaista ja 29 prosenttia viikoittaista.

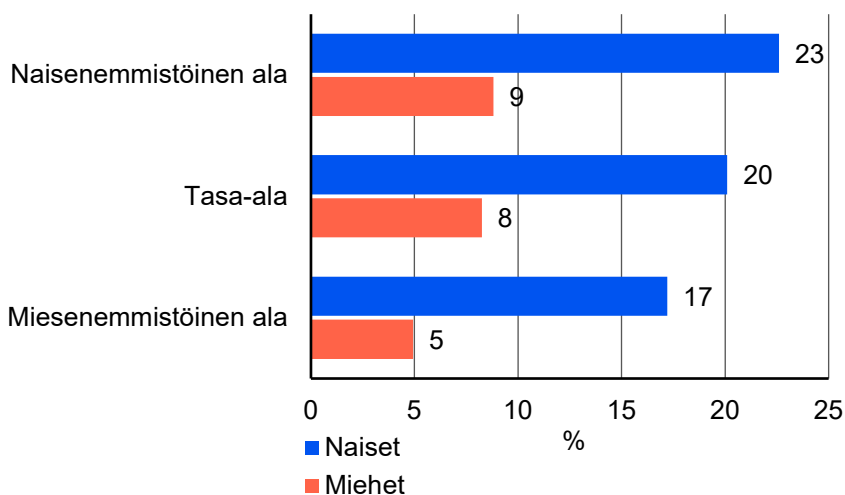
Häirintäkokemukset eri toimialoilla

Seksuaalisen häirinnän kokemuksia on hyvä tarkastella myös alan sukupuolijakauman mukaan. Naisenemmistöisillä aloilla tarkoitetaan aloja, joilla naisten osuus työllisistä on yli 60 prosenttia. Sukupuolijakaumaltaan tasaisilla aloilla tarkoitetaan aloja, joissa naisten ja miesten osuus työllisistä on 40–60 prosenttia ja miesenemmistöisillä aloilla miesten osuus alan työllisistä on puolestaan yli 60 prosenttia.

Nykyisessä työssä seksuaalisen häirinnän kokemuksia oli eniten naisenemmistöisillä aloilla. (Kuvio 4.6.) Naisten kokemuksissa ei ollut juurikaan eroa toimialan sukupuolijakauman mukaan. Eniten häirintäkokemuksia naisilla oli naisenemmistöisellä alalla (23 %), sitten sukupuolijakaumaltaan tasaisilla aloilla (20 %) ja vähiten miesenemmistöisillä aloilla (17 %).

Myös miehet kertoivat häirintäkokemuksista eniten naisenemmistöisillä aloilla (9 %). Sukupuolijakaumaltaan tasaisilla aloilla työskentelevistä miehistä 8 prosenttia miehistä kertoi kokeneensa häirintää ja miesenemmistöisillä aloilla kokemuksia oli 5 prosentilla miehistä.

Kuvio 4.6. Seksuaalisen häirinnän kokemukset nykyisessä työssä alan sukupuolijakauman mukaan, % (Naiset n=2735, miehet n=841)

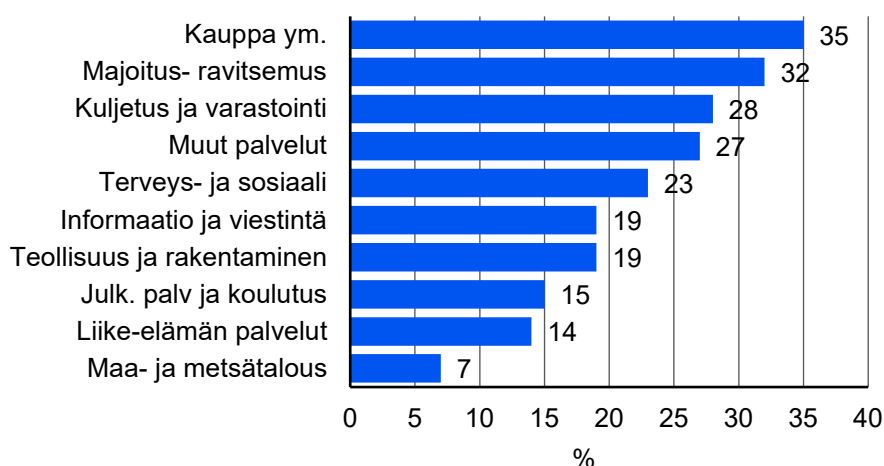

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Se, että naisenemmistöisillä aloilla häirintää koetaan eniten, kertoo ennen kaikkea siitä, että naisenemmistöisimpiä aloja ovat terveys- ja sosiaalipalvelut, muu palvelutoiminta ml. järjestöt ja koulutus, joilla ollaan alttiina asiakkaiden taholta tapahtuvalle häirinnälle (vrt. Sutela ym. 2019).

Seksuaalisen häirinnän kokemukset painottuivat siis tietyille aloille. Nykyisessä työssä seksuaalisen häirinnän kokemuksia naisilla oli eniten kaupan alalla (35 %) sekä majoitus- ja ravitsemisalalla (32 %). Myös kuljetuksessa ja varastoinnissa (28 %), muissa palveluissa (27 %) ja terveys- ja sosiaalialalla (23 %) seksuaalista häirintää kokeneiden naisten osuus oli verraten suuri. (Kuvio 4.7.)

Kuvio 4.7. Naisten nykyisessä työssä kokema seksuaalinen häirintä toimialan mukaan, % (N=2406)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

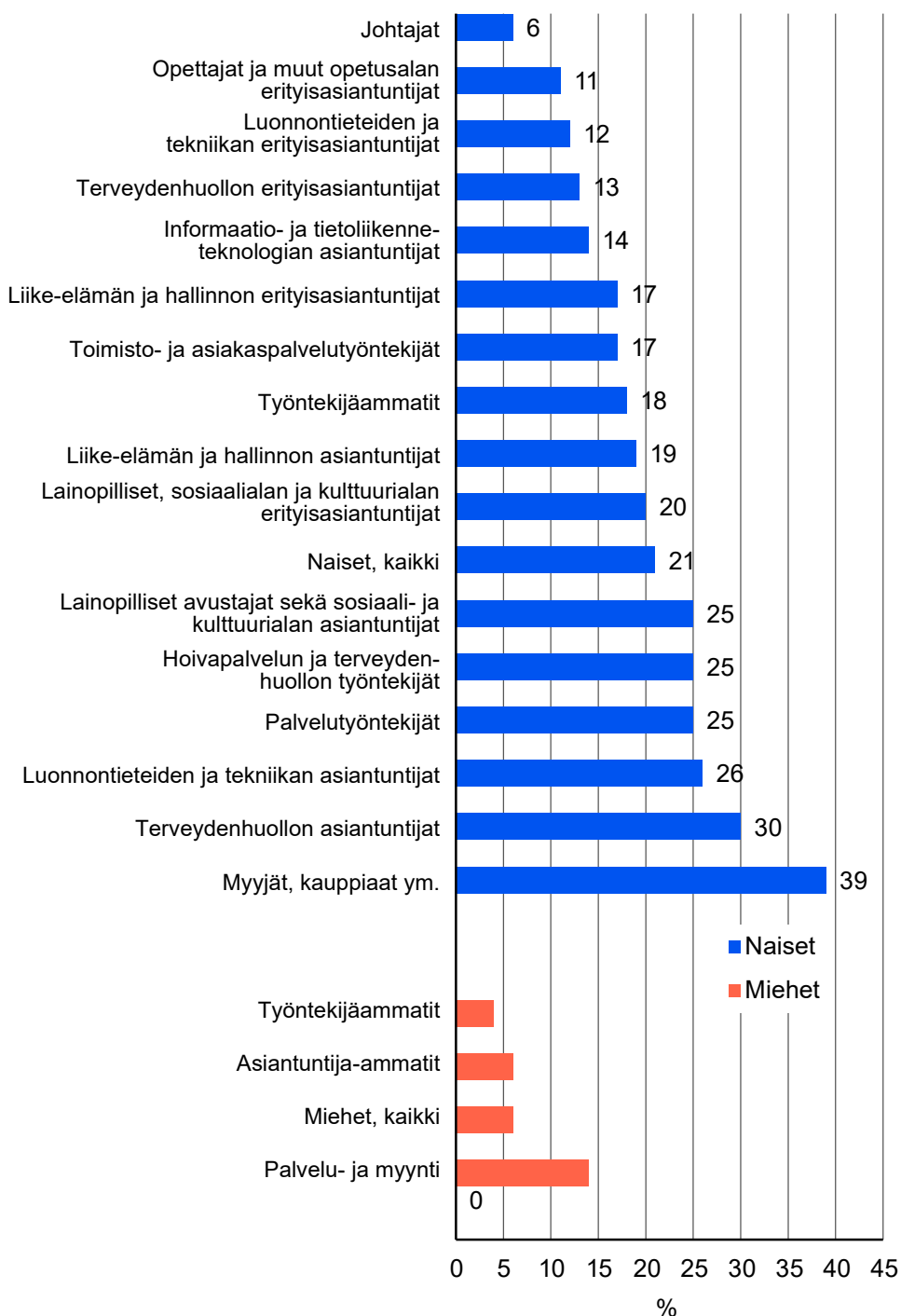
Häirintäkokemukset eri ammateissa

Kuten aiempien tutkimusten perusteella tiedetään (esim. Sutela ym. 2019) kohtaavat naiset seksuaalista häirintää erityisesti palveluammateissa. (Kuvio 4.8.) Tarkastelussa ammattiluokkia karkeistettiin siten, että kussakin ammattiluokassa on vähintään 100 kyseisen ammattiluokan edustajaa.

Myyjinä ja kauppiaina (39 %) sekä terveydenhuollon asiantuntijoina (30 %) työskentelevillä naisilla häirintäkokemuksia nykyisessä työssä oli eniten. Luonnontieteiden ja tekniikan asiantuntijanasista häirintäkokemuksia oli useammalla kuin joka neljännellä (26 %). Joka neljännellä palvelutyöntekijänä, hoivapalvelun ja terveydenhuollon työntekijänä ja lainopillisina avustajina sekä sosiaali- ja kulttuurialan asiantuntijana työskentelevällä naisella oli kokemuksia häirinnästä. Vähiten häirintäkokemuksista nykyisessä työssä raportoivat johtajina (6 %) ja opettajina ja muina opetusalan erityisasiantuntijoina työskentelevät naiset (11 %).

Koska miesten määrä aineistossa on varsin pieni, ei heidän osaltaan voida tehdä vastaavaa ammattiryhmittäistä tarkastelua. Tämän takia miesten ammatit jaettiin kolmeen ryhmään: palveluun ja myyntiin, asiantuntijoihin sekä työntekijöihin. Palvelu- ja myyntiammateissa työskentelevät miehet kertoivat useammin nykyisessä työssä koetusta seksuaalisesta häirinnästä (14 %) kuin asiantuntija-ammateissa (6 %) tai työntekijäammateissa (4 %) työskentelevät miehet.

Kuvio 4.8. Seksuaalista häirintää nykyisessä työssä kokeneet ammattiryhmittäin, % (Naiset n=2751, miehet n=838)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Kenen taholta häirintää koetaan?

Työolotutkimuksen (Sutela ym. 2019) ja tasa-arvobarometrin (Attila ym. 2018) mukaan seksuaalista häirintää koetaan työssä yleisimmin juuri asiakkaiden taholta. Tämä tutkimus osoittaa samaa.

Toisaalta työssä koettu seksuaalinen häirintä on sukupuolistunutta sen takia, että usein tekijä on mies. Naiset kokevat häirintää pääasiassa miesten taholta (94 %) ja miehet puolestaan naisten (60 %) ja toisten miesten (34 %) taholta.

Tässä tutkimuksessa työssä koettuun häirintään katsotaan työpaikalla koetun häirinnän lisäksi kuuluvan myös muualla kuin työpaikalla koettu työhön liittyvä häirintä, kun se tapahtuu kahden ammatillisessa suhteessa toisiinsa olevan välillä. Häirinnän tekijä voi siis olla esimerkiksi johtavassa asemassa oleva, kollega, potilas, asiakas, oppilas tai oppilaan vanhempi. Myös kollegan esittämät seksuaalissävytteiset vitsit työpaikan ulkopuolella, kuten pikkujouluissa tai koulutuksessa, ovat seksuaalista häirintää.

Tyypillisimmin seksuaalista häirintää työelämässä oli koettu jonkun ulkopuolisen taholta. Naisilla kokemuksia oli tyypillisimmin jonkun muun kuin työpaikalla työntekijänä olevan miehen, kuten asiakkaan, potilaan, matkustajan tai oppilaan taholta (62 %). Noin puolet häirintää kokeneista naisista oli kokenut työelämässä häirintää miespuolisen kollegan taholta (48 %) ja noin viidennes esihenkilönä tai muun johtavassa asemassa toimivan miehen taholta (19 %).

Joka kolmas (34 %) häirintää kokenut mies oli kohdannut häirintää työssä muun kuin työntekijän, kuten asiakkaan tai oppilaan taholta ja yhtä usea kollegana työskentelevän naisen taholta. Lähes joka neljäs (23 %) häirintää kokenut mies kertoi kokeneensa häirintää määrittelemättömän henkilön taholta, eli ei joko halunnut tai osannut kertoa tarkemmin. Myös miehillä oli kokemuksia häirinnästä ei-työntekijänä toimivan miehen, kuten asiakkaan, potilaan, matkustajan tai oppilaan taholta (17 %) ja kollegana työskentelevän miehen taholta (19 %).

Häirintäkokemuksia oli vähemmän esihenkilönä tai muun johtavassa asemassa toimivan naisen taholta: häirintää kokeneilla miehillä kokemuksia kahdella prosentilla, naisilla alle prosentilla.

Siinä kenen taholta seksuaalista häirintää koetaan, on toimialakohtaisia eroja. Koska toimialaa koskeva tieto on haastatteluhetken tieto, on seuraavassa tarkasteltu nykyisessä työssä koettua häirintää. Tarkastelussa on mukana ovat vain seksuaalista häirintää kokeneet naiset, sillä havaintoja nykyisessä työssä koetusta häirinnästä ei miesten osalta ollut riittävästi alakohtaiseen analyysiin.

Asiakkaiden taholta koetusta seksuaalisesta häirinnästä nykyisessä työssä raportoivat eniten kaupan alalla (92 %), majoituksessa ja ravitsemuksessa (91 %), terveys- ja sosiaalialalla (89 %), sekä maa- ja metsätaloudessa (79 %) työskentelevät naiset. Näillä aloilla naisten kokemaa seksuaalista häirintää oli myös yleistä.

Työkaverin taholta koettu häirintä oli yleisintä informaation ja viestinnän alalla (93 %), teollisuudessa ja rakentamisessa (82 %) sekä kuljetuksessa ja varastoinnissa (79 %) työskentelevillä naisilla. Sen sijaan maa- ja metsätaloudessa (21 %) työskentelevät häirintää kokeneet naiset raportoivat vähiten työkaverin taholta koetusta seksuaalisesta häirinnästä.

Esihenkilön taholta häirintää kokeneiden naisten osuudet olivat selvästi pienempiä kuin asiakkaiden ja kollegojen taholta koetun häirinnän osuudet. Teollisuudessa ja rakentamisessa (28 %) sekä liike-elämän palveluissa (27 %) esihenkilön taholta koettua häirintää naiset raportoivat eniten. Terveys- ja sosiaalialalla naiset raportoivat puolestaan vähiten (2 %) esihenkilöiden taholta koetusta häirinnästä.

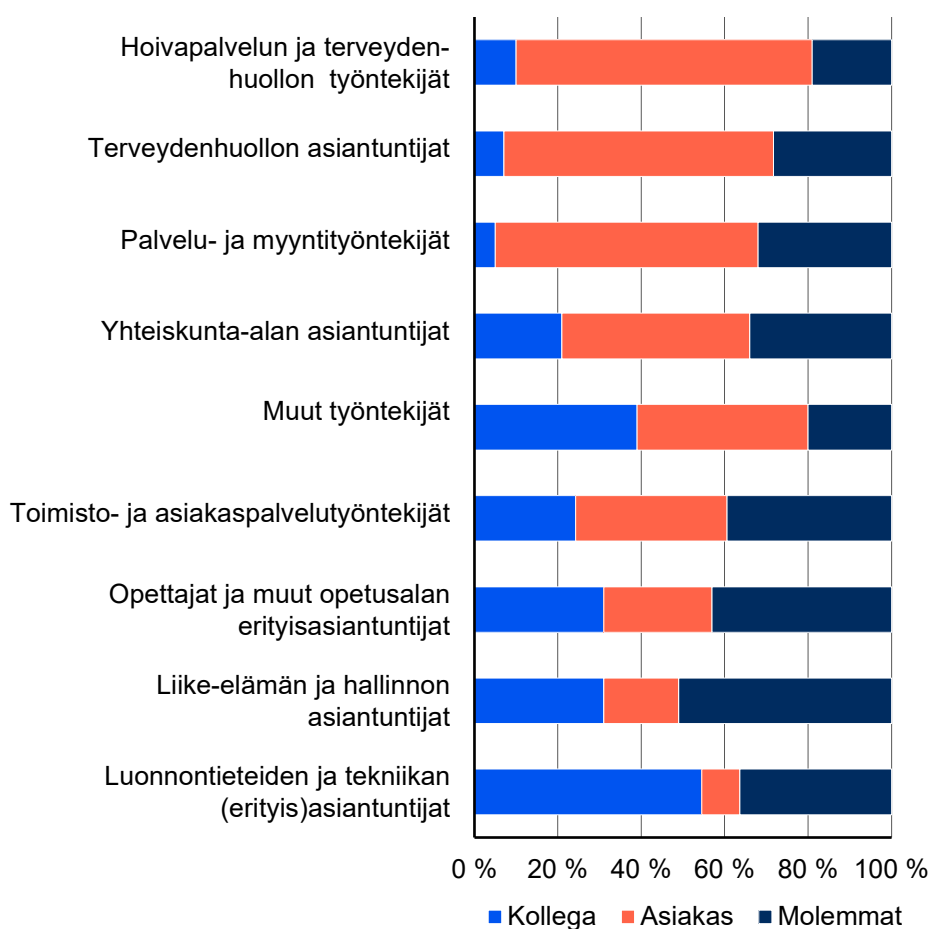
Vaikka toimiala kertookin jo paljon siitä, kenen taholta seksuaalista häirintää koetaan, kertoo ammattiryhmittäinen tarkastelu tarkemmin siitä, mihin ammattiryhmiin häirintäkokemukset alalla paikantuvat ja keiden taholta näissä ammateissa häirintää kohdataan. Aineistossa oleva ammattitieto koskee työssä tutkimusajankohtana olleita, minkä takia seuraavassa tarkastellaan häirinnän tekijöitä nykyisessä työssä koetun häirinnän osalta eikä koko työelämän ajalta. Tapausten pienen lukumäärän takia esihenkilöiden taholta koettu häirintä on yhdistetty kollegan taholta koettuun häirintään.

Erilaisissa hoivan, terveydenhuollon, palveluiden ja myynnin ammateissa työskentelevien naisten kohtaama seksuaalinen häirintä oli tyypillisimmin pelkästään asiakkaiden taholta koettua. (Kuvio 4.10.) Näillä aloilla pelkästään kollegan taholta koetun häirinnän kokemuksista raportoitiin muita aloja vähemmän.

Luonnontieteiden ja tekniikan asiantuntijoina ja erityisasiantuntijoina työskentelevien naisten kokemaa seksuaalista häirintää oli tyypillisesti kollegan taholta tapahtuvaa, tai sekä kollegan että asiakkaan taholta tapahtuvaa.

Kaikissa ammattiryhmissä seksuaalista häirintää kuitenkin koettiin sekä kollegan että asiakkaan taholta. Tyypillisintä se oli liike-elämän ja hallinnon asiantuntijoiden sekä opettajina ja muina opetusalan erityisasiantuntijoina työskentelevien naisten kohtaamassa häirinnässä, mutta sitä esiintyi kaikissa ammattiryhmissä, vähiten kuitenkin hoivapalvelun ja terveydenhuollon työntekijöiden ammattiryhmässä sekä muiden työntekijöiden ammattiryhmässä. Muiden työntekijöiden ammattiryhmässä naisten häirintäkokemukset olivat lähes yhtä usein pelkästään kollegan tai asiakkaan taholta koettuja ja joka viides oli kokenut sitä sekä kollegan että asiakkaan taholta.

Kuvio 4.9. Naisten nykyisessä työssä kokema seksuaalinen häirintä ammatin ja tekijän mukaan, % (N=590) / (ammattiluokka sulkeissa)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Työssä koetun seksuaalisen häirinnän ilmenemismuodot

Työssä koetun seksuaalisen häirinnän ilmenemistavat näyttävät olevan samoja kuin häirintäkokemusten ilmenemistavat väestön tasollakin (Vrt. Attila ym. 2018).

Tyypillisimmin työelämässä koettu seksuaalinen häirintä ilmeni asiattomina vitseinä tai loukkaavina huomautuksina. (Kuvio 4.11.) Joka kolmas nainen kertoi kokeneensa tällaista häirintää työelämässä. Ei-toivottua fyysistä kontaktia kertoi kokeneensa 29 prosenttia naisista. Myös miehillä edellä mainitut häirinnän muodot olivat yleisimmät, vaikkakin niitä oli kokenut selvästi harvempi mies (6 %) kuin nainen.

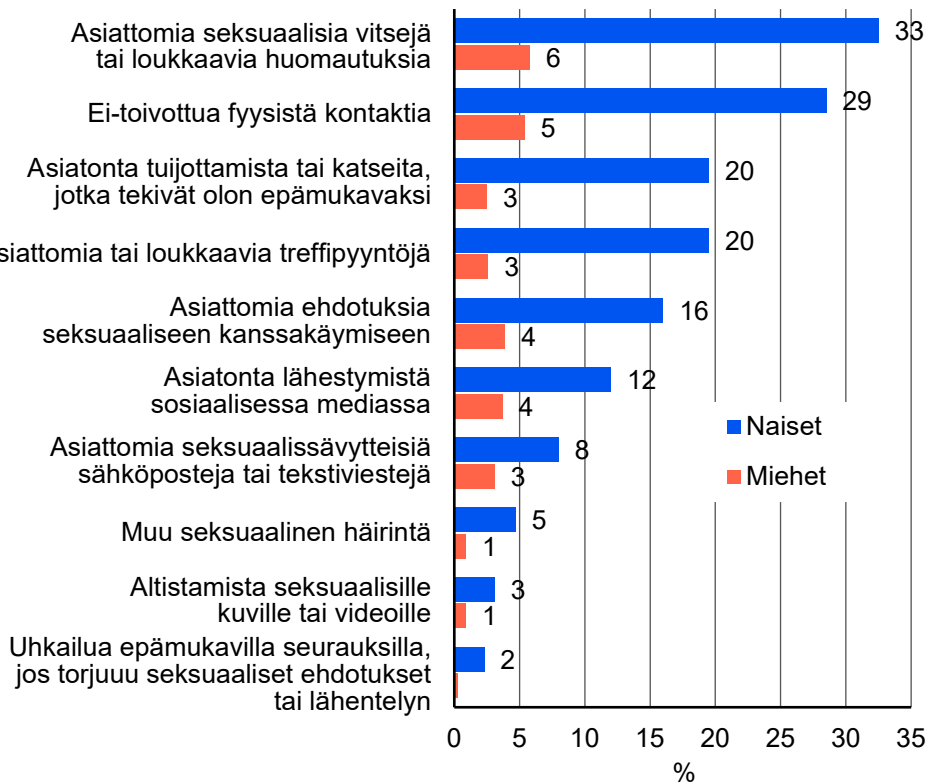
Joka viidennellä (20 %) naisella oli kokemuksia asiattomista tai loukkaavista treffipyynnöistä ja asiattomista ehdotuksista seksuaaliseen kanssakäymiseen. Miehistä 3 prosenttia oli saanut asiattomia tai loukkaavia treffipyyntöjä ja 4 prosenttia asiattomia ehdotuksia seksuaaliseen kanssakäymiseen.

Useampi kuin joka kymmenes (12 %) nainen oli kohdannut asiattontaa lähestymistä sosiaalisessa mediassa ja hieman harvempi (8 %) saanut asiattomia seksuaalissävytteisiä sähköposteja tai tekstiviestejä. Miehistä 4 prosenttia oli kohdannut asiattontaa lähestymistä sosiaalisessa mediassa ja lähes yhtä usea (3 %) saanut asiattomia seksuaalissävytteisiä sähköposteja tai tekstiviestejä.

Seksuaalisille kuville tai videoille oli altistunut 3 prosenttia naisista ja 5 prosenttia oli kohdannut muuta seksuaalista häirintää. Naisista 2 prosenttia kertoi kohdanneensa uhkailua epämiellyttävillä seurauksilla torjuttuaan seksuaaliset ehdotukset tai lähentelyn.

Miehistä seksuaalisille kuville tai videoille oli altistunut prosentti ja muulle seksuaaliselle häirinnälle yhtä usea. Uhkailua epämiellyttävillä seurauksilla miehet eivät olleet juuri kohdanneet (0,3 %).

Kuvio 4.10. Työelämässä koetun seksuaalisen häirinnän muodot, % häirintää kokeneista (Naiset n=5633, miehet n=1391)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Toimialojen välillä on jonkin verran eroa siinä, minkä tyyppistä seksuaalista häirintää niillä työskentelevät naiset kokevat.

Lähes kaikilla toimialoilla asiaton tuijottaminen tai katseet, jotka tekivät olon epämukavaksi, oli yleisin naisten kokema seksuaalisen häirinnän muoto. Eniten sitä kuitenkin koettiin muissa palveluissa, kaupan alalla, terveys- ja sosiaalialalla sekä majoitus- ja ravitsemusalalla.

Asiattomia seksuaalisia vitsejä tai loukkaavia huomautuksia esiintyi tyypillisesti kaupan alalla, muissa palveluissa ja majoitus- ja ravitsemuksen alalla, mutta myös maa- ja metsätaloudessa sekä informaatio- ja viestintäalalla, joilla ne olivat tyypillisin naisten kokema seksuaalisen häirinnän muoto.

Myös ei-toivottu fyysinen kontakti oli verraten yleinen naisten kokema seksuaalisen häirinnän muoto eri toimialoilla: Tyypillisintä se oli majoitus- ja ravitsemisalalla, missä sitä raportoi kokeneensa 39 % häirintää kokeneista naisista. Vähiten ei-toivottua fyysistä kontaktia koettiin julkisissa ja liike-elämän palveluissa, mutta niissäkin noin joka neljännellä häirintää kokeneella oli kokemuksia tästä häirinnän muodosta.

Asiattomia tai loukkaavia treffipyyntöjä oli koettu eniten kaupan alalla, majoitus- ja ravitsemisalalla, muissa palveluissa sekä kuljetuksessa ja varastoinnissa. Kokemuksia asiattomista ehdotuksista seksuaaliseen kanssakäymiseen raportoitiin puolestaan eniten majoitus- ja ravitsemisalalla sekä kuljetuksessa ja varastoinnissa.

Asiattomia seksuaalissävytteisiä sähköposteja tai tekstiviestejä ilmeni puolestaan eniten teollisuudessa ja rakentamisessa, muissa palveluissa ja informaatiossa ja viestinnässä. Altistamista seksuaalisille kuville tai videoille ilmeni eniten teollisuudessa ja rakentamisessa, majoitus- ja ravitsemisalalla sekä informaation ja viestinnän toimialalla.

Uhkailua epämiellyttävillä seurauksilla oli koettu vähiten ja vaihtelu toimialojen välillä oli pientä. Majoitus- ja ravitsemisalalla työskentelevät naiset kertoivat kokeneensa tätä häirintämuotoa hieman useammin kuin muilla aloilla työskentelevät.

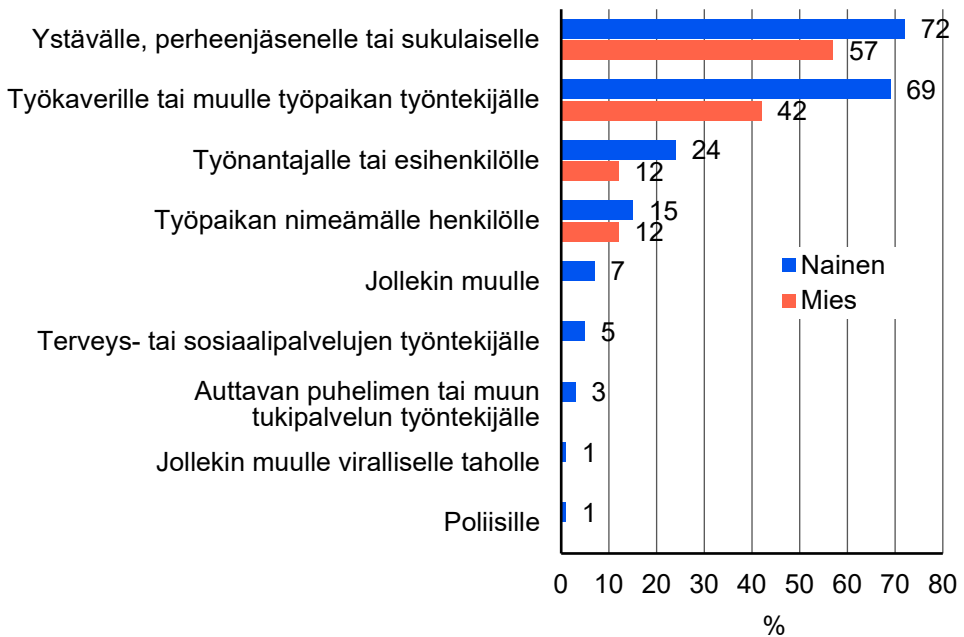
Työssä koetusta seksuaalisesta häirinnästä kertominen ja työpaikan toimenpiteet

Noin puolet seksuaalista häirintää työssä kokeneista oli edellisten 12 kuukauden aikana kertonut kokemuksestaan jollekin, naiset miehiä useammin. Kuten väkivallasta muutenkin, oli myös työpaikalla koetusta seksuaalisesta häirinnästä kerrottu tavallisimmin läheiselle henkilölle, kuten ystävälle, perheenjäsenelle tai sukulaiselle. Häirintää kokeneista naisista 72 prosenttia oli kertonut kokemuksestaan läheiselle, miehistä 57 prosenttia. (Kuvio 4.12.)

Lähes yhtä usein häirintäkokemuksesta oli kerrottu työkaverille tai muulle työpaikan työntekijälle: naisista 69 prosenttia ja miehistä 42 prosenttia. Noin neljännes (24 %) häirintää kokeneista naisista oli kertonut asiasta työnantajalle tai esihenkilölle, miehistä 12 prosenttia. Työpaikan nimeämälle henkilölle, joka on velvollinen ryhtymään toimenpiteisiin, oli kertonut 15 prosenttia naisista ja 12 prosenttia miehistä. Joka kymmenes nainen oli kertonut kokemuksestaan jollekin viralliselle taholle, kuten poliisille, auttavaan puhelimeen tai tukipalvelun, terveys- tai sosiaalipalvelujen työntekijälle. Miehet eivät olleet raportoineet kokemuksestaan näille tahoille ollenkaan.

Suuri osa häirintäkokemuksista jää siis raportoimatta ja työnantajalta tai viranomaisilta piiloon, mikä tarkoittaa valitettavasti myös sitä, että häirintä saattaa jatkua eikä tekijälle koidu seuraamuksia.

Kuvio 4.11. Työssä koetusta seksuaalisesta häirinnästä 12 edellisen kuukauden aikana eri tahoille raportoineet, % häirintää kokeneista (Naiset n=314, miehet n=15)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Työpaikan ilmapiiri ja kulttuuri vaikuttanevat myös siihen, miten kokemuksista kerrotaan eteenpäin. Asiasta kertominen voi olla erityisen vaikeaa, erityisesti silloin, jos häiritsijä on esimerkiksi esihenkilö tai johtavassa asemassa oleva henkilö. Häirintään voi liittyä vallankäyttöä ja mahdollista uhkaa työpaikan säilymisestä.

Työssä olevat naiset ilmoittivat (71 %) miehiä (67 %) useammin tietävänsä, mistä voivat hakea apua, jos kohtaavat seksuaalista häirintää työssään. Naisista alle 25-vuotiaat tiesivät avun hakemisen tavat heikoiten, vaikka heistäkin kuitenkin yli puolet (57 %) tiesi mistä apua voi hakea, jos kohtaa seksuaalista häirintää työssä. Mitä vanhemmasta työikäisten ikäryhmästä oli kyse, sitä tietoisempia naiset olivat avun hakemisen tavoista. Kaikkein tietoisimpia olivat 55–64-vuotiaat naiset; heistä 82 prosenttia tiesi mistä apua voi hakea. Tätä vanhemmista, 65–74-vuotiaista naisista selvästi harvempi, 67 prosenttia, tiesi mistä hakea apua.

Ei ole yllättävää, että johtajana työskentelevät naiset (83 %) tiesivät ammattiryhmistä parhaiten mistä apua voi hakea seksuaalista häirintää kohdatessa – kyseisen tiedon kun voi jo lähtökohtaisesti ajatella kuuluvan johtajan toimenkuvaan. Tässä mielessä osuuden voisi olettaa olevan korkeampikin. Myös eri asiantuntija-ammateissa työskentelevät naiset olivat tietoisia avun hakemisen

tavoista. Sen sijaan myyjinä, kauppiaina ym. työskentelevät naiset (64 %), muut työntekijät (66 %) sekä palvelutyöntekijät (67 %) tiesivät avun hakemisen tavat heikoiten.

Työssä olevista miehistä hieman yli puolet (51 %) ja naisista hieman harvempi (44 %) kertoi, että työpaikalla on häirintäyhdyshenkilö tai muu taho, johon seksuaalista häirintää kokeva voi olla yhteydessä. Vastaavasti miehet (53 %) kertoivat hieman naisia (50 %) useammin, että työpaikalla on ohjeistus siitä, miten seksuaalista häirintää kokeneen tulisi toimia.

Työssä koettu verkkohäirintä ja -väkivalta

Tutkimuksen kyselylomakkeella kysyttiin verkossa koetusta häirinnästä ja väkivallasta. Luvussa 5 tarkastellaan verkossa koettua väkivaltaa ja häirintää yleisesti ja seuraavassa lyhyesti työelämän osalta.

Hieman useampi kuin joka kymmenes (11 %) 16–74-vuotias ilmoitti kokeneensa verkkoväkivaltaa tai -häirintää työssään. Sukupuolten välillä ei kuitenkaan ollut suurta eroa työssä koetun verkkoväkivallan ja -häirinnän osalta: työssä olleista naisista kokemuksia oli 12 prosentilla ja miehistä 10 prosentilla.

Noin prosentti oli kokenut häirintää usein ja joka kymmenes satunnaisesti. Niistä naisista, jotka kertoivat kokeneensa verkkohäirintää työssä, 1 prosentti (0,8 %) kertoi kokeneensa verkkohäirintää työssä usein; miehillä vastaava osuus oli hieman yli prosentti (1,4 %). Satunnaisista verkkohäirinnän kokemuksista työssä kertoi 11 prosenttia naisista ja 9 prosenttia miehistä.

Ikä näyttää sen sijaan olevan suurempi selittäjä verkkoväkivallan ja -häirinnän kokemuksissa kuin sukupuoli yksinään. 18–24-vuotiaista 5 prosenttia oli kokenut työssä verkkohäirintää usein, 25–44-vuotiaista noin prosentti ja tätä vanhemmista noin puoli prosenttia.

Toimia seksuaalisen häirinnän kitkemiseksi työelämästä tarvitaan edelleen

Seksuaalista häirintää koetaan työpaikoilla yhä edelleen, vaikka sen kitkemiseksi on jo tehty paljon. Työssä koettu seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä lisää myös riskiä pitkille sairauspoissaoloille (Blindow ym. 2021). Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ovat yksi tapa ehkäistä seksuaalista häirintää. (ks. esim. Attila & Koskinen 2020.) Näitä suunnitelmia ei kuitenkaan edellytetä alle 30 henkilöä työllistäviltä työpaikoilta, joten pienet työpaikat jäävät niiden ulkopuolelle. Työpaikan yhteiset ja näkyväksi tehdyt pelisäännöt ja ohjeistukset, joihin on sitouduttu ja jotka ovat kaikkien tiedossa ovat oleellisia keinoja kitkeä seksuaalista häirintää työpaikoilla – ainakin työyhteisöön kuuluvien henkilöiden taholta koetun häirinnän osalta. Sen sijaan asiakkaiden tai muiden työhön liittyvien henkilöiden taholta koettuun häirintään voi olla vaikeampi puuttua. Ohjeet siihen, miten häirintään tulee reagoida sitä havaitessa tai kokiessa, ovat ensiarvoisia. Muutoin seksuaalisesta häirinnästä raportointi voi olla vaikeaa ja se voi jäädä tekemättä kokonaan.

Lähteet

Attila, H. & Koskinen, H. (2020) Työpaikkojen tasa-arvosuunnitelmat ja palkkakartoitukset 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:33. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162520>

Attila, H. & Pietiläinen, M. & Keski-Petäjä, M. & Hokka, P. & Nieminen, M. (2018) Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018.

Blindow, K. & Bondenstam, F. & Johansson, G. & Bodin, T. & Westerlund, H. & Nyberg, A. (2021) Sexual and gender harassment in Swedish workplaces: A prospective cohort study on implications for long-term sickness absence. *Scand J Work Environ Health*. 2021 Sep 1; 47(6): 466–474. doi: 10.5271/sjweh.3971 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8504545/>

Lyly-Yrjänäinen, M. (2023) Työolobarometri 2022. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2023:13. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki 2023.

Sutela, H., Pärnänen, A. & Keyriläinen, M. (2019) Digiajan työelämä – Työolotutkimuksen tuloksia 1977–2018. Tilastokeskus.

Tasa-arvovaltuutettu. Viitattu 22.8.2023. <https://tasa-arvo.fi/hairinta>
Työsuojevaluvaluutettu. Viitattu 22.8.2023 <https://www.tyosuoja.fi>

5. Väkivalta ja häirintä verkossa

Marjut Pietiläinen & Henna Attila

- 27 prosenttia 16–74-vuotiaista naisista ja 23 prosenttia 18–74-vuotiaista miehistä on kokenut väkivaltaa tai häirintää verkossa.
- Tyypillisimmin verkkohäirintää on koettu vapaa-ajalla parisuhteen, perhesuhteen tai sukulaisuussuhteen ulkopuolella.
- Naiset raportoivat kokeneensa verkossa häirintää tai väkivaltaa miehiä useammin kaikissa muissa tapahtumaympäristöissä paitsi luottamustehtävässä.
- Yleisimmät verkkohäirinnän muodot ovat epäasialliset julkiset kommentit ja yksityisviestinä saadut epäasialliset kommentit. Naiset kohtaavat verkkohäirintää tyypillisesti yksityisviestein, miehet julkisin kommentein.
- Naiset kohtaavat fyysistä uhkaa miehiä useammin: 16 prosenttia verkkohäirintää kokeneista naisista ja 11 prosenttia miehistä kertoi kohdanneensa fyysistä uhkaa itseä tai läheisiä kohtaan.
- Verkossa koettu häirintä on muuttanut useammin naisten kuin miesten toimintaa. Naisista 48 prosenttia kertoi häirinnän vuoksi vältäneensä keskusteluihin osallistumista verkossa tai sosiaalisessa mediassa, miehistä 28 prosenttia. Keskusteluun osallistumista kertoi vähentäneensä tai rajoittaneensa 39 prosenttia verkkohäirintää kokeneista naisista ja 29 prosenttia miehistä.
- Puolet 16–74-vuotiaista on todistanut väkivaltaa tai häirintää verkossa, alle 35-vuotiaista osuus on yli 80 prosenttia. Verkkoväkivallan tai -häirinnän todistamisella on yhtä suuri vaikutus toimintaan kuin väkivallan kokemisella itse.
- Verkossa koetusta häirinnästä raportoidaan viranomaisille ani harvoin.

Samalla, kun digitalisaatio ja teknologian kehittyminen ovat tarjonneet ihmisille uusia positiivisia mahdollisuuksia, ovat ne valitettavasti tarjonneet uuden kanavan myös väkivallalle. Tämä taas on vaikuttanut väkivallan muotoihin ja seurauksiin. Nykyisten ja entisten kumppanien taholta koettua väkivaltaa ja vainoa koetaankin yhä enenevässä määrin myös teknologian välityksellä. Ääntään verkossa käyttävät naiset ovat kohdanneet systemaattista häirintää, heitä on häpäisty ja uhkailtu. Netissä luvattomasti levitetyt intiimit kuvamateriaalit, seksistiset ja naisvihamieliset kommentit verkossa tapahtuvassa keskustelussa, fyysisellä tai seksuaalisella väkivallalla uhkaaminen ovat yleistyneet.

Verkkoväkivallalla ja -häirinnällä tarkoitetaan henkilöön verkon tai sosiaalisen median kautta kohdistuvaa asiattonta tai loukkaavaa viestittelyä, uhkailua tai maalittamista. Maalittamisella tarkoitetaan ilmiötä, jossa yksi tai useampi toimija kehottaa tai yllyttää suurta joukkoa hyökkäämään yhden ihmisen kimppuun eri tavoin, kuten lähettämällä vihaviestejä sähköpostilla tai sosiaalisessa mediassa tai yksityiselämän tietojen esiin kaivamisena ja niiden vääristelemisenä (<https://intermin.fi/poliisiasiat/viharikollisuus/maalittaminen>, luettu 2.6.2023.). Vainoamisesta on puolestaan kyse, jos teot ovat toistuvia ja yhden ja saman henkilön tekemiä.

Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö -tutkimuksen mukaan vuonna 2020 seitsemän prosenttia 16–89-vuotiaista on kokenut joskus internetissä häirintää; 16–24-vuotiaista naisista 18,5 prosenttia ja 13,0 prosenttia miehistä. Vastaavasti epäasiallisen lähestymisen kohteeksi oli vuonna 2020 internetissä joskus joutunut 17,3 prosenttia naisista ja 8,5 prosenttia miehistä; 16–24-vuotiaista naisista 49,7 prosenttia ja 14,9 prosenttia miehistä. Epäasiallinen käytös tarkoittaa esimerkiksi hyökkäävää tai epämukavaksi koettua seksuaalista käytöstä. (Tilastokeskus 2020.) Myös Rikosuhritutkimuksen 2018 mukaan naiset kokevat verkossa enemmän seksuaalista häirintää ja muuta häirintää kuin miehet (Daniellson & Näsi, 2019).

Verkkohäirintäkokemusten on osoitettu olevan yhteydessä näkyvyyteen verkossa ja kohdistuvan erityisesti naisiin (Nissinen, 2022). Verkon ulkopuoliset vahvat sosiaaliset suhteet voivat puolestaan auttaa suojaamaan nuoria ja nuoria aikuisia verkossa tapahtuvien uhrikokemusten kielteisiltä vaikutuksilta (Kaakinen 2018).

Tässä tutkimuksessa kaikilta 16–74-vuotialta tiedusteltiin heidän havaintojaan ja kokemuksiaan verkossa tapahtuneesta väkivallasta ja häirinnästä. Seuraavassa tarkastelemme verkossa tapahtuvan väkivallan ja häirinnän yleisyyttä raportoitujen kokemusten ja havaintojen perusteella.

Verkkoväkivallan ja -häirinnän kokemukset

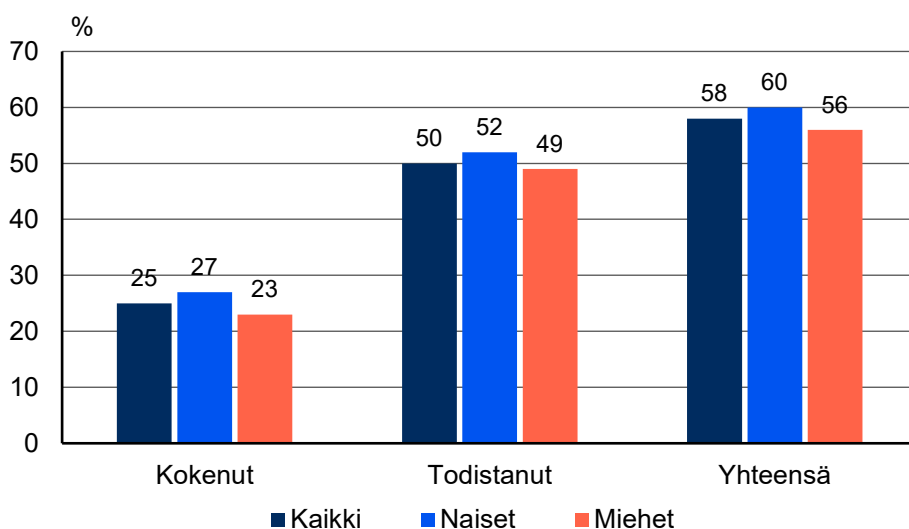
Naisilla kokemuksia verkkoväkivallasta tai -häirinnästä oli jonkin verran enemmän kuin miehillä, vaikkakaan ero sukupuolten välillä ei ollut suuri. Naisista 60 prosenttia ja miehistä 56 prosenttia oli havainnut tai todistanut väkivaltaa tai häirintää verkossa.

Noin puolet naisista (52 %) ja miehistä (49 %) raportoi todistaneensa toiseen henkilöön kohdistuvaa verkkoväkivaltaa tai häirintää.

Naiset kuitenkin kertoivat kokeneensa verkossa tapahtuvaa väkivaltaa tai häirintää hieman useammin kuin miehet. Naisista hieman yli neljännes (27 %) ja miehistä hieman alle neljännes (23 %) kertoi omakohtaisista verkkohäirinnän kokemuksista.

Kuvio 5.1. Verkossa tapahtuvaa väkivaltaa tai häirintää elämänsä aikana kokeneet tai sitä todistaneet, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä.

(Naiset n=6103, miehet=1422)

Lähde: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Koska eri ikäiset käyttävät tieto- ja viestintäteknikkaa eri lailla, eri alustoilla ja eri laajuudessa (vrt. Väestön tieto- ja viestintäteknikan käyttö), on selvää, että myös verkkohäirinnän ja -väkivallan kokemisessa on eroa ikäryhmien välillä.

Alle 35-vuotiaat raportoivat verkkohäirintää tai -väkivaltaa huomattavasti useammin kuin sitä vanhemmat ja nuorimmissa 16–24-vuotiaiden ikäryhmässä kokemuksista kertoneita oli kaikkein eniten. 16–24-vuotiaista naisista 87 prosenttia ja miehistä 83 prosenttia oli kokenut tai todistanut väkivaltaa tai väkivaltaa verkossa. 25–34-vuotiaista naisista 84 prosenttia kertoi kokeneensa tai todistaneensa verkkohäirintää, miehistä hieman harvempi, 72 prosenttia.

Mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä vähemmän kokemuksia verkkohäirinnästä on. 35–44-vuotiaista naisista 67 prosenttia ja miehistä 64 prosenttia kertoi todistaneensa tai kokeneensa häirintää verkossa. Vastavista kokemuksista kertoi yli puolet 45–54-vuotiaista: naisista 60 prosenttia ja miehistä 54 prosenttia. Sen sijaan 55–64-vuotiaista kokemuksia oli enää harvemmalla kuin joka toisella: naisista verkkohäirintää oli todistanut tai kokenut 43 prosenttia ja miehistä 46 prosenttia. Vaikka vanhimmassa 65–74-vuotiaiden ikäryhmässä kokemuksia oli vähiten, kertoi tämän ikäisistäkin lähes joka kolmas kokeneensa tai todistaneensa verkkoväkivaltaa tai -häirintää.

Verkossa koetun väkivallan ja häirinnän muodot

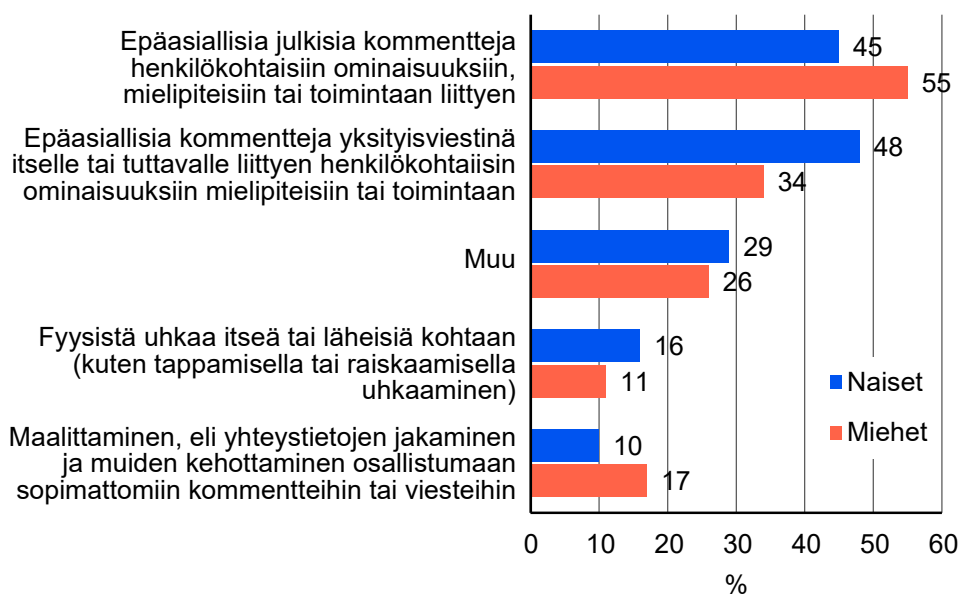
Henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, mielipiteisiin tai toimintaan liittyvät epäasialliset kommentit olivat yleisin verkkohäirinnän muoto. Miehet (55 %) kohtasivat sitä naisia (45 %) useammin ja selvästi muita verkkohäirinnän muotoja yleisemmin.

Toiseksi yleisin verkkohäirinnän muoto olivat yksityisviestinä saadut epäasialliset kommentit, joita oli saatu joko itse tai tuttavien tiedettiin saaneen. Tämä verkkohäirinnän muoto oli naisille yleisin ja naiset (48 %) kertoivat kohdanneensa sitä selvästi useammin kuin miehet (34 %). Yksityisviestein tapahtuva verkkohäirintä on todennäköisesti henkilökohtaisempaa kuin julkiset kommentit ja on mahdollisesti myös vakavampaa tai haavoittavampaa.

Naiset kohtasivat fyysistä uhkaa miehiä useammin. Verkkohäirintää kokeneista naisista 16 prosenttia kertoi kohdanneensa fyysistä uhkaa itseä tai läheisiä kohtaan, minkä tarkoitti esimerkiksi tappamisella tai raiskauksella uhkaamista. Miehistä fyysistä uhkaa kertoi kokeneensa 11 prosenttia.

Miehet (17 %) kertoivat naisia useammin (10 %) joutuneensa maalittamisen kohteeksi, mikä tarkoittaa yhteystietojen jakamista ja sitä, että muita kehoitetaan osallistumaan sopimattomaan kommentointiin tai viesteihin.

Kuvio 5.2. Elämänaikaisten verkkoväkivalta- tai häirintäkokemusten tyyppi, % verkkoväkivaltaa tai -häirintää kokeneista 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=1709, miehet=313)

Lähde: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

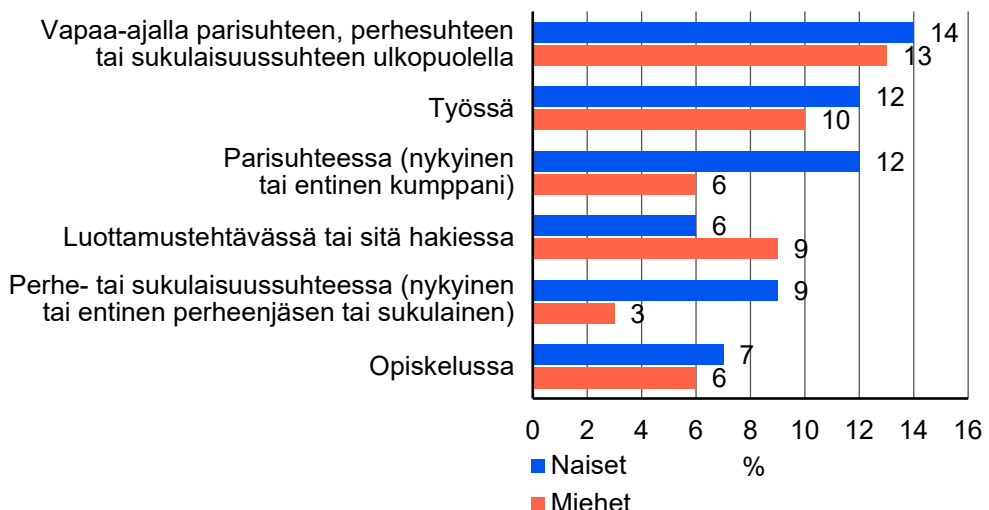
Missä tilanteissa ja kenen taholta verkkohäirintää tai -väkivaltaa koetaan?

Naiset kertoivat kokeneensa verkossa häirintää tai väkivaltaa kaikissa kysytyissä tapahtumaympäristöissä miehiä useammin. Tyypillisimmin elämänaikaisia häirintä- tai väkivaltakokemuksia oli koettu vapaa-ajalla parisuhteen, perhesuhteen tai sukulaisuussuhteen ulkopuolella. Sukupuolten välillä ei tässä ollut juurikaan eroa, naisista 14 prosenttia ja miehistä 13 prosenttia oli kohdannut verkkohäirintää tai -väkivaltaa vapaa-ajalla.

Naisista 12 prosenttia ja 10 prosenttia miehistä kertoi kokeneensa verkossa tapahtuvaa väkivaltaa tai häirintää työssä. Työssä koettua seksuaalista häirintää tarkastellaan luvussa 4. Opiskeluissa verkkoväkivaltaa tai -häirintää oli kokenut 7 prosenttia naisista ja 6 prosenttia miehistä. Sukupuolten välillä ei ollut suurta eroa prosenttiosuuksissa.

Naiset kokevat väkivaltaa tai häirintää verkossa useammin läheistensä taholta kuin miehet. Naisista 12 prosenttia kertoi kokeneensa verkkoväkivaltaa tai -häirintää parisuhteessa joko nykyisen tai entisen kumppanin taholta, miehistä 6 prosenttia. Lähes joka kymmenes (9 %) nainen oli kohdannut verkkoväkivaltaa tai -häirintää nykyisen tai entisen perheenjäsenen tai sukulaisten taholta, miehistä 3 prosenttia.

Kuvio 5.3. Elämänaikaiset verkkoväkivalta- tai häirintäkokemukset tapahtumaympäristön mukaan, % verkkoväkivaltaa tai -häirintää kokeneista 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=1709, miehet=313)

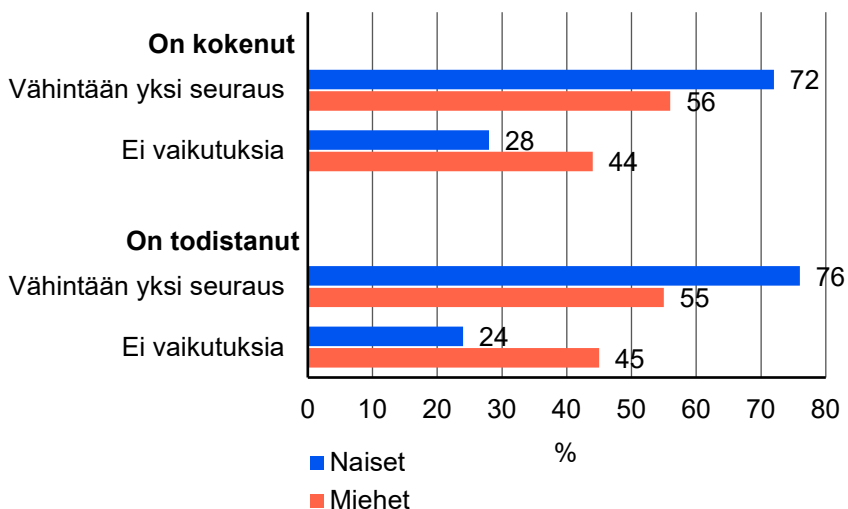
Lähde: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Verkossa koetun väkivallan ja häirinnän seuraukset

Verkossa tapahtuva häirintä on laajalle levinnyt ongelma, jolla voi olla laajoja kielteisiä seurauksia häirinnän uhrin lisäksi myös heidän työyhteisöilleen ja yhteiskunnallisen tiedon avoimuudelle (esim. Celuch ym. 2023; Lakeus 2021). Vakava nettihäirintä voi aiheuttaa ahdistusta myös sitä vierestä seuraavalle. Nettikiusaaminen voi johtaa työpaikan vaihtamiseen, pidättäytymiseen julkisesta keskustelusta tai toiminnan sensuroimiseen. (Celuch ym. 2023.)

Häirintää verkossa kokeneista naisista 72 prosenttia kertoi vähintään yhdestä seurauksesta, miehistä 56 prosenttia. Verkkohäirinnän seuraukset eivät kuitenkaan rajoitu vain häirintää kokeneisiin, vaan ulottuvat myös sitä todistaneisiin. Verkkohäirintää todistaneista naisista 76 prosenttia, eli useampi kuin häirintää kokeneista, raportoi vähintään yhdestä verkkohäirinnän tai -väkivallan seurauksesta. Verkkohäirintää todistaneista miehistä vähintään yhdestä seurauksesta raportoi 55 prosenttia.

Kuvio 5.4. Havaitun tai itse koetun verkkoväkivallan tai -häirinnän seurausten määrä, % verkkoväkivaltaa tai -häirintää kokeneista tai todistaneista 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=3932, miehet n=759)

Lähde: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Naiset kertoivat sekä verkossa koetun väkivallan tai häirinnän että sen todistamisen vaikuttaneen heidän toimintaansa selvästi useammin kuin miehet. Naisista lähes puolet (48 %) oli välttänyt osallistumista keskusteluihin verkossa tai sosiaalisessa mediassa, miehistä hieman useampi kuin joka neljäs (28 %).

Kolmannes verkkohäirintää kokeneista tai todistaneista oli vähentänyt osallistumistaan keskusteluihin verkossa. Keskusteluihin osallistumisen rajoittaminen oli tyypillisempää naisille kuin miehille. Osallistumista online-

keskusteluun tai keskusteluun sosiaalisessa mediassa kertoi vähentäneensä tai rajoittaneensa 39 prosenttia verkkoväkivaltaa tai häirintää kokeneista naisista, miehistä 29 prosenttia.

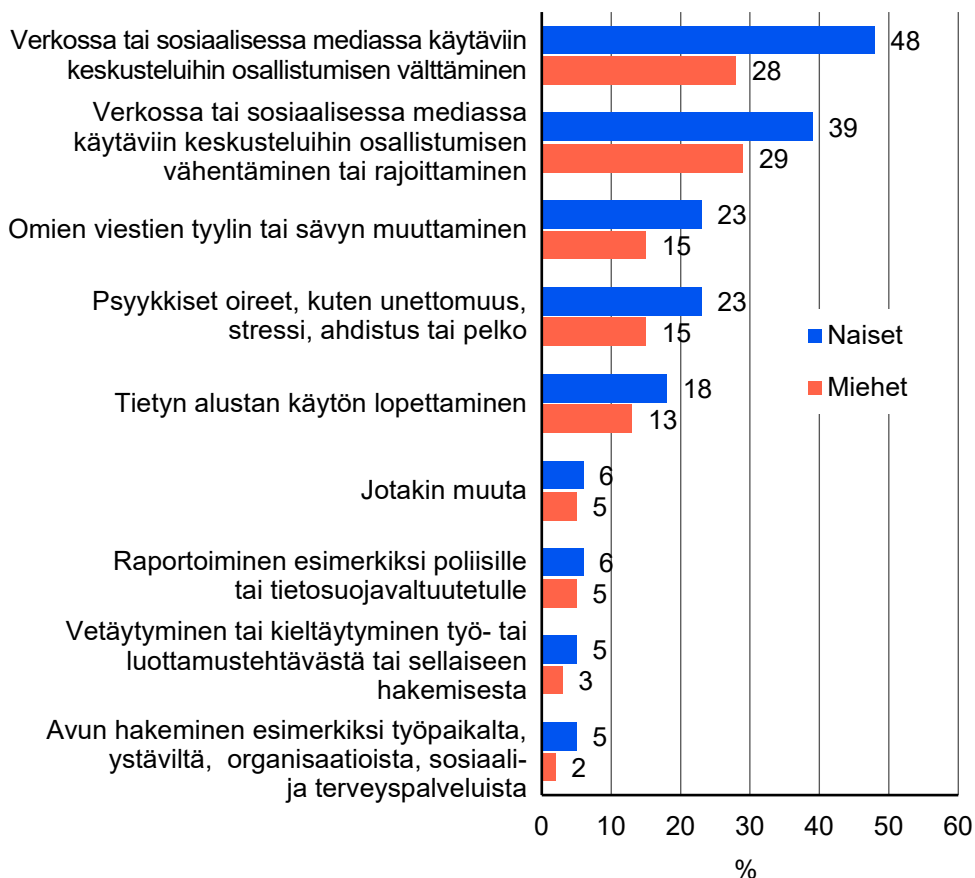
Naiset olivat muuttaneet omien viestiensä tyyliä tai sävyä miehiä useammin: näin oli tehnyt 23 prosenttia naisista ja 15 prosenttia miehistä. Tietyn alustan käytön oli lopettanut 18 prosenttia naisista ja 13 prosenttia miehistä.

Omakohhtaiset kokemukset näyttivät aiheuttavan paljon enemmän psyykkisiä oireita kuin verkkoväkivallan tai -häirinnän todistaminen. Naisista lähes neljännes (23 %) kertoi saaneensa psyykkisiä oireita, kuten unettomuutta, stressiä, ahdistuneisuutta tai pelkoa – miehistä vain 15 prosenttia.

Raportoimisessa esimerkiksi poliisille tai tietosuojavaltuutetulle ei ollut juuri eroa naisten ja miesten välillä: naisista poliisille tai tietosuojavaltuutetulle oli raportoinut 6 prosenttia ja miehistä 5 prosenttia.

Vetäytymisestä tai kieltäytymisestä työ- tai luottamustehtävästä tai sellaiseen hakemisesta raportoivat melko harvat: naisista 5 prosenttia ja miehistä 3 prosenttia. Avun hakemisesta esimerkiksi työpaikalta, ystäviltä, organisaatioista, sosiaali- ja terveystalvveluista raportoi niin ikään 5 prosenttia naisista ja vain 2 prosenttia miehistä.

Kuvio 5.5 Havaitun tai itse koetun verkkoväkivallan tai -häirinnän seuraukset tyyppin mukaan, % verkkoväkivaltaa tai -häirintää todistaneista tai kokeneista 16–74-vuotiaista (Naiset n=3932, miehet n=759)

Lähde: Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Vain harvat olivat kertoneet kokemastaan verkkoväkivallasta. Vain 6 prosenttia verkkoväkivaltaa tai -häirintää kokeneista naisista ja 5 prosenttia miehistä oli kertonut asiasta esimerkiksi poliisille tai tietosuojavaltuutetulle.

Apua verkkohäirintään oli haettu vain vähän. Avun hakeminen esimerkiksi työpaikalta, ystäviltä, organisaatioista, sosiaali- ja terveyspalveluista oli hyvin harvinaista. Naiset olivat kuitenkin hakeneet apua verkkohäirintään hieman miehiä useammin. Naisista 5 prosenttia oli hakenut apua edellä mainituista tahoista, miehistä vain 2 prosenttia.

Toisinaan verkossa koettu väkivalta rajoittaa myös työntekoa; se voi vaikuttaa halukkuuteen toimia työtehtävässä, virassa tai luottamustehtävässä tai estää hakemasta sitä. Verkossa väkivaltaa tai häirintää kokeneista naisista 5 prosenttia ja miehistä 3 prosenttia kertoi vetäytyneensä tai kieltäytyneensä jostakin työ- tai luottamustehtävästä tai sellaiseen hakemisesta. (vrt. luku 4.)

Lähteet

Celuch, M., Latikka, R., Oksa, R., & Oksanen, A. (2023). Online Harassment and Hate Among Media Professionals: Reactions to One's Own and Others' Victimization. *Journalism & Mass Communication Quarterly*.
<https://doi.org/10.1177/10776990221148987>

Sisäministeriö. Viitattu 2.6.2023. <https://intermin.fi/poliisiasiat/viharikollisuus/maalittaminen>.

Kaakinen, M. (2018) *Disconnected online: A social psychological examination of online hate*. Tampere University Press 2018.

Lakeus, M. (2021) Verkkohäirintä on vakava uhka demokratialle. Rikosuhripäivystyksen (RIKU) blogi 23.4.2021. <https://www.riku.fi/verkkohairinta-on-vakava-uhka-demokratialle/>, luettu 7.8.2023

Nissinen, Ilona (2022) Verkkohäirinnän uhrikokemukset rutiinotoimintojen teorian ja herkistymisteorian viitekehyksissä. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.

Danielsson, Petri & Näsi, Matti (2019) [Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 - Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia](#). Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Tilastokeskus, Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö 2020.

6. Yhteisöllinen väkivalta

Henna Attila

- Miltei joka kymmenes 16–74-vuotias on havainnut tai kokenut kunniaan liittyvää väkivaltaa.
- Kunniaan liittyvää väkivaltaa havaitaan ikäryhmittäin tarkasteltuna eniten nuorimmissa eli 16–34-vuotiaiden ikäryhmässä. Tämä johtuu siitä, että väestön enemmistöön eli suomalaistaustaisiin kuuluvista henkilöistä juuri nuorimmat ovat tietoisimpia kunniaan liittyvästä väkivallasta, tyypillisesti tietäen ainakin yhden uhrin tai tekijän.
- Tarkastelu syntyperän mukaan paljastaa kunniaan liittyvän väkivallan kokemisen ja havaitsemisen olevan yleisintä ulkomaalaistaustaisen keskuudessa. Heistä eniten sekä havaintoja että omakohtaisia kokemuksia on vanhimmassa eli 55–74-vuotiaiden ikäryhmässä. Nuoremmassa ulkomaalaistaustaisten ikäryhmissä kokemuksia on vähemmän.
- Avioliiton vastoin omaa tahtoaan solmineita on 1 prosentti 16–74-vuotiaista naimisissa olevista tai joskus olleista.
- Suurin osa avioliiton vastoin omaa tahtoaan solmineista teki niin taivuttelun tai painostamisen seurauksena – suoraa pakottamista kokeneita oli hyvin vähän.
- Suhtautuminen naisten ja miesten ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin eli sukuelinten silpomiseen on pääasiassa kielteistä. Keskimäärin poikien ja miesten ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin suhtaudutaan sallivammin kuin tyttöjen niin naisten kuin miestenkin keskuudessa.
- Suhtautumisessa nähdään merkittäviä eroja sukupuolten sijaan ikäryhmien välillä niin, että vanhemmissa ikäryhmissä sekä poikien että tyttöjen ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin suhtaudutaan huomattavasti kriittisemmin kuin nuoremmissa.

Yhteisöllinen väkivalta on yksi yhteiskunnassa ilmenevän rakenteellisen väkivallan muoto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen väkivaltakäsitteiden sanaston mukaan rakenteellisella väkivallalla tarkoitetaan väkivaltaa, jossa yhteiskunnassa vallitsevilla rakenteilla, valtajärjestelmillä, normeilla ja toimintatavoilla heikennetään joidenkin henkilöiden tai henkilöryhmien oikeuksia ja asemaa suhteessa muihin ja estetään näin heidän perustarpeidensa tyydyttäminen, uhataan heidän henkeään, terveyttään tai hyvinvointiaan tai aiheutetaan muutoin heille vahinkoa. Yhteisölliseksi

väkivallaksi kutsutaan siis sellaista rakenteellista väkivaltaa, joka syntyy yhteiskunnassa toimivien eri yhteisöjen eriarvoistavista ja vahinkoa tuottavista rakenteista, valtajärjestelmistä, normeista tai toimintatavoista. Yhteisöllinen väkivalta voi näkyä yhteisöissä esimerkiksi valtaapitävien jäsenten toimintana alistetummassa asemassa olevia kohtaan. Yhteisölliselle väkivallalle on tyypillistä, että vastuu yksilöiden toiminnasta hälvenee yhteisön taakse. Yhteisöllinen väkivalta onkin helposti anonyymiä, jolloin väkivallan uhkaa voidaan kokea koko yhteisön taholta. (Bildjuschkin ym. 2019.)

Yhteisöllisen väkivallan luonteen vuoksi sitä on vaikea tavoittaa koko väestön kattavilla kyselytutkimuksilla. Tarkan tiedon saaminen edellyttäisi tutkittavan yhteisön jäsenten laajamittaista osallistumista tutkimukseen, mikä väestölliseen edustavuuteen perustuvissa otostutkimuksissa on käytännössä mahdollonta yhteiskunnassa vähemmistöön kuuluvien pienempien yhteisöjen, kuten maahanmuuttajavähemmistöjen ja uskonnollisten vähemmistöjen, osalta.

Yhteisöllinen väkivalta on kuitenkin aiheena erittäin tärkeä, sillä se vaikuttaa tälläkin hetkellä heikentävästi useiden Suomessa asuvien väestöryhmien mahdollisuuksiin elää turvallista ja vapaata elämää, jossa nautitaan samoista oikeuksista ja velvollisuuksista kuin muutkin Suomessa asuvat.

2000-luvun Suomessa yhteisöllisen väkivallan uhreilla tarkoitetaan yleensä ensisijaisesti sellaisia uskonnollisiin tai kulttuurisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä, joiden elämää ja toimintaa kontrolloidaan esimerkiksi sukulaisten ja yhteisön muiden jäsenten taholta uskonnollisiin tai kulttuurisiin perinteisiin ja käytäntöihin vedoten. Tavallisesti kontrolloitavat henkilöt ovat tyttöjä ja naisia.

Julkisessa keskustelussa yhteisöllisen väkivallan ilmentymät, kuten pakko-avioliitot ja kunniaan liittyvä väkivalta, yhdistetään tyypillisesti Lähi-idästä ja eri puolilta Afrikkaa lähtöisin oleviin maahanmuuttajayhteisöihin. On kuitenkin huomionarvoista, että nämä ilmiöt eivät ole olleet Suomessa ennestään tuntemattomia, vaan ovat vaikuttaneet ihmisten elämiin merkittävästi läpi historian vähintäänkin 1900-luvulle saakka, ja vaikuttavat edelleen esimerkiksi joissakin kotoperäisissä uskonnollisissa vähemmistöryhmissä. Tämän vuoksi tutkimuksessa kokemuksia yhteisöllisestä väkivallasta kysyttiin kaikilta 16–74-vuotiailta naisilta ja 18–74-vuotiailta miehiltä taustaan katsomatta. Lisäksi kysyttiin suhtautumista tyttöjen ja poikien sukuelinten silpomiseen.

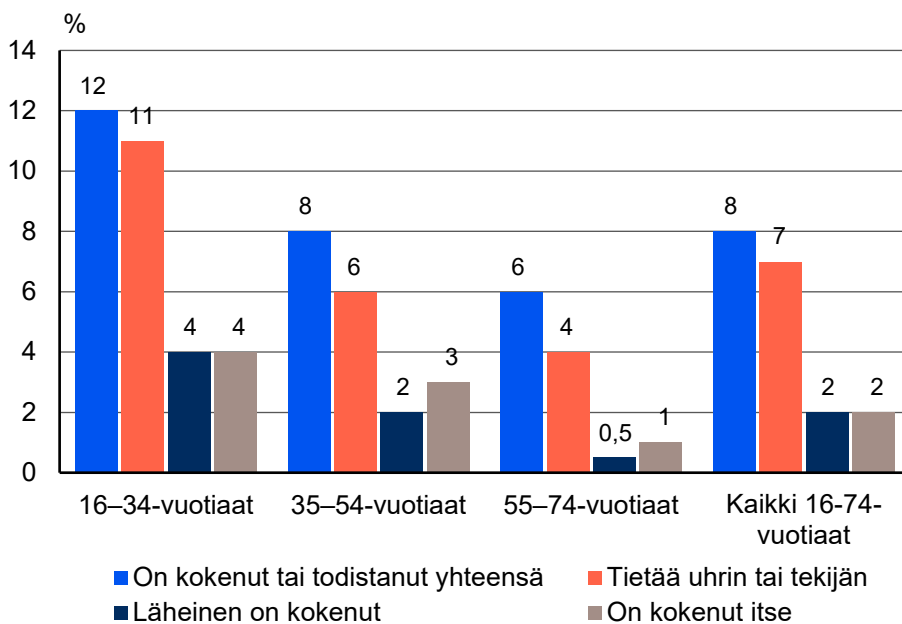
Tuloksia tulkitessa on syytä ottaa huomioon, että kyse on ilmiöiden yleisyysluvuista koko väestön tasolla, eikä niistä siis voi suoraan vetää johtopäätöksiä siitä, missä määrin ilmiö vaikuttaa ihmisten elämään Suomessa – väestötasolla se voi näyttää pieneltä esimerkiksi parisuhdeväkivallan kokemuksiin verrattuna, mutta joidenkin yhteisöjen sisällä kokemukset voivat olla huomattavankin yleisiä.

Kunniaan liittyvä väkivalta

Kunniaan liittyvän väkivallan tai sillä uhkaamisen kokemisesta tai havaitsemisesta kysyttiin kaikilta 16–74-vuotiailta naisilta ja 18–74-vuotiailta miehiltä. Heille kerrottiin ennen kysymysten esittämistä, että kunniaväkivallalla tarkoitetaan henkistä tai sosiaalista painostusta tai fyysistä voimankäyttöä tilanteessa, jossa henkilöä tai ryhmää epäillään siveysperiaatteiden loukkaamisesta, ja että tällaisen väkivallan käyttöä voidaan yrittää selittää ja oikeuttaa perheen, suvun tai yhteisön kunnian palauttamisella.

Elämänsä aikana kunniaväkivaltaa tai sen uhkaa kertoi itse kokeneensa 2 prosenttia 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. Kokemukset olivat yleisimpiä 16–34-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa kokemuksia oli 4 prosentilla – väestötasolla tämä tarkoittaa 40 000 henkilöä. 35–54-vuotiaista kokemuksia oli 2 prosentilla ja 55–74-vuotiaista 1 prosentilla. (Kuvio 6.1.)

Kuvio 6.1. Kunniaan liittyvän väkivallan tai sen uhkan kokeminen, todistaminen ja osallisten tietäminen ikäryhmän mukaan, % 16–74-vuotiaista. (n=7568)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Niin ikään 2 prosenttia 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä raportoi seurustelukumppaniinsa tai muuhun läheiseensä joskus kohdistuneesta kunniaväkivallasta tai sen uhkasta. Nämäkin kokemukset olivat yleisimpiä 16–34-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa läheiseen kohdistuneesta väkivallasta tai sen uhkasta kertoi 4 prosenttia. 35–54-vuotiailla vastaava osuus oli 2 prosenttia ja 55–74-vuotiailla 0,5 prosenttia.

Kaikilta 16–74-vuotialta kysyttiin myös, tietävätkö tai tuntevatko he itse yhden tai useamman henkilön, johon on kohdistettu kunniaväkivaltaa tai sen uhkaa tai joka on tehnyt tai uhannut muita kunniaväkivallalla. 7 prosenttia 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä kertoi tuntevansa tai tietävänsä henkilökohtaisesti ainakin yhden kunniaväkivallan uhrin tai tekijän. Yleisintä tämä oli 16–34-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa 11 prosenttia tiesi tai tunsu uhrin tai tekijän – väestötasolla siis 121 000 henkilöä. 35–54-vuotiaista uhrin tai tekijän tunsu 6 prosenttia ja 55–74-vuotiaista 4 prosenttia.

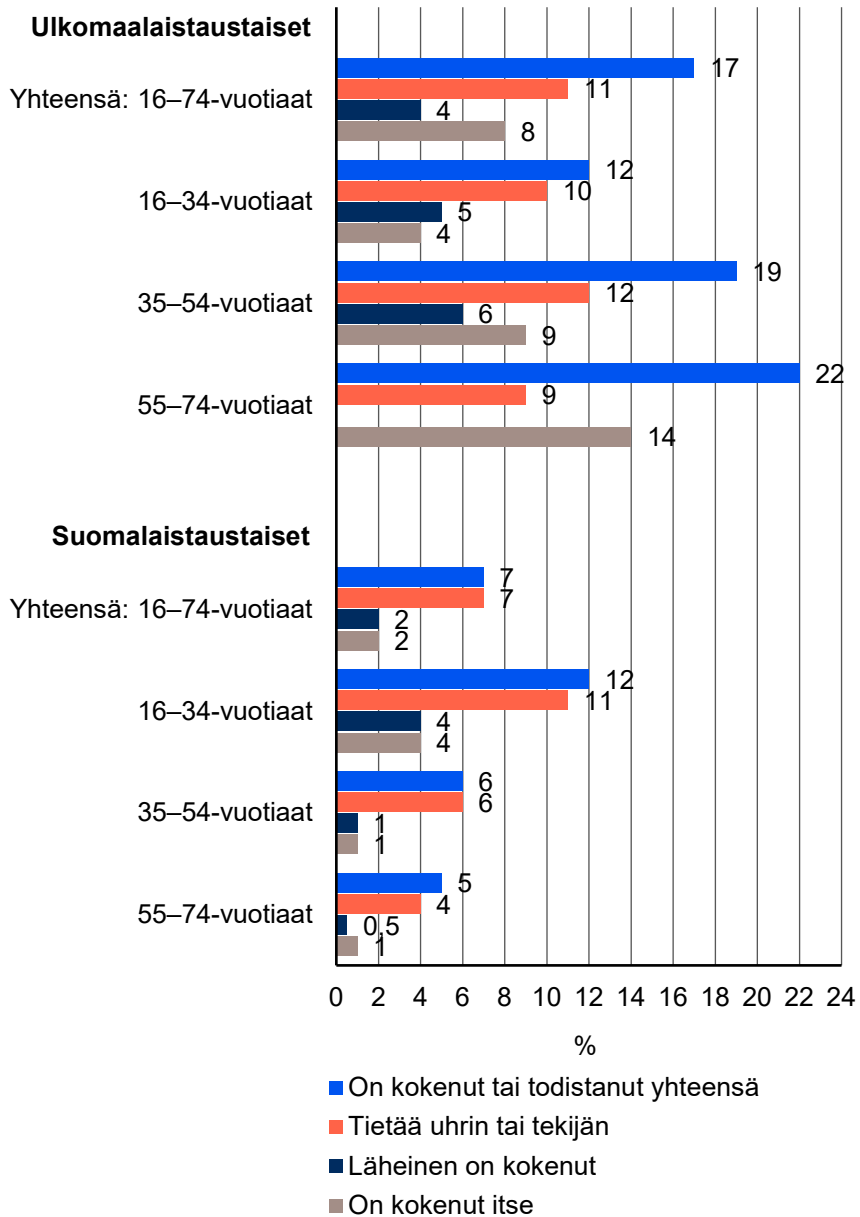
Kun tarkastellaan kunniaan liittyvää väkivaltaa kokonaisuutena, ilmiön voi todeta vaikuttavan jollain tavalla melkein joka kymmenenteen 16–74-vuotiaaseen: omia tai läheisten kokemuksia tai tietoja muista uhreista tai tekijöistä on 8 prosentilla 16–74-vuotiaista naisista ja 18–74-vuotiaista miehistä. Vahvimmin ilmiö on läsnä 16–34-vuotiaiden elämässä: heistä 12 prosenttia on joko kokenut tai todistanut kunniaväkivaltaa tai sen uhkaa tai tietää ainakin yhden kunniaväkivallan uhrin tai tekijän. 35–54-vuotiaista vastaava osuus oli 8 prosenttia ja 55–74-vuotiaista 6 prosenttia. (Kuvio 6.1.)

Kun kokemuksia ja havaintoja kunniaan liittyvästä väkivallasta tarkastellaan ikäryhmän lisäksi syntyperän mukaan, voidaan odotetusti todeta ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä olevan huomattavasti enemmän sekä omakohtaisia kokemuksia että havaintoja kunniaan liittyvästä väkivallasta kuin suomalaistaustaisilla.

Henkilöiden syntyperän määrittelyyn on käytetty Tilastokeskuksen syntyperäluokitusta, jossa suomalaistaustaisiksi lasketaan kaikki sellaiset henkilöt, joiden vanhemmista vähintään toinen on syntynyt Suomessa. Ulkomaalaistaustaisiksi puolestaan luetaan henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt Suomen ulkopuolella. Adoptiolasten syntyperä luokitellaan adoptiovanhempien mukaan.

Kaikkiaan 17 prosentilla ulkomaalaistaustaisista henkilöistä oli yhteenlaskettuja kokemuksia tai havaintoja kunniaan liittyvästä väkivallasta ja 8 prosentilla omakohtaisia kokemuksia, kun suomalaistaustaisilla kokemuksia tai havaintoja oli yhteensä 7 prosentilla ja omakohtaisia kokemuksia 2 prosentilla. (Kuvio 6.2.)

Kuvio 6.2. Kunniaan liittyvän väkivallan tai sen uhkan kokeminen, todistaminen ja osallisten tietäminen ikäryhmän ja syntyperän mukaan, % 16–74-vuotiaista. (Ulkomaalaistaustaiset n=382, suomalaistaustaiset n=7186)

Lähde: Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Huomionarvoista on, että ulkomaalaistaustaisilla omakohtaiset kokemukset ja havainnot painottuivat vanhimpaan tutkittuun ikäryhmään eli 55–74-vuotiaisiin, joista yli viidesosalla (22 %) oli kokemuksia tai havaintoja ja useammalla kuin yhdellä kymmenestä (14 %) omakohtaisia kokemuksia. Harvinaisimpia kokemukset olivat 16–34-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten keskuudessa: heistä kunniaan liittyvää väkivaltaa on kokenut tai todistanut hieman useampi kuin joka kymmenes (12 %), ja omakohtaisia kokemuksia on ollut 4 prosentilla. Sen sijaan suomalaistaustaisista ilmiön kanssa olivat lähimmissä nuorimmat eli 16–34-vuotiaat. Heistä 12 prosenttia on joko kokenut tai

havainnut kunniaan liittyvää väkivaltaa – suurimmalla osalla kyse oli havainnoista (11 %) eikä omakohtaisista kokemuksista (4 %). (Kuvio 6.2.)

Kokonaisuudessaan kunniaan liittyvän väkivallan voi sanoa olevan Suomessa tekijöitään ja välittömiä uhrejaan suurempi ilmiö, sillä sen vaikutukset ulottuvat tekijöiden ja uhrien lisäksi ilmiön tiedostamisen ja tiedon leviämisen kautta laajemmalle. Kuten verkossa tapahtuvaa häirintää ja väkivaltaa käsittelevässä luvussa 5 tuodaan esiin, tietoisuus itsen tai muihin kohdistuvan väkivallan uhkasta ja muiden jo kärsimästä väkivallasta voi vaikuttaa pelon kautta niidenkin henkilöiden toimintaan, joita ei itseään ole uhattu suoraan.

Avioliittoon painostaminen tai pakottaminen

Joskus elämänsä aikana avioliiton solmineita oli 62 prosenttia 16–74-vuotiaista (64 % naisista, 60 % miehistä). Heiltä kysyttiin, menivätkö he naimisiin omasta tahdostaan. Tulosten perusteella avioliiton on solminut omasta tahdostaan enemmistö, 99 prosenttia. Avioliiton vastoin omaa tahtoaan solmineista suurin osa oli 55–74-vuotiaita. Naimisiin oli taivuteltu, painostettu tai pakotettu 1 prosentti sekä naisista että miehistä. Väestötasolla tämä tarkoittaa yhteensä 23 000 iältään 16–74-vuotiaista henkilöä. Suurin osa teoista oli taivuttelua tai painostamista: suoraa pakottamista raportoi kokeneensa vain 0,2 prosenttia.

Avioliiton vastoin omaa tahtoaan solmineiden mukaan avioliittoon päättymiseen vaikuttivat moninaiset taustatekijät. Suurin vaikutus oli tulevan puolison toiveilla ja odotuksilla, jonka mainitsi kaksi kolmasosaa avioliiton vasten tahtoaan solmineista. Toiseksi eniten raportoitiin suvun ja perheen toiveiden ja odotusten sekä oman tai perheen hyvinvoinnin turvaamisen vaikutuksesta. Noin puolet kertoi suvun tai perheen esittämien vaatimusten (ml. uhkailun tai kiristuksen), uskonnon tai perinteiden kunnioituksen, pelon avioliiton ulkopuolisen seksin tai raskauden aiheuttamista seurauksista tai oman tai puolison yhteisön toiveiden ja odotusten vaikuttaneen avioitumiseen. Harvinaisempia vaikuttimia olivat oman tai puolison yhteisön tai puolison itsensä esittämät vaatimukset, uhkailu tai kiristys. Näistä raportoi noin kolmannes vastoin omaa tahtoaan avioituneista.

Avioliiton vasten tahtoaan solmineiden määrä on aineistossa niin pieni, että tilastollisesti luotettavien yksityiskohtaisempien tarkastelujen tekeminen ei ole mahdollista. Ilmiön lähempi tutkiminen vaatisi joko todennäköisimmille kokijoille kohdennettua erillistä otostutkimusta tai vaihtoehtoisesti laadullista tutkimusta.

Suhtautuminen tyttöjen ja poikien sukuelinten silpomiseen

Lasten ja nuorten sukuelinten silpominen on ilmiö, jonka olemassaoloon myös Suomessa on julkisessa keskustelussa kiinnitetty 2010-luvulta alkaen enenevässä määrin huomiota.

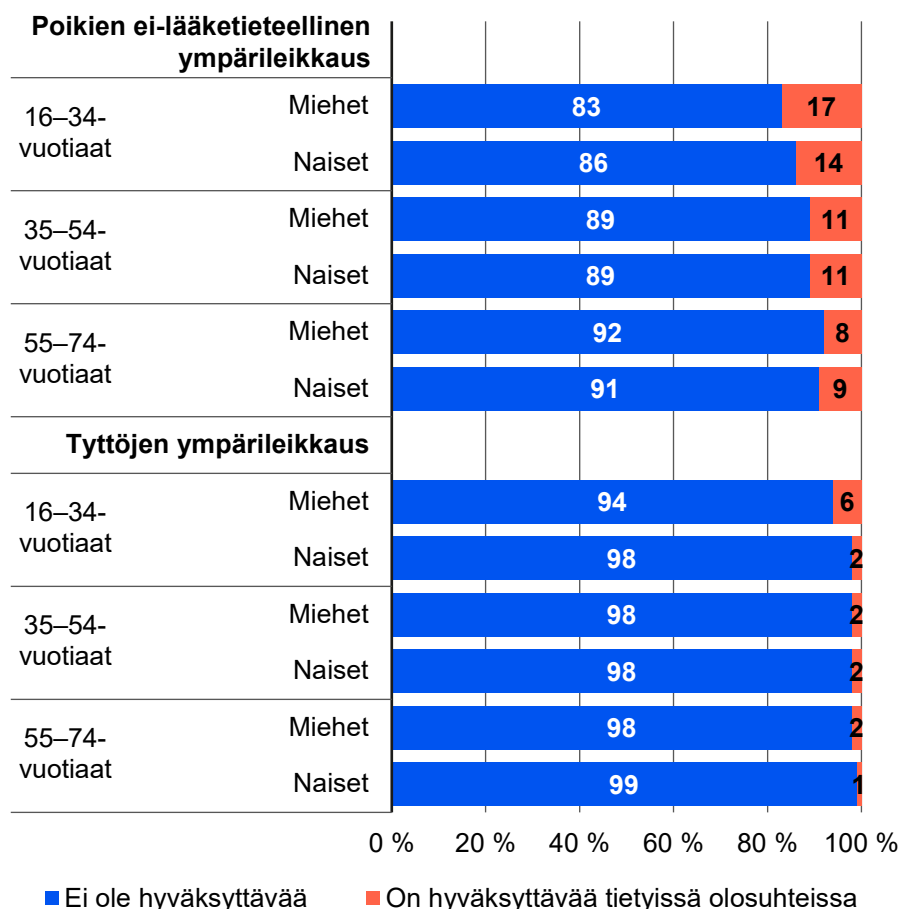
Tyttöjen sukuelinten silpomisella eli niin sanotulla tyttöjen ympärileikkauksella tarkoitetaan kulttuurisista tai muista ei-hoidollisista syistä tehtäviä toimenpiteitä, joihin liittyy tytön ulkoisten sukuelinten osittainen tai täydellinen poistaminen tai niiden vahingoittaminen jollain muulla tavalla. Poikien ei-lääketieteellisellä ympärileikkauksella puolestaan tarkoitetaan uskonnollisista tai kulttuurisista syistä tehtävää toimenpidettä, jossa pojan siittimestä poistetaan esinahkaa.

Väestötutkimuksella ei ole järkevää pyrkiä selvittämään esimerkiksi sukuelinten silpomisen kokoneiden tyttöjen ja naisten lukumäärää Suomessa; ilmiö on keskittynyt joihinkin kulttuurisiin vähemmistöryhmiin, eikä siis tulisi laajassa väestökyselyssä välttämättä lainkaan esiin. Siksi tutkimuksessa päätettiin kysyä ihmisten suhtautumista niin tyttöjen kuin poikienkin sukuelinten silpomiseen.

Kyselylomakkeella pyrittiin käyttämään mahdollisimman neutraalia kieltä, minkä vuoksi ilmiöön viitattiin kysymyksissä silpomisen sijaan ympärileikkauksena. Lomakkeella annettiin vastaamisen tueksi edellä olevat kuvaukset siitä, mitä tyttöjen ja poikien ympärileikkauksella tarkoitetaan. Sen jälkeen 16–74-vuotiailta naisilta ja 18–74-vuotiailta miehiltä kysyttiin, missä määrin he pitävät tietyissä olosuhteissa hyväksyttävänä, että pojalle tai miehelle tehdään ei-lääketieteellisin perustein ympärileikkaus tai että tytölle tai naiselle tehdään ympärileikkaus.

Enemmistö 16–74-vuotiaista ei hyväksynyt sukuelinten silpomista ei-lääketieteellisistä syistä. Valmiimpia hyväksymään poikien ja tyttöjen ympärileikkaukset tietyissä olosuhteissa olivat 16–34-vuotiaat miehet, joista 17 prosenttia hyväksyi poikien ja miesten ympärileikkauksen ei-lääketieteellisistä syistä ja 6 prosenttia tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen. Saman ikäryhmän naisista 14 prosenttia hyväksyi poikien ympärileikkauksen ja 2 prosenttia tyttöjen. Iän noustessa nousi myös kriittisyys ympärileikkauksia kohtaan: 55–74-vuotiaiden ikäryhmässä poikien ympärileikkauksen ei-lääketieteellisistä syistä hyväksyi enää alle joka kymmenes, ja tyttöjen ympärileikkauksen alle 2 prosenttia. (Kuvio 6.3.)

Kuvio 6.3. Suhtautuminen poikien ja tyttöjen sukuelinten silpomiseen ikäryhmän mukaan, % 16–74-vuotiaista naisista ja miehistä. (Naiset n=6092, miehet n=1424)

Tilastokeskus, Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021

Kaiken kaikkiaan poikien ympärileikkaukseen ei-lääketieteellisistä syistä suhtauduttiin yleisesti ottaen sallivammin kuin tyttöjen ympärileikkaukseen niin naisten kuin miestenkin keskuudessa. Sukupuolten sijaan merkittäviä eroja nähdään ikäryhmien välillä niin, että vanhemmissa ikäryhmissä sekä poikien että tyttöjen ei-lääketieteellisiin ympärileikkauksiin suhtauduttiin huomattavasti kriittisemmin kuin nuoremmassa.

Lähteet

Bildjuschkin K., Ewalds H., Hietamäki J., Kettunen H, Koivula T., Mäkelä J, Nipuli S., October M., Peltonen J. & Siukola R. (2019). Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpaperi 1/2020. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos, 2019.

Liite 1. Tutkimus ja menetelmät

Tilastokeskus toteutti vuodenvaihteessa 2021–2022 väestötutkimuksen sukupuolistuneen väkivallan ja lähisuhdeväkivallan yleisyydestä Suomessa. Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021 -tutkimus on osa Euroopan unionin tilastotoimisto Eurostatin rahoittamaa ja ohjaamaa laajempaa tutkimushanketta, jossa mitataan 18–74-vuotiaiden naisten kokeman väkivallan yleisyyttä eri Euroopan maissa.

Suomessa tutkimusta rahoittivat Eurostatin lisäksi Tilastokeskus ja kolme kotimaista ministeriötä: oikeusministeriö, sisäministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Vaikka taustalla oleva kansainvälinen tutkimus keskittyy vain täysi-ikäisiin naisiin, Suomessa tutkimus laajennettiin kansallisten mielenkiinnonkohteiden vuoksi koskemaan myös miehiä ja täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevia nuoria naisia. Tutkimuksen otokseen poimittiin 15 000 18–74-vuotiasta naista, 5 000 18–74-vuotiasta miestä ja 5 000 16–17-vuotiasta nuorta naista. Otokseen poimitut henkilöt edustivat ikäistään väestöä Suomessa.

Vastaamistilanteen helpottamiseksi tiedot päätettiin kerätä haastattelujen sijaan itsetäytettävällä kyselylomakkeella. Suomessa internetin säännöllisen käytön läpäisevyys 16–74-vuotiaassa väestössä on Tilastokeskuksen vuosittain tuottaman Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö -tutkimuksen mukaan lähellä sataa prosenttia, joten tiedonkeruu päätettiin toteuttaa verkkokyselynä.

Tutkimukseen oli mahdollista osallistua kolmella kielellä: suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Tutkimuksen vastaajat kutsuttiin mukaan kotiin toimitetulla kirjeellä ja esitteellä. Väkivaltaisessa lähisuhteessa elävien vastaajien suojelemiseksi sekä vastaajien valikoitumisen välttämiseksi tiedonkeruun kentänimeksi annettiin Turvallisuus ja hyvinvointi Suomessa. Tutkimuksen todellinen aihepiiri kerrottiin sähköisessä tietosuojaselosteessa, jonka osoite löytyi kutsukirjeestä.

Tutkimuksen vastaukset kerättiin lokakuusta 2021 helmikuuhun 2022 ulottuvalla jaksolla. Tuona aikana kutsuttuja muistutettiin vastaamisesta ja motivoitiin osallistumaan kirjemuistutuksilla sekä sähköpostitse ja puhelimitse. Määräaikaan mennessä tutkimukseen vastasi 7 575 henkilöä eli 30 prosenttia otoksesta. Kyselytutkimuksille tyypillisesti vastaajat olivat korkeammin koulutettuja ja hieman iäkkäämpiä kuin väestö keskimäärin, mitä oikaistiin Tilastokeskuksessa painotuksella. Lopullinen tutkimusaineisto on näin väestöllisesti edustava.

Parisuhdeväkivaltakokemuksia kartoitettiin vain niiltä vastaajilta, joilla on tai on joskus ollut parisuhde. Väkivallan kohteeksi joutumista ei kysytty suoraan vaan tiedustelemalla erilaisten konkreettisesti kuvattujen väkivaltaisten tapahtumien kokemista.

